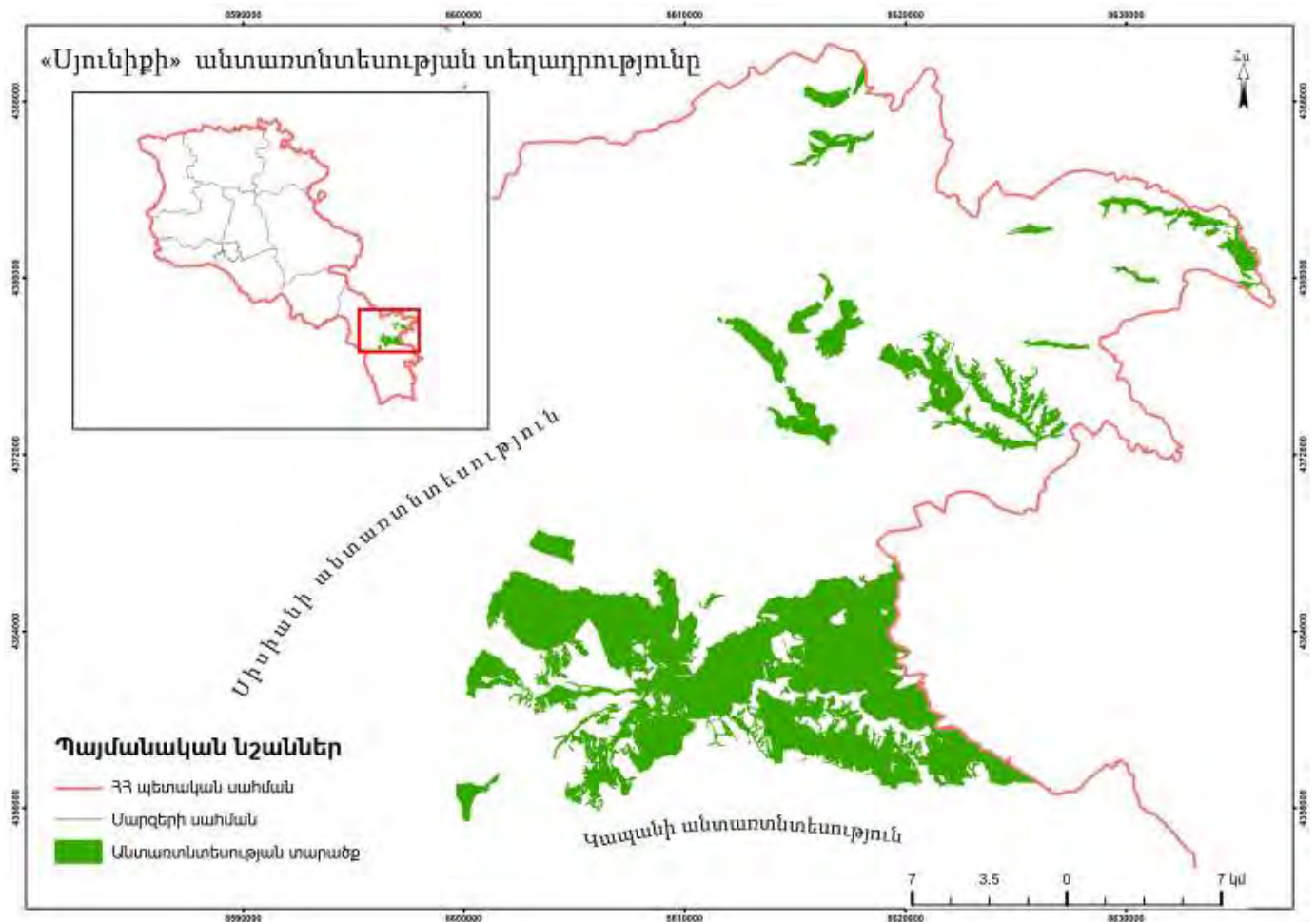

«Սյունիքի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղի 2024–2033թթ-երի անտառկառավարման պլանի նախագծի

Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման հաշվետվություն (Լրամշակված տարբերակ-խմբագրված)

Նախաձեռնող՝
«Ուայդ Գեյթ» ՍՊԸ

ԵՐԵՎԱՆ - 2025

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ	2
ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ, ՆՊԱՏԱԿԸ, ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԺԱՄԿԵՏԸ, ԵՎ ԿԱՊԸ ԱՅԼ ԱՌՆԶՎՈՂ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ ՀԵՏ	5
ՌԷԳ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՄՓՈՓ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ, ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՂԸ, ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԻ ԱՄՓՈՓ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ, ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ	6
ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ՝ ՆԵՐԱՌՅԱԼ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԶԳԱԼԻ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԿԱՆԽԵԼՈՒ, ՆՎԱԶԵՑՆԵԼՈՒ ԿԱՄ ՄԵՂՄԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ (ԶԳՐԵԼՈՒ ԴԵՊՔՈՒՄ ՀԻՄՆԱՎՈՐԵԼ)	7
ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԻ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԻ ԲՈԼՈՐ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԱՅԻՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿՆԵՐԻ (ԱՅԴ ԹՎՈՒՄ՝ ԶՐՈՅԱԿԱՆ) ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ և ՆԱԽԸՆՏՐԵԼԻ ՏԱՐԲԵՐԱԿԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄԸ	7
ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻՆ, ԱՅԴ ԹՎՈՒՄ՝ ԲՆԱԿԶՈՒԹՅԱՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆԸ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ և ԱՅԼ ՄԱԿԱՐԴԱԿՆԵՐՈՒՄ ՍԱՀՄԱՆՎԱԾ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ՎԵՐԱԲԵՐՈՒՄ ԵՆ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԻՆ ԵՎ ԱՅՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ, ՆԿԱՏԱՌՈՒՄՆԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ՀԱՇՎԻ ԵՆ ԱՌՆՎԵԼ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԸ ՄՇԱԿԵԼԻՍ	8
ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԻ ՆԱԽԱԳԾԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԵՎ ԶԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԴԵՊՔԵՐՈՒՄ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ՝ ՆԵՐԱՌՅԱԼ ՄԱՐԴՈՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ, ԱՅԴ ԹՎՈՒՄ՝ ԱՆԴՐՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ	8
ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՆՐՈՒԹՅԱՆ ԾԱՆՈՒՑՄԱՆ ԵՎ, ՔՆՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ	9
ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ, ԴՐԱՆՑ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ Ի ՀԱՅՏ ԵԿԱԾ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐԸ, ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԹԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	10
ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ՆԵՐԱՌՎԱԾ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	11
ՆՈՐՄԱՏԻՎԱ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ	12
Բաժին 1 ՏԱՐԱԾՔԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ ԵՎ ԱՆՏԱՌԱՃՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ	18
1.1. Անտառտնտեսության տեղադրությունը	18
1.2. Տարածքի կազմավորումը	18
1.3. Անտառտնտեսության կառուցվածքը և փոփոխությունը	19
1.4. «Սյունիքի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղի սահմանները	23
1.5. Լեռնագրության, ռելիեֆի և հողերի բնութագրեր	23
1.6. Կլիմա	24
1.7. Բուսական և կենդանական աշխարհ	26
1.8. Զրագրություն	27
Բաժին 2. ԿԵՆՍԱԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	28
2.1 Ֆլորա	28
Անոթավոր բույսեր	28

Հիմնական վրանգներ	29
2.2 Ֆաունա	29
2.3 «Գորիսի» պետական արգելավայր	31
Բաժին 3. ԱՆՏԱՌՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԱԿԻՑ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ ԵՎ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	34
3.1 Ընդհանուր տեղեկություններ	34
3.2 Բնակչության սեռատարիքային բաշխվածքը	35
3.3 Աշխատանքային միգրացիա	35
3.4 Սոցիալական ենթակառուցվածքների և ծառայությունների առկայությունը	36
3.5 Այլ ենթակառուցվածքներ	36
3.6 Գյուղատնտեսություն	37
3.7 Անտառտնտեսության հարակից տարածքներում սոցիալ-տնտեսական հետազոտությունների իրականացում	37
3.8 Անտառամերձ բնակավայրերի բնափայտի կարիքների գնահատում	38
Բաժին 4. ԱՆՏԱՌԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՍԿԶՐՈՒՆՔՆԵՐԸ	39
4.1 Անտառշահագործման և փայտամշակման բնութագիրը	39
4.2 Բնափայտային անտառօգտագործում	39
4.2.1 Անտառվերականգնման հատումներ	40
4.2.2 Խնամքի հատումներ	41
4.2.3 Անտառպաշտպանական միջոցառումներ	45
4.2.4 Նախագծված անտառօգտագործման ծավալներն ըստ հատման տեսակների	47
4.3 Ոչ բնափայտային անտառօգտագործում	48
Բաժին 5. ԷԿՈՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ	50
5.1 Ածխաթթու գազի կլանման ծառայության գնահատում	50
5.2 Սննդի տրամադրման ծառայության գնահատում	53
5.3 Էկոտուրիզմ	54
Բաժին 6. ԲՆՈՒԹՅԱՆ և ՊԱՏՄԱՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ	57
6.1 Բնության հուշարձաններ	57
6.2 Պատմամշակութային հուշարձաններ	58
Բաժին 7 ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԴՐԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ և ՈՒԺԵՂԱՑՄԱՆ, ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ, ԲԱՑԱՌՄԱՆ, ՆՎԱԶԵՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ	60
7.1 Ընդհանուր տեղեկատվություն	60
7.2 Անտառաճեցման պիտանելիության դասակարգում	61
7.3 Անտառապատման և անտառվերականգնման եղանակներ	62
7.4 Անտառմշակույթների հիմնման ժամանակ նախատեսվող սխեմաները	62
7.5 Տնկանյութի աճեցում	72
7.6 Նախատեսվող միջոցառումների արդյունքում անտառային տարածքների արդյունավետության բարձրացում	73
Բաժին 8. ԱՆՏԱՌԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	78
8.1 Անտառպահպանության խնդիրներն ու պահաբաժինների առանձնացումը	78
8.2 Պահպանություն անտառային հրդեհներից	79
8.3 Ճանապարհային ցանց	81
Բաժին 9 ԱՆՏԱՌՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ	83
9.1 Անտառի և կենսաբազմազանության պահպանություն	83
9.2 Մոնիթորինգ և գիտական ուսումնասիրություններ	84
9.2.1 Մշտադիտարկման և հետնախագծային վերլուծության ծրագիրը	84
9.2.2 Գիտական ուսումնասիրություններ	85
Հավելված 1. Թեմայրիկ քարտեզներ	87

Քարտեզ 1. «Սյունիքի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղի տեղադիրքը.....	87
Քարտեզ 2. Սյունիքի անտառտնտեսության կառուցվածքն ըստ անտառպետությունների	88
Քարտեզ 3. Սյունիքի անտառտնտեսության ռելիեֆը.....	89
Քարտեզ 4. Սյունիքի անտառտնտեսության ջրային ցանցը	90
Քարտեզ 5. Անտառտնտեսության քառակուսային բաժանումը.....	91
Քարտեզ 6. Անտառտնտեսության տարածքն ըստ հողատեսքերի նպատակային նշանակության.....	92
Քարտեզ 7. Անտառտնտեսության տարածքն ըստ գլխավոր ծառատեսակների	93
Քարտեզ 8. Անտառտնտեսության տարածքն ըստ լանջերի թեքության	94
Քարտեզ 9. Անտառտնտեսության տարածքն ըստ լանջերի կողմնադրության	95
Քարտեզ 10. Անտառտնտեսության տարածքն ըստ տարիքային խմբերի	96
Քարտեզ 11. Անտառտնտեսության տարածքն ըստ բոնիտետային դասերի.....	97
Քարտեզ 12. Անտառտնտեսության տարածքն ըստ ծառուտի լրիվության.....	98
Քարտեզ 13. Անտառտնտեսության տարածքն ըստ հասակային դասերի	99
Քարտեզ 14. Անտառտնտեսության տարածքում հանդիպող կարմիրգրքային բուսատեսակներ.....	100
Քարտեզ 15. Անտառտնտեսության տարածքում հանդիպող կարմիրգրքային կենդանիների	101
Քարտեզ 16. Սյունիքի անտառտնտեսության հարակից համայնքները	102
Քարտեզ 17 Անտառտնտեսության ԲԲԱ անտառների	103
Քարտեզ 18. Անտառտնտեսության տարածքում հանդիպող պտուղ-հատապտուղները.....	104
Քարտեզ 19. Անտառտնտեսության տարածքում հանդիպող ուտելի խոտաբույսերը.....	105
Քարտեզ 20. Անտառտնտեսության և հարակից տարածքների պատմամշակութային հարիուշարձանների.....	106
Քարտեզ 21. Անտառտնտեսության պահաբաժինները.....	107
Քարտեզ 22. Անտառտնտեսության տարածքն ըստ հրդեհավտանգության դասերի.....	108
Քարտեզ 23 Անտառտնտեսության և հարակից տարածքների ճանապարհների .	109
Քարտեզ 24 «Գորիսի արգելավայր» ԲՀՊՏ-ի տեղադրությունը	110
Հավելված 2. «Ձանգեզուր» կենսոլորտային համալիր» ՊՈԱԿ-ի «Ձանգեզուր» արգելավայրի և «Սյունիքի անտառտնտեսության» մասնաճյուղի GIS (ԱՏՀ) շերտավոր քարտեզ քարտեզներ.....	111
Հավելված 3. Տեղեկագիր, ըստ համայնքների, հողերի նպատակային նշանակության բաշխվածությունը մակերեսներով	112

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ, ՆՊԱՏԱԿԸ, ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԺԱՄԿԵՏԸ, ԵՎ ԿԱՊԸ ԱՅԼ ԱՌՆՉՎՈՂ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ ՀԵՏ

Սյունիքի անտառտնտեսության ներկայիս սահմաններում անտառշինական աշխատանքներ առաջին անգամ իրականացվել են 1958 թվականին, հաջորդող անտառշինական աշխատանքները իրականացվել են 1968, 1978, 1989, իսկ վերջին անտառշինությունը 2007 թվականին:

Անտառային կոմիտեի և «Ուայդ Գեյթ» ՍՊԸ միջև 2023թ. հունիսի 15-ին կնքվել է պայմանագիր «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի «Սյունիքի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղի անտառկառավարման պլանի պատրաստման վերաբերյալ, որի իրականացման ժամկետներն են 2024-2033թթ-երը:

Հիմնադրությային փաստաթղթի մշակման աշխատանքների համառոտ նկարագիրը ներկայացվում է ստորև.

- Սյունիքի նախկին անտառկառավարման պլանների գույքագրման և քարտեզագրական նյութերի ուսումնասիրություններ,
 - կլիմայի, լանդշաֆտի, ռելիեֆի և անտառային հողերի տիպերի բնութագրում,
 - անտառտնտեսության տարածքում գետերի քանակի և ձգվածության, ջրահավաք ավազանի, լճերի և գրունտային ջրերի մակարդակի վերաբերյալ տեղեկատվության հավաքագրում,
 - ծրագրի տարածքում բնակչության զբաղվածության, անտառանյութի տեղական սպառման շուկաների վերաբերյալ տեղեկատվության հավաքագրում,
 - ոչ բնափայտային անտառային պաշարների օգտագործման ուսումնասիրություն,
 - նախորդ անտառշինության պլանշետների, անտառի պլանների և քարտեզ-սխեմաների ձեռքբերում և ուսումնասիրություն,
 - ժամանակավոր օգտագործման հատկացված հողերի քարտեզագրական նյութերի ձեռք բերում և ուսումնասիրություն,
 - անտառտնտեսության և հարակից հողօգտագործողների սահմանների վերաբերյալ իրավաբանական ձևակերպումների ուսումնասիրություն,
 - անտառսերմնային տեղամասերի, պլանտացիաների և տնկարանային տնտեսության առկայության և վիճակի վերաբերյալ տեղեկատվության հավաքագրում,
 - հարակից համայնքների հետ անտառշինական և համայնքների կադաստրային քարտեզներում առկա անտառային հողատեսքերի անհամապատասխանությունների ճշտման աշխատանքներ:
- անտառգույքագրման մեթոդների և դաշտային գործողությունների ուսուցման նպատակով ծրագրի հիմնական և օժանդակ (տեխնիկական) անձնակազմի համար կազմակերպվել է գործնական ուսուցում:

Անտառի գույքագրման գործողություններն իրականացվել են 2 խմբերով, հիմնական կազմում ընդգրկված են նաև օգնականներ անտառտնտեսությունից:

Իրականացվել են նաև կենսաբազմազանության գույքագրման և գնահատման, բարձրարժեք բնապահպանական անտառների որոշման և սահմանազատման, ինչպես նաև էկոհամակարգային ծառայությունների գնահատման աշխատանքներ:

Դաշտային գույքագրման արդյունքները մշակվել են Forest Book համակարգչային ծրագրային ապահովմամբ:

Քարտեզագրական նյութերը մշակվել են օգտագործելով ArcGIS ծրագրային ապահովումը, որը հնարավորություն է ընձեռնել դաշտային գույքագրման նյութերի վրա ստեղծել բազմանպատակային ԱՏՀ տվյալների բազա, ինչի շնորհիվ էլ պատրաստվել են թեմատիկ քարտեզներ: Ստեղծված թվայնացված հատվածային քարտեզագրական բազան լրացվում է ինֆորմացիայով՝ թեմատիկ քարտեզների համար հատվածների բնութագրերի հետ EXCEL-ի աղյուսակների կցման ճանապարհով, ընդ որում, թեմատիկ քարտեզներ հնարավոր է կազմել ցանկացած ցուցանիշի համար, որն առկա է Forest Book-ի անտառային հատվածային բնութագրերի բազայում:

Տվյալների քարտեզագրական բազան ունի հատվածային բնութագրեր, որոնք օգտագործվել են թեմատիկ քարտեզների կազմման համար:

Գույքագրման և անտառտնտեսության հարակից համայնքների վարչական սահմաններում անտառային հողերի կադաստրային քարտեզագրական նյութերի համադրությունն ի հայտ է բերել անտառային հողերի սահմանների և մակերեսների անհամապատասխանություններ, դրանք ճշտվել և քարտեզները համաձայնեցվել են համայնքների ու անտառտնտեսության հետ:

Հիմնադրությային փաստաթղթի առնչությունը այլ փաստաթղթերին ներկայացված է սույն հաշվետվության «Նորմատիվա-իրավական շրջանակ» բաժնում:

ՌԷԳ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՄՓՈՓ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ, ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՂԸ, ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԻ ԱՄՓՈՓ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ, ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

Հաշվետվությունը բաղկացած է ընդհանուր նկարագրական բնույթ ունեցող բաժիններից, ինչպես նաև մասնագիտական նկարագիր ունեցող 9 բաժիններից: Բացի այդ, հաշվետվությունը Հավելվածների տեսքով ներառում է թվով 24 թեմատիկ քարտեզներ, GIS շերտավոր քարտեզներ և հողերի բաշխվածության վերաբերյալ տեղեկագիրը՝ ըստ անտառտնտեսության տարածքը ներառող համայնքների:

Հիմնադրությամբ փաստաթուղթը մշակվել է «Ուայդ Գեյթ» ՍՊ ընկերության կողմից (հասցեն՝ ք. Երևան, Չարենցի 4/66), որը ՌԷԳ և փորձաքննական գործընթացի շրջանակներում հանդես է գալիս որպես Նախաձեռնող:

Հիմնադրությամբ փաստաթղթի գործողության արդյունքում հնարավոր ազդեցությունների և համապատասխան միջոցառումների մանրամասը նկարագրությունները ըստ թեմատիկ առանձնահատկությունների և ուղղությունների ներկայացված են 4-րդ, 7-րդ, 8-րդ և 9-րդ բաժիններում:

**ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ
ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ՝
ՆԵՐԱՌՅԱԼ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԶԳԱԼԻ
ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԿԱՆԽԵԼՈՒ,
ՆՎԱԶԵՑՆԵԼՈՒ ԿԱՄ ՄԵՂՄԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ (ԶԳՐԵԼՈՒ ԴԵՊՔՈՒՄ ՀԻՄՆԱՎՈՐԵԼ)**

Օրենսդրությամբ սահմանված բովանդակության սույն պահանջը անտառկառավարման պլանների՝ որպես հիմնադրությամբ փաստաթղթի, դեպքում կարելի է համարել ոչ կիրառելի, քանի որ նմանատիպ փաստաթղթերը բացառապես միտված են բնապահպանական նպատակների իրականացմանը՝ Շրջակա միջավայրի վրա ակնկալվող դրական ազդեցությամբ:

**ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԻ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԻ
ԲՈԼՈՐ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԱՅԻՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿՆԵՐԻ
(ԱՅԴ ԹՎՈՒՄ՝ ԶՐՈՅԱԿԱՆ) ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ և
ՆԱԽԸՆՏՐԵԼԻ ՏԱՐԲԵՐԱԿԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ
ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄԸ**

Օրենսդրությամբ սահմանված բովանդակության սույն պահանջը անտառկառավարման պլանների՝ որպես հիմնադրությամբ փաստաթղթի, դեպքում կարելի է համարել ոչ կիրառելի, քանի որ անտառների երկարաժամկետ արդյունավետ կառավարման տեսանկյունից կառավարման պլանների մշակմանն այլընտրանքային մոտեցումների գործելակերպեր չկան ինչպես ազգային, այնպես էլ միջազգային պրակտիկայում:

**ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻՆ, ԱՅԴ ԹՎՈՒՄ՝ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ
ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆԸ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ և
ԱՅԼ ՄԱԿԱՐԴԱԿՆԵՐՈՒՄ ՍԱՀՄԱՆՎԱԾ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ,
ՈՐՈՆՔ ՎԵՐԱԲԵՐՈՒՄ ԵՆ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԱՅԻՆ
ՓԱՍՏԱԹՂԹԻՆ ԵՎ ԱՅՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ, ՆԿԱՏԱՌՈՒՄՆԵՐԸ,
ՈՐՈՆՔ ՀԱՇՎԻ ԵՆ ԱՌՆՎԵԼ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԱՅԻՆ
ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԸ ՄՇԱԿԵԼԻՍ**

Օրենսդրությամբ սահմանված բովանդակության սույն պահանջը անտառկառավարման պլանների՝ որպես հիմնադրությալին փաստաթղթի, դեպքում կարելի է համարել ոչ կիրառելի, քանի որ անտառկառավարման պլանների մշակման հիմնական նպատակը անտառների երկարաժամկետ արդյունավետ կառավարման տեսլականի սահմանումն է: Անտառկառավարման պլանը անտառաշինության արդյունքում մշակված և անտառային տնտեսության վարման նպատակով, որոշակի ժամկետով հաստատվող տեխնիկական փաստաթուղթ է՝ համապատասխան գործողությունների և միջոցառումների ծրագրերով, որոնք միտված են անտառների կայուն կառավարմանը, պահպանությանն ու պաշտպանությանը:

**ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԻ ՆԱԽԱԳԾԻ
ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԵՎ
ԶԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԴԵՊԲԵՐՈՒՄ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ՝
ՆԵՐԱՌՅԱԼ ՄԱՐԴՈՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ ՀՆԱՐԱՎՈՐ
ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ, ԱՅԴ ԹՎՈՒՄ՝ ԱՆԴՐՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ**

Անտառկառավարման պլանով նախատեսված դրույթները կիրառության մեջ են լինելու այդ հիմնադրությալին փաստաթղթով սահմանված 10-ամյա ժամանակահատվածում: Նշված ժամանակահատվածում նախատեսված դրույթների իրագործումը կիրականացվի պլանավորված գործողությունների միջոցով: Այդ գործողությունները միտված են անտառի պահպանությանը, պաշտպանությանը և արդյունավետ կառավարմանը: Սահմանված գործողությունների չիրականացումը ուղղակիորեն գրեթե չի առնչվում մարդու առողջությանը (թեև անտառի ոչ արդյունավետ կառավարումը կարող է հանգեցնել անտառային էկոհամակարգերի վիճակի վատթարացման, որն էլ անուղղակիորեն կարող է բացասաբար ազդել ռեկրեացիոն և առողջարարական միջավայրի տարրերի ձևավորման վրա): Ինչ վերաբերում է շրջակա միջավայրի վրա հնարավոր ազդեցությանը, ապա այդպիսի ազդեցություններ ակնկալվում են ինչպես իրականացման արդյունքում (դրական իմաստով), այնպես էլ չիրականացման հետևանքով (բացասական իմաստով):

Համապատասխան միջոցառումները, որոնց իրականացումից ակնկալվում են դրական ազդեցությունները, ներկայացված են սույն հաշվետվության 7-9-րդ բաժիններում:

ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՆՐՈՒԹՅԱՆ ԾԱՆՈՒՑՄԱՆ ԵՎ, ՔՆՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Համաձայն Հայաստանի անտառներում անտառշինության և անտառկառավարման պլանների պատրաստման հրահանգի (2005թ), սահմանված կարգով իրականացվել են տեխնիկական և անտառշինական խորհրդակցությունները:

Առաջին տեխնիկական խորհրդակցությունը կազմակերպվել է Սյունիքի անտառտնտեսության տնօրենի կողմից 2023թ. հունիսի 16-ին անտառտնտեսության գրասենյակում, քննարկվել են նախապատրաստական փուլի աշխատանքները, կայացվել են համապատասխան որոշումներ:

Անտառշինական առաջին խորհրդակցությունը կազմակերպվել է Անտառային կոմիտեի կողմից 2023թ. օգոստոսի 11-ին: Քննարկվել են անտառկառավարման պլանի պատրաստման դաշտային փուլում իրականացվող գործողությունները, խնդիրները, անտառտնտեսության և անտառշինական աշխատանքները իրականացնող կազմակերպության միջև համագործակցությունը ու այլ հարցեր:

2023թ. օգոստոսի 2-ին անց է կացվել երկրորդ տեխնիկական խորհրդակցությունը, որի ընթացքում քննարկվել են անտառշինական դաշտային աշխատանքների կատարման արդյունքները, անտառների վիճակի և անտառտնտեսության վարման նախնական վերլուծությունը, տեղամասերի ցանկը, որտեղ նշանակված են հիմնական անտառտնտեսական միջոցառումներ և այլ խնդիրներ:

Երկրորդ անտառշինական խորհրդակցությունը իրականացվել է անտառկառավարման ծրագրի հիմնական բաժինների մշակման ավարտից հետո՝ 2023թ. նոյեմբերի 29-ին: Քննարկվել են՝

- Անտառային ֆոնդի գնահատման հիմնական ցուցանիշները, առկա փոփոխությունների բնույթը և պատճառները նախորդ ժամանակաշրջանի համար,
- անտառային տնտեսության վարման վերլուծության արդյունքները,
- անտառօգտագործման ծավալները, վայրը, իրականացման եղանակները և մեթոդները, հատումների տնտեսական, անտառագիտական և բնապահպանական հիմնավորումները,
- անտառօգտագործման և անտառվերականգնման միջոցառումների ծավալները,
- անտառսերմնային տնկարանային տնտեսության կազմակերպումը,
- անտառների հակահրդեհային և անտառպաշտպանական միջոցառումների ծրագիրը,

- կողմնարդյունքի (ոչ բնափայտային հումքի պաշարների) գնահատումը:

Բացի վերը ներկայացված խորհրդակցություններն ու հանրային հանդիպումները, ևս մեկ հանրային քննարկումներ կկազմակերպվեն փորձաքննական գործընթացի շրջանակներում՝ շահագրգիռ համայնքների ներգրավմամբ:

ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ, ԴՐԱՆՑ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ Ի ՀԱՅՏ ԵԿԱԾ ԽՈԶԸՆԴՈՏՆԵՐԸ, ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԹԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հաշվետվությունը մշակվել է «ՇՄԱԳ և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենքի պահանջներին, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության 21.12.2023 թվականի «Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման կարգի և ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման հաշվետվությանը ներկայացվող պահանջները հաստատելու մասին» N 2294-Ն որոշման շրջանակներին համապատասխան: Վերոհիշյալ իրավական փաստաթղթերի մեթոդաբանությունը սահմանում է ՌԷԳ-ի իրականացման փուլային տրամաբանություն, համաձայն որի ՌԷԳ-ը իրականացվում է ստորև թվարկված 3 փուլերով.

- 1) ՌԷԳ շրջանակի որոշում,
- 2) ՌԷԳ հաշվետվության կազմում,
- 3) ՌԷԳ արդյունքների հաշվի առնելը հիմնադրությային փաստաթղթում:

Համաձայն ՀՀ կառավարության 21.12.2023 թվականի «Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման կարգի և ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման հաշվետվությանը ներկայացվող պահանջները հաստատելու մասին» N 2294-Ն որոշման 1-ին հավելվածով սահմանված կարգի 2-րդ՝ «ՌԷԳ շրջանակի որոշման փուլը» բաժնի 5-րդ մասի 2)-րդ կետի, ՌԷԳ շրջանակի որոշման փուլում պետք է իրականացվի հանրային իրազեկում: Ակնկալվում է, որ «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը կշրջանառի սույն հաշվետվությունը բոլոր առնչվող շահագրգիռ կառույցների շրջանակներում և նախաձեռնողի հետ միասին կձեռնարկի հանրային իրազեկման գործընթաց: Շահագրգիռ կառույցների և հանրության կողմից ակնկալվող առաջարկությունների և դիրքորոշումների հիման վրա, ինչպես նաև հանրային իրազեկման արդյունքում ակնկալվող կարծիքները հաշվի առնելով, նախաձեռնողի կողմից կլրամշակվի ՌԷԳ հաշվետվությունը և արդեն իսկ մեկնարկված փորձաքննության շրջանակներում կներկայացվի լիազոր մարմնին՝ շարունակելու փորձաքննական գործընթացը:

Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատումն իրականացվել է վերը նկարագրված մեթոդաբանությամբ: Գնահատման գործընթացում էական խնդիրներ կամ խոչընդոտներ չեն եղել և տեխնիկական թերություններ չեն արձանագրվել:

**ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ
ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ՆԵՐԱՌՎԱԾ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ
ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման հաշվետվությունը մշակելիս տվյալների ձեռքբերման հիմնական աղբյուրը հանդիսացել են հասանելի, բաց աղբյուրները և կառավարման պլանը մշակող ընկերության կողմից տրամադրված տվյալները:

ՆՈՐՄԱՏԻՎԱ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

(Հիմնադրույթային փաստաթղթին առնչվող՝ Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված կամ ստորագրված միջազգային պայմանագրերը և առնչվող այլ իրավական ակտերը)

ԱԿՊ նախագծման և ՇՄԱՌԷԳ հաշվետվության մշակման համար ուղեցույց են ծառայել ոլորտը կարգավորող հետևյալ իրավական ակտերը՝

«Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենքը (2014 Փոփոխությունները՝ 03.05.2023) - գործողությունը տարածվում է շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության, ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման և փորձաքննության, անդրսահմանային ազդեցություն ունեցող հիմնադրույթային փաստաթղթի նախագծի և նախատեսվող գործունեության շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության, շահագրգիռ հանրության ծանուցման, հանրային լուսմների գործընթացների, պետական փորձաքննական եզրակացությունն ուժը կորցրած ճանաչելու և այդ գործընթացներին մասնակցող անձանց վրա:

Օրենքը կարգավորում է հիմնադրույթային փաստաթղթի նախագծի և նախատեսվող գործունեության իրականացման ընթացակարգը՝ դիտարկելով շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատումների, և շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության պետական փորձաքննության ոլորտի հասարակական հարաբերությունները: Ներառում է հիմնադրույթային փաստաթղթի և նախատեսվող գործունեության 2 կատեգորիա՝ «Ա», «Բ»՝ ըստ շրջակա միջավայրի վրա նվազող ազդեցության աստիճանի: Համաձայն օրենքի իրականացվում է փորձաքննություն, որից հետո տրվում է պետական փորձաքննական եզրակացություն:

ՀՀ Անտառային օրենսգիրք (2005թ) - կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետության անտառների և անտառային հողերի կայուն կառավարման՝ պահպանության, պաշտպանության, վերականգնման, անտառապատման և արդյունավետ օգտագործման, ինչպես նաև անտառների հաշվառման, մոնիթորինգի, վերահսկողության և անտառային հողերի հետ կապված հարաբերությունները: Հայաստանի Հանրապետությունում անտառները, անկախ սեփականության ձևից, ըստ իրենց հիմնական նպատակային նշանակության՝ դասակարգվում են՝ պաշտպանական նշանակության, հատուկ նշանակության, արտադրական նշանակության:

ՀՀ Հողային օրենսգիրքը (2001թ) - սահմանում է հողային հարաբերությունների պետական կարգավորման կատարելագործման, հողի տնտեսվարման տարբեր կազմակերպական իրավական ձևերի զարգացման, հողերի բերրիության, հողօգտագործման արդյունավետության բարձրացման, մարդկանց կյանքի ու առողջության համար բարենպաստ շրջակա միջավայրի պահպանման և բարելավման, հողի նկատմամբ իրավունքների պաշտպանության իրավական հիմքերը:

«ՀՀ ջրային օրենսգիրք» (2002թ) - նպատակը երկրի ջրային ռեսուրսների պահպանության, ջրային ռեսուրսների արդյունավետ կառավարման միջոցով քաղաքացիների և տնտեսության կարիքների բավարարման և ապագա սերունդների համար ջրային ռեսուրսների պահպանման համար իրավական հիմքերի ապահովումն է: Սահմանում է պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների և հասարակության պարտավորությունները, ջրի ազգային քաղաքականության և ջրի ազգային ծրագրի մշակման կարգը, պետական ջրային կադաստրի և մոնիթորինգի, ջրային ռեսուրսների օգտագործման թույլտվություն տրամադրող համակարգերի ստեղծումը, անդրսահմանային ջրային ռեսուրսների օգտագործումը, ջրի որակի չափանիշները, հիդրոլոգիական կառուցվածքների շահագործման անվտանգության խնդիրները, ջրային ռեսուրսների պահպանություն և պետական վերահսկողությունը: Ապահովում է հանրության համար համապատասխան տեղեկատվության մատչելիությունը:

«Պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների ու պատմական միջավայրի պահպանության և օգտագործման մասին» ՀՀ օրենք (1998թ) - սահմանում և կարգավորում է իրավական և քաղաքականության հիմքերը ՀՀ տարածքում պատմամշակութային անշարժ հուշարձանների, պատմական միջավայրի պահպանության և օգտագործման համար, կանոնակարգում է պահպանության և օգտագործման իրավահարաբերությունները:

«Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենք (2006թ) - կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետության բնության հատուկ պահպանվող տարածքների՝ որպես բնապահպանական, տնտեսական, սոցիալական, գիտական, կրթական, պատմամշակութային, գեղագիտական, առողջապահական, ռեկրեացիոն արժեք ներկայացնող էկոհամակարգերի, բնության համալիրների ու առանձին օբյեկտների բնականոն զարգացման, վերականգնման, պահպանության, վերարտադրության և օգտագործման պետական քաղաքականության իրավական հիմունքները:

«Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենք (1999թ) -նպատակը բուսական աշխարհի, կենսաբազմազանության պահպանության ապահովումն է: Կարգավորում է ՀՀ բույսերի պահպանության պաշտպանության, օգտագործման, վերարտադրության և կառավարման, ինչպես նաև կենսաբազմազանության վրա մարդկանց գործունեության ազդեցության քաղաքականությունը, սահմանում է նաև էնդեմիկ և վտանգված տեսակների, մոնիթորինգի և գնահատման ընթացակարգերը:

«Կենդանական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենք (2000թ) -նպատակը կենդանական աշխարհի պահպանության ապահովումն է: Կարգավորում է կենդանական աշխարհի և կենդանիների պահպանության, պաշտպանության, օգտագործման, վերարտադրության և կառավարման, ինչպես նաև կենսաբազմազանության վրա մարդկանց գործունեության ազդեցության քաղաքականությունը, սահմանում է էնդեմիկ և վտանգված տեսակների, մոնիթորինգի և գնահատման ընթացակարգերը:

«Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին» ՀՀ օրենք (1994թ) – կարգավորում է մթնոլորտային օդի մաքրության ապահովման, մթնոլորտային օդի վրա վնասակար ներգործությունների նվազեցման ու կանխման բնագավառում հասարակական հարաբերությունները: Նպատակն է կանխել և վերացնել մթնոլորտային օդի աղտոտումը, դրա վրա վնասակար ներգործությունները, ինչպես նաև իրականացնել միջազգային համագործակցություն՝ մթնոլորտային օդի պահպանության բնագավառում: Համաձայն օրենքի՝ իրականացվում է մթնոլորտային օդի պահպանության համալիր միջոցառումների ծրագրի հաստատումը, սահմանվում է մթնոլորտային օդն աղտոտող նյութերի սահմանային թույլատրելի խտությունների և ֆիզիկական վնասակար ներգործությունների սահմանային թույլատրելի նորմատիվները, մթնոլորտային օդն աղտոտող նյութերի սահմանային թույլատրելի արտանետումների և ֆիզիկական վնասակար ներգործությունների սահմանային թույլատրելի մակարդակների նորմատիվների մշակման ու հաստատման, արտանետումների պետական հաշվառման կարգերը և այլն:

«Հրդեհային անվտանգության մասին» ՀՀ օրենքը (2001թ) - կարգավորում է հրդեհային անվտանգության ապահովման բնագավառում պետական քաղաքականության մշակման և իրականացման հիմնական ուղղությունների, հրդեհային անվտանգության ապահովման բնագավառում կարգավորման սկզբունքների և դրանց իրականացման մեխանիզմների սահմանումը, Հայաստանի Հանրապետության բնակչությանը որակյալ և հուսալի հրդեհային պահպանության ապահովումը:

«ՀՀ կենդանիների Կարմիր գիրքը հաստատելու մասին» թիվ 71-Ն և «ՀՀ բույսերի Կարմիր գիրքը հաստատելու մասին» թիվ 72-Ն ՀՀ կառավարության 29.01.2010թ.-ի որոշումները - սահմանում են ՀՀ բուսական և կենդանական աշխարհների հազվագյուտ, անհետացած ու անհետացող, կրճատվող, անորոշ տեսակների կենսաբանությունը, թվաքանակը, տարածման վայրերը և ձևաբանությունը:

«ՀՀ բուսական աշխարհի օբյեկտների պահպանության և բնական պայմաններում վերարտադրության նպատակով դրանց օգտագործման կարգը սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության 31.07.2014թ. N 781-Ն որոշումը - սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության բուսական աշխարհի օբյեկտների պահպանության և բնական պայմաններում վերարտադրության նպատակով դրանց օգտագործման ընթացակարգը:

«Հայաստանի Հանրապետության բնության հուշարձանների ցանկը հաստատելու մասին» 2008 թվականի օգոստոսի 14-ի N 967-Ն ՀՀ կառավարության որոշում – սահմանում է ՀՀ բնության հուշարձանների ցանկը՝ համաձայն որոշման հավելվածի:

«Հայաստանի Հանրապետության անտառի ազգային ծրագիրը հաստատելու մասին» 2005 թվականի հուլիսի 21-ի N 1232-Ն ՀՀ կառավարության որոշումը - սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության անտառի ազգային ծրագրի հիմնական նպատակը՝ անտառային էկոհամակարգերի պահպանությունը, դեգրադացված

անտառային էկոհամակարգերի վերականգնումը, անտառային պաշարների շարունակական և արդյունավետ օգտագործումը և անտառների կայուն կառավարման ռազմավարության ապահովումը:

«Պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների պետական հաշվառման, ռեսուրսասիրման, պահպանության, ամրակայման, նորոգման, վերականգնման և օգտագործման կարգը հաստատելու մասին» 2002 թվականի ապրիլի 20-ի N 438 ՀՀ կառավարության որոշումը – սահմանում է, որ հիմնարկները, իրավաբանական և ֆիզիկական անձինք աշխատանքների կատարման ժամանակ պատմական, գիտական, գեղարվեստական և այլ մշակութային արժեք ունեցող հնագիտական և մյուս օբյեկտների հայտնաբերման պահից պարտավոր են դադարեցնել աշխատանքները և դրա մասին անհապաղ հայտնել լիազորված մարմին:

«Հայաստանի Հանրապետության պետական անտառներում հրդեհային անվտանգության կանոնները հաստատելու մասին» 1998 թվականի սեպտեմբերի 19-ի N 589 ՀՀ կառավարության որոշումը-սահմանում է հրդեհային անվտանգության կանոնները անտառներում և հատուկ պահպանվող տարածքներում:

«Անտառային ծառատեսակների հատման տարիքը սահմանելու մասին» 2005 թվականի սեպտեմբերի 15-ի N 1546-Ն ՀՀ կառավարության որոշումը – սահմանում է թե անտառվերականգնման հատումներ իրականացնելիս ինչպես են որոշում ծառատեսակների հատման տարիքը:

«Արտադրական նշանակության անտառներում անտառավերականգնման հատումների իրականացման կարգը սահմանելու մասին» 2006 թվականի սեպտեմբերի 7-ի N 1412-Ն ՀՀ կառավարության որոշումը- սահմանում է արտադրական նշանակության անտառներում անտառավերականգնման հատումների իրականացման պայմանները:

«Պետական անտառները և անտառային հողերն օգտագործման տալու կարգը սահմանելու մասին» 2007 թվականի մայիսի 24-ի N 806-Ն ՀՀ կառավարության որոշումը -սահմանում է պետական անտառները և անտառային հողերի օգտագործման տալու (տրամադրելու) կարգը, սահմանում է , թե դրանք ում կողմից և ինչ հիմունքներով են տրվում:

«Պաշտպանական նշանակության անտառներում անտառօգտագործման եվ պահպանության կարգը սահմանելու մասին» 2007 թվականի նոյեմբերի 8-ի N 1316-Ն ՀՀ կառավարության որոշումը -սահմանում է պաշտպանական նշանակության անտառներում անտառօգտագործման և պահպանության առանձնահատկությունները:

«Անտառային պետական կադաստրի վարման և անտառների պետական հաշվառման ու տվյալների տրամադրման կարգը սահմանելու մասին» 2008 թվականի փետրվարի 7-ի N 133-Ն ՀՀ կառավարության որոշումը -սահմանում է անտառային պետական կադաստրի վարման կարգը, որն անտառների, անտառապատման, անտառների օգտագործման, պահպանության, պաշտպանության, վերականգնման, նպատակային և գործառնական նշանակության, ինչպես նաև անտառային տնտեսությունների ու անտառային տնտեսության վարման, անտառային

հողերի և անտառների որակական, քանակական ու տնտեսական բնութագրերի գնահատման մասին փաստաթղթային տվյալների համակարգված մուտքագրումն է՝ շտեմարանի ստեղծման համար:

«Պետական անտառների պահպանության, պաշտպանության, վերականգնման և անտառապատման, առանձին աշխատանքների կատարման ծախսերի նորմատիվները հաստատելու մասին» 2013 թվականի հունիսի 27-ի N 684-Ն ՀՀ կառավարության որոշումը -սահմանում է պետական անտառների պահպանության, պաշտպանության, վերականգնման և անտառապատման, առանձին աշխատանքների կատարման ծախսերի նորմատիվները:

ԱԿՊ Նախագծման և ՇՄԱՌԷԳ հաշվետվության մշակման համար ուղեցույց են ծառայել նաև ստորև ներկայացված միջազգային բազմակողմանի բնապահպանական համաձայնագրերը, որոնք ստորագրվել և վավերացվել են Հայաստանի Հանրապետության կողմից:

N	Կոնվենցիա կամ արձանագրություն. ընդունման օրն ու վայրը	Ուժի մեջ է մտել	Ստորագրվել է	Վավերացվել է
1	Կենսաբանական բազմազանության մասին կոնվենցիա (Ռիո դե Ժանեյրո, 1992)	1998	1992	1998
2	Կենսաբանական անվտանգության մասին կարթագենյան արձանագրություն (Կարթեգեն, 2000)	2004թ	2000թ	2004թ
3	Կլիմայի փոփոխության մասին ՄԱԿ-ի շրջանակային կոնվենցիա (Նյու Յորք, 1992)	1994թ	1992թ	1993թ
4	Անապատացման դեմ պայքարի մասին ՄԱԿ-ի կոնվենցիա (Փարիզ, 1994)	1997թ	1994թ	1997թ
5	Լանդշաֆտների եվրոպական կոնվենցիա (Ֆլորենցիա, 2000)	2004	2000	2004

6	Համաշխարհային մշակութային և բնական ժառանգության պահպանության մասին կոնվենցիա (Փարիզ, 1972)	1993թ	1972թ	1993թ
7	Բեռնի կոնվենցիա- Եվրոպայի վայրի բնության և բնական միջավայրի պահպանության մասին Եվրոխորհրդի կոնվենցիա (Բեռն, 1979)	2008թ	1979թ	2008թ
8	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ , Շրջակա միջավայրի հարցերի առնչությամբ տեղեկատվության հասանելիության, որոշումներ ընդունելու գործընթացին հասարակայնության մասնակցության և արդարադատության մատչելիության մասին՝ կոնվենցիա (Օրիուս 1998թ.)	2001	1998	2001
9	, Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման մասին՝ արձանագրություն (Կիև 2003թ.)	2011	2003	2010

Բաժին 1 ՏԱՐԱԾՔԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ ԵՎ ԱՆՏԱՌԱՃՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

1.1. Անտառտնտեսության տեղադրությունը

«Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի «Սյունիքի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղը գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության հարավ-արևելքում՝ Սյունիքի մարզի Գորիս խոշորացված համայնքի վարչական սահմաններում: Անտառտնտեսության գրասենյակը գտնվում է Գորիս քաղաքում, Երևանից 237կմ հեռավորության վրա: Անտառտնտեսության տարածքի ձգվածությունը հյուսիսից հարավ 48կմ է, արևելքից արևմուտք՝ 40կմ:

Անտառտնտեսությունը հյուսիսից սահմանակցում է Գորիսի ենթաշրջանի համայնքային հողերին, հարավից Կապանի ենթաշրջանի համայնքային հողերին, արևմուտքից Սիսիանի անտառտնտեսությանը և ամառային արոտավայրերին (Քարտեզ 1):

1.2. Տարածքի կազմավորումը

Սյունիքի անտառտնտեսությունը կազմավորվել է. Անտառային տնտեսության գլխավոր վարչության կազմում՝ Հայկական ՍՍՀ Գյուղատնտեսության նախարարի 21.07.1954թ. N37 հրամանով, Կապանի անտառտնտեսությունից առանձնացված 11960հա ընդհանուր մակերեսի վրա կազմավորվել է Գորիսի անտառտնտեսությունը երեք անտառապետություններով՝ Գորիսի անտառապետությունը՝ 4442հա մակերեսով, Շուռնուխի անտառապետությունը՝ 3258հա և Արծվանիկի անտառապետությունը՝ 4260հա մակերեսով: Հայկական ԽՍՀ Անտառային տնտեսության պետական կոմիտեի 27.09.1958թ. N4 հրամանի համաձայն Գորիսի անտառտնտեսությունը վերակազմավորվել է անտառարդտնտեսության, որի կազմում կազմավորվել է Սիսիանի անտառապետությունը ընդհանուր 3520հա մակերեսով: Գորիսի նախկին վարչական շրջանի կոլխոզ-սովխոզային հողերից անտառապատման նպատակով անտառտնտեսությանը միացված տարածքների հետ միասին Գորիսի անտառտնտեսության ընդհանուր մակերեսը 01.01.1968թ. կազմել է 15694 հեկտար:

Հայկական ԽՍՀ Անտառային տնտեսության պետական կոմիտեի 14.01.1971թ. N26 հրամանի համաձայն անտառտնտեսության կազմից դուրս է բերվել Սիսիանի անտառապետությունը, որի հենքի վրա կազմավորվել է Սիսիանի անտառտնտեսությունը 3520հա ընդհանուր մակերեսով:

«Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի տնօրենի 27.07.2021թ թիվ 01-09/193 գրության համաձայն, Սյունիքի (Գորիսի) անտառտնտեսության կազմից Արծվանիկի անտառապետությունը հանվել և ընդգրկվել է Կապանի անտառտնտեսության կազմում:

Ներկա անտառշինությամբ անտառտնտեսության ընդհանուր մակերեսը կազմում է 13514,0հա:

1.3. Անտառտնտեսության կառուցվածքը և փոփոխությունը

2021 թվականից անտառտնտեսությունը կազմված է երկու անտառապետություններից. Գորիսի՝ 8187հա մակերեսով (60,6%), և Շուռնուխի՝ 5327հա (39,4%) մակերեսով (Աղյուսակ 1, 2, Քարտեզ 2):

Աղյուսակ 1. «Սյունիքի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղի կառուցվածքը

№	Անտառապետության անվանումը	1989		2007		2023թ	
		հա	%	հա	%	հա	%
1	Գորիսի	5128	37,7	6919	41,9	8187,0	60,6
2	Շուռնուխի	4676	34,3	5181	31,3	5327,0	39,4
3	Արծվանիկի	3816	28,0	4430	26,8	-	
Ընդամենը		13620	100	16530	100	13514,0	100

Աղյուսակ 2. Սյունիքի անտառտնտեսության քառակուսիների համարակալման և մակերեսների փոփոխության ամփոփ տեղեկագիր՝ ըստ անտառապետությունների

Անտառապետություն	2007		2023		Տարբերություն	Բացատրություն
	Քառակուսու համարը,	Մակերեսը, հա	Քառակուսու համարը,	Մակերեսը, հա		
Գորիսի	1	93	1	137	44	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	2	162	2	157	-5	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	3	138	3	174	36	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	4	221	4	225	4	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	5	62	5	122	60	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	6	133	6	147	14	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	7	91	7	84	-7	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման, այդ թվում մոտ 2,4հա նախկինում անտառային տարածքի օտարման արդյունք
	8	93	8	105	12	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	9	139	9	169	30	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	10	161	10	86	-75	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	11	204	11	261	57	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	12	158	12	171	13	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	13	104	13	103	-1	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	14	52	14	70	18	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	15	102	15	116	14	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	16	95	16	99	4	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	17	80	17	72	-8	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	18	164	18	144	-20	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք

Անտառափետուրություն	2007		2023		Տարբերություն	Բացատրություն
	Քառակուսու համարը,	Մակերեսը, հա	Քառակուսու համարը,	Մակերեսը, հա		
						տարածքի ճշտման արդյունք
	19	145	19	154	9	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	20	107	20	118	11	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	21	240	21	259	19	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	22	29	22	17	-12	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	23	80	23	109	29	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	24	91	24	60	-31	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	25	91	25	67	-24	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	26	70	26	64	-6	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	27	51	27	62	11	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	28	174	28	331	157	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	29	127	29	135	8	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	30	39	30	43	4	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	31	84	31	77	-7	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	32	35	32	72	37	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	33	67	33	87	20	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	34	38	34	39	1	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	35	96	35	80	-16	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	36	158	36	156	-2	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	37	100	37	124	24	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	38	54	38	74	20	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	39	77	39	80	3	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	40	100	40	91	-9	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	41	106	41	108	2	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	42	103	42	116	13	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	43	66	43	53	-13	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	44	129	44	134	5	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	45	91	45	125	34	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	46	154	46	176	22	Կադաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք

Անտառապետություն	2007		2023		Տարբերություն	Բացատրություն
	Քառակուսու համարը,	Մ ակերեսը, հա	Քառակուսու համարը,	Մ ակերեսը, հա		
	47	125	47	117	-8	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	48	117	48	178	61	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	49	55	49	112	57	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	50	162,2	50	332	169,8	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	51	86	51	68	-18	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	52	117,8	52	100	-17,8	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	53	103	53	388	285	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	54	121	54	73	-48	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	55	163	55	105	-58	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	56	61	56	79	18	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	57	153	57	191	38	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	58	84	58	71	-13	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	59	448	59	666	218	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	60	169	60	254	85	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
Ընդամենը		6919	1830	8187	1268	
Շունուկի	1	175	1	165	-10	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	2	161	2	166	5	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	3	185	3	168	-17	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	4	120	4	123	3	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	5	86	5	75	-11	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	6	180	6	188	8	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	7	49	7	176	127	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	8	134	8	209	75	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	9	131	9	133	2	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	10	111	10	141	30	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	11	125	11	192	67	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	12	104	12	104	0	
	13	108	13	107	-1	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք
	14	143	14	155	12	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշտման արդյունք

Անտառապետություն	2007		2023		Տարբերություն	Բացատրություն
	Քառակուսու համարը,	Մակերեսը, հա	Քառակուսու համարը,	Մակերեսը, հա		
15	161	15	159	-2	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
16	107	16	125	18	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
17	197	17	201	4	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
18	130	18	148	18	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
19	122	19	157	35	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
20	7	20	74	67	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
21	83	21	84	1	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
22	66	22	63	-3	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
23	151	23	209	58	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
24	161	24	220	59	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
25	98	25	125	27	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
26	172	26	240	68	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
27	171	27	76	-95	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
28	105	28	108	3	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
29	94	29	115	21	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
30	69	30	111	42	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
31	133	31	59	-74	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
32	54	32	130	76	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
33	107	33	32	-75	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
34	173	34	26	-147	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
35	87	35	11	-76	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
36	86	36	16	-70	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
37	110	37	27	-83	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
38	159	38	14	-145	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
39	110	39	43	-67	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
40	127	40	216	89	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
41	190	41	166	-24	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
42	95	42	179	84	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	
43	44	43	91	47	Կաղաստրային քարտեզների և արբանյակային լուսանկարների միջոցով տարածքի ճշման արդյունք	

Անտառատեսություն	2007		2023		Տարբերություն	Բացատրություն
	Քառակուսու համարը,	Մակերեսը, հա	Քառակուսու համարը,	Մակերեսը, հա		
Ընդամենը		5181		5327	146	
Ամբողջը		12100		13514	1414	

1.4. «Սյունիքի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղի սահմանները

Անտառտնտեսության տարածքները գտնվում են Գորիս, Տաթև և Տեղ խոշորացված համայնքների վարչական սահմաններում: Անտառտնտեսության ներքին սահմանները որոշվել են ռելիեֆային առանձնահատկություններով (ջրաբաժաններ, ձորակներ, գետակներ, լեռնալանջեր և այլն), որոնք բնության մեջ արտահայտիչ են և հանդիսանում են համեմատաբար կայուն սահմաններ՝ օգտագործելով երկրակապակցման համակարգեր, արբանակային պատկերներ և տեղագրական քարտեզներ:

1.5. Լեռնագրության, ռելիեֆի և հողերի բնութագրեր

«Սյունիքի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղի անտառները գտնվում են Հայաստանի հարավային անտառաճման շրջանում և տեղաբաշխված են Փոքր Կովկաս լեռնահամակարգի Զանգեզուրի լեռնաշղթայի լեռնաբազուկների վրա:

Անտառտնտեսության տարածքում ռելիեֆը բնութագրվում է խիստ կտրտվածությամբ՝ ընդգրկելով Որոտան գետի և նրա վտակների ջրահավաք ավազանները, ինչպես նաև լանջերի դիրքադրության փոփոխությամբ, որտեղ գերակշռում են հյուսիսային դիրքադրության լանջերը, սակայն, անկախ կողմնադրություններից, գերակշռող են 25° -ից բարձր թեքության լանջերը: Մինչև 15° թեքությունների վրա գտնվում է ընդհանուր տարածքի ընդհամենը 2,4%-ը, իսկ 9,9%-ը 35°-ից բարձր թեքությունների վրա: Ըստ ռելիեֆի առաջացման առանձնացվում են կազմաբանական հետևյալ շրջանները՝

- Մինչև ԾՄ 1200 մ բարձրության ցածր ժայռոտ լեռների շրջան,
- 1200-1750մ խիստ մասնատված միջին լեռների ժայռոտ շրջան,
- 1750-2250մ մասնատված սարահերթերի շրջան,
- 2250 – 3250 ԾՄ բարձր մասնատված խիստ կտրտված մեծ թեքության լեռների շրջան:

Որոտանի ձախափնյա տարածքներն առավել անտառապատ են, սարահարթը նկատելի դարավանդային կառուցվածք ունի, դեպի Որոտան գետը իջնում է խիստ կտրտված և մեծ բարձրության ժայռերով: Գետի ավազանը բնութագրվում է քարակոների, հրաբխային խարամների զարգացմամբ, դրանք բնական հուշարձաններ են: Որոտանի ձախ ափին տեղաբաշխված են Բարգուշատի լեռնաշղթայի

լեռնաբազուկները, դրանք տարածվում են հյուսիս-արևմտյան ուղղությամբ: Երկրաբանական տեսանկյունից անտառտնտեսության տարածքը գոտևորող լեռներն ունեն տեկտոնական ծագում, լեռնաշղթաներն իրենց գագաթներով հիմնականում ժայռոտ են՝ բնորոշ Ջանգեզուրի լեռնաշղթային (Քարտեզ 3):

Սյունիքի անտառտնտեսության տարածքի և ընդհանրապես լեռնային ծագման հողերի կազմավորման պրոցեսում կարևոր դեր են խաղում տոպոգրաֆիական պայմանները, որին համապատասխան հաճախակի փոփոխվում է հողերի հիդրոլոգիական ռեժիմը: Վերջինս իր ազդեցությունն է թողնում բուսականության տեսակային կազմի, հողակազմավորման ընթացքի տարբերության, հողերի բազմազանության բնութագրի, նրանց զարգացման և ֆիզիկական ու մեխանիկական կազմի վրա:

Անտառտնտեսության տարածքում ռելիեֆը բնութագրվում է խիստ կտրտվածությամբ և լանջերի դիրքադրության փոփոխությամբ, որտեղ գերակշռում են հյուսիսային դիրքադրության լանջերը:

Սյունիքի անտառտնտեսության տարածքի և ընդհանրապես լեռնային ծագման հողերի կազմավորման պրոցեսում կարևոր դեր են խաղում տոպոգրաֆիական պայմանները, որին համապատասխան հաճախակի փոփոխվում է հողերի հիդրոլոգիական ռեժիմը: Վերջինս իր ազդեցությունն է թողնում բուսականության տեսակային կազմի, հողակազմավորման ընթացքի տարբերության, հողերի բազմազանության բնութագրի, նրանց զարգացման և ֆիզիկական ու մեխանիկական կազմի վրա:

Անտառշինության ընթացքում հողային հատուկ ուսումնասիրություններ չեն կատարվել և հողերի նկարագրման ժամանակ օգտվել ենք ՀՀ Գյուղատնտեսության նախարարության հողագիտության և ագրոքիմիայի գիտահետազոտական ինստիտուտի, Սյունիքի տարածաշրջանում կատարած հողագիտական ուսումնասիրություններից և Հանրապետության հողային քարտեզագրական նյութերից, համաձայն որոնց անտառտնտեսության տարածքում հողաձածկը հիմնականում կազմված է գորշ հողերից, գերակշռում են դարչնագույն լեռնաանտառային հողատեսքերը՝ համապատասխան ենթատիպերով: Մեխանիկական կազմի տեսանկյունից առավելապես տարածված են կավային խառնուրդով հողերը:

Թույլ զարգացած հողատեսքերը առավելապես տարածված են Ողջի գետի վերին հատվածներում, իսկ ուժեղ կմախքային հողերը՝ հիմնականում արևմտյան դիրքադրությունների թեք լանջերում և որպես օրինաչափություն նման հողերում աճում են առավել քսերոֆիտային և ցածր բոնիտետային դասերի ծառատները:

1.6. Կլիմա

Հայաստանի տարածքը աչքի է ընկնում բնակլիմայական պայմանների մեծ բազմազանությամբ: Անտառտնտեսության կլիմայական պայմանները փոփոխվում են

կախված ուղղաձիգ գոտիականությունից, ընդ որում լեռնալանջերի ստորին մասերում այն չափավոր տաք է, ավելի վեր՝ չափավոր ցուրտ:

Համաձայն Հայաստանի ագրոկլիմայական տեղեկագրի՝ Հանրապետությունում առանձնացվում են 11 ագրոկլիմայական գոտիներ: Սյունիքի անտառտնտեսության տարածքը գտնվում է մասամբ 5-րդ, 6-րդ, 11-րդ (չափավոր շոգ, անբավարար խոնավությամբ և չափավոր տաք, խոնավ) և, հիմնականում, 7-րդ (անտառային) ագրոկլիմայական գոտիներում:

5-րդ և 6-րդ գոտիները գտնվում են հիմնականում 800-1400մ բարձրություններում: Այս գոտիների կլիմայական պայմանները թույլ են տալիս առանց հատուկ տեխնոլոգիաների իրականացնել անտառտնկման աշխատանքներ, որտեղ էլ նախկինում իրականացվել են անտառտնտեսության անտառտնկումների մեծ մասը:

11-րդ գոտին գտնվում է ծովի մակերևույթից 2500մ-ից բարձր, առանձնանում է խիստ կլիմայով և ընդգրկում է բարձր լեռնային ալպիական արոտավայրերը:

7-րդ՝ չափավոր խոնավ գոտին ընդգրկում է 1400-2000 ՇՄ բարձրությունները: Ձմեռը երկարատև է, կայուն ձնածածկույթով, գերիշխում է բարեխառն սառնամանիքային եղանակը, գարունը երկարատև է, սառը և խոնավ, ամառը բարեխառն տաք է, իսկ աշունը մեղմ է: Այս գոտին հիմնականում համընկնում է անտառտնտեսության բնական տնկարկների տարածքների հետ:

Վեգետացիոն ժամանակաշրջանն անտառտնտեսության ստորին շրջաններում սկսվում է մարտի սկզբին, իսկ վերին շրջաններում՝ շուրջ երկու տասնօրյակ անց:

Աշնանային առաջին ցրտահարություններն անտառտնտեսության վերին սահմաններում սկսվում են սեպտեմբերի երկրորդ տասնօրյակից, իսկ ստորին սահմաններում՝ նոյեմբերի առաջին տասնօրյակից: Գարնանային վերջին ցրտահարությունները դիտվում են միջև համապատասխանաբար մայիսի առաջին տասնօրյակ և ապրիլի առաջին տասնօրյակ:

Կայուն ձնածածկույթ անտառտնտեսության ստորին շրջաններում դիտվում է ձմեռների 50%-ից պակաս դեպքերում, իսկ վերին շրջաններում դեկտեմբերի սկզբից, և պահպանվում է մինչև մայիսի երկրորդ տասնօրյակը: Ձնածածկույթի հզորությունը վերին շրջաններում տասնօրյա մաքսիմումով կարող է հասնել 90-100սմ-ի:

Գրունտի սառեցման առավելագույն խորությունը անտառտնտեսության ստորին սահմանից դեպի վեր փոխվում է 5սմ-ից մինչև 30սմ:

Ամռանը գերակշռում են հարավային և հարավ-արևելյան քամիները (65%), ձմռանը՝ հյուսիս-արևելյանը (50%): Հուլիսին բազմամյա միջին արագությունը մինչև 1մ/վ է, հունվարին՝ 2մ/վ-ից ավելի:

Օդի հարաբերական խոնավության տարեկան միջինը անտառշինությունն իրականացման տարում ըստ «Գորիս» օդերևութաբանական կայանի կազմել է 71%, ամենացածրը հունվարին և դեկտեմբերին 65%, ամենաբարձր՝ սեպտեմբեր-հոկտեմբերին՝ 77%, իսկ ամենատաք ամսվա միջին ամսական խոնավությունը ժամը 1500-ին՝ 55%: Ընդհանուր առմամբ անտառաճման պայմանները նպաստավոր են ոչ

քիչ քանակության ծառաթփատեսակների աճեցման և բնական վերականգնման համար:

Ստորև ներկայացվում է «Գորիս» օդերևութաբանական կայանից ստացված որոշակի օդերևութաբանական տվյալներ: Տվյալները երկարաժամկետ վերլուծությունների նպատակ չեն հետապնդում, այլ բերվում են վերջին տարիներին կլիմայական պատկերի մասին գաղափար կազմելու համար (Աղյուսակ 3):

Աղյուսակ 3. «Գորիս» օդերևութաբանական կայանի տվյալների կլիմայական բնութագիրը 2021-2022 թթ

Օդի դիտված առավելագույն ջերմաստիճանը (°C)													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	առավել.
2021	18,5	17,4	16,4	25,5	29,0	30,8	32,8	30,8	34,0	25,0	21,7	17,4	34,0
2022	15,8	15,9	17,2	24,4	24,2	31,4	30,6	30,8	33,0	27,3	21,5	15,2	33,0
Օդի դիտված նվազագույն ջերմաստիճանը (°C)													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	նվազ.
2021	-11,5	-9,2	-12,8	1,0	2,0	11,3	11,4	11,0	4,8	-2,6	-4,8	-9,5	-12,8
2022	-11,7	-6,3	-9,5	-0,5	4,8	11,2	11,6	10,7	6,8	1,4	-1,5	-5,9	-11,7
Օդի միջին ամսական և տարեկան ջերմաստիճան (°C)													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	տարի
2021	3,7	3,8	2,9	12,7	15,0	20,1	20,5	21,1	15,3	7,6	6,6	3,5	11,1
2022	0,6	3,1	0,8	11,7	11,4	19,1	19,9	21,0	17,0	11,5	6,6	0,3	10,2
Ամսական և տարեկան տեղումների քանակը (մմ)													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	տարի
2021	40,9	30,5	107,5	40,8	137,0	4,2	14,3	38,9	36,7	104,9	33,8	9,3	598,8
2022	36,3	13,0	95,4	22,7	192,4	52,2	1,2	6,8	25,6	25,1	11,5	15,9	498,1

1.7. Բուսական և կենդանական աշխարհ

Սյունիքի անտառտնտեսության տարածքն աչքի է ընկնում խիստ արտահայտված ուղղաձիգ գոտիականությամբ, ռելիեֆի խայտաբղետությամբ և դրան համապատասխան բուսական հարուստ կենսաբազմազանությամբ, որը հիմնականում պայմանավորված է աշխարհագրական դիրքով և ծովի մակերևույթից բարձրությամբ:

Անտառային համակեցություններում բացարձակ գերակշռում են բոխիկաղնուտային և կաղնի-բոխուտային համակեցությունները, որոնց կազմերում հիմնականում հանդիպում են թխկի, թեղի, հացենի:

Բոխու գերակշռությամբ ծառուտները հիմնականում զբաղեցնում են լեռնալանջերի միջին բարձրության հատվածները, իսկ ավելի ցածր լեռնային գոտում անտառային բուսականությունը հիմնականում ներկայացված է ցածրաբուն կաղնու ծառուտներով, որոնց կազմում զգալի մասնակցություն ունեն սրսպտուղ և սովորական հացենիները, վրացական և դաշտային թխկիները:

Թփերից ավելի հաճախ հանդիպում են շլորենին, սզնենին, մասրենին: Բացատներում և անտառի ենթանտառում թփերից հանդիպում են ցախակեռաս, մասրենի, հոնի, գլոենի, կտակենի:

Տարածքի անտառշրջանացման առանձնահատկություններից է հաճարենու ծառուտների բացակայությունը:

Բավականին բազմազան և հարուստ է կենդանական աշխարհը, որին նպաստում են լեռնային խիստ կտրտված ռելիեֆը, աղբյուրների առատությունը և Արաքսի ավազանի մոտիկությունը:

Բուսական և կենդանական աշխարհի վերաբերյալ առավել մանրամասն տեղեկություն բերված է բաժին 4-ում (**կենսաբազմազանության պահպանություն**):

1.8. **Ջրագրություն**

Անտառտնտեսության տարածքը պատված է մանր գետակների և գետերի ցանցով: Բոլոր գետերը և գետակներն ունեն լեռնային բնույթ, սնվում են ստորգետնյա, ձնհալքերի և աղբյուրների ջրերով: Դրանք իրենցից ներկայացնում են տիպիկ լեռնային, արագ հոսքով գետեր, որոնք պարունակում են մեծ քանակությամբ քարեր և ավազներ: Գլխավոր գետը Որոտանն է, սկիզբ է առնում ԾՄ 3045մ բարձրությունից, որի ավազանում տեղաբաշխված են անտառտնտեսության անտառների հիմնական մասը (Քարտեզ 4): Որոտանի վրա կառուցված է տարածաշրջանի ամենահզոր՝ Տաթև ՀԷԿ-ը:

Աղյուսակ 4 Գետերի և ջրամբարների բնութագիրը

№	Գետի անվանումը	Ուր է թափվում գետը	Երկարությունը	Լայնությունը, մ	Խորությունը, մ	Ոլորայնության գործակիցը	Ջրային տրանսպորտի համար պիտանելիությունը
1	Որոտան	Արաքս	75	10-20	0,5-2	1,6	ոչ պիտանի
2	Գորիս	Որոտան	15	3-4	0,3-1	1,5	ոչ պիտանի
3	Շաքարաջուր	Որոտան	28	2-4	0,3-0,5	1,7	ոչ պիտանի
4	Տաթև	Որոտան	5		0,3-0,5	1,2	ոչ պիտանի

Բաժին 2. ԿԵՆՍԱԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանը գտնվում է Կովկասի էկոտարածաշրջանում: Այն բարձր լեռնային երկիր է, որտեղ առանձնացվում են 5 լանդշաֆտային տիպեր՝ կիսաանապատային, տափաստանային, անտառային, ենթալպյան և ալպյան մարգագետնային:

Հայաստանի տարածքում աճում են շուրջ 3800 տեսակ անոթավոր բույսեր, 428 հողային և ջրային ջրիմուռներ, 399 մամուռներ, շուրջ 4500 սնկեր, 464 քարաքոսեր, բնակվում են 549 ողնաշարավոր և շուրջ 17200 տեսակ անողնաշար կենդանիներ: Հայաստանի բույսերի Կարմիր գրքում ընդգրկված են 452 տեսակ, որը կազմում է ամբողջ ֆլորայի 11,89%-ը:

Հայաստանի կենդանիների Կարմիր գրքում ընդգրկված են 308 տեսակ՝ 155 անողնաշար և 153 ողնաշարավոր:

Բարձրակարգ բույսերի խտությամբ Հայաստանն աշխարհում գրավում է առաջնակարգ տեղերից մեկը՝ յուրաքանչյուր 1000կմ² տարածքում աճում է մոտ 107 տեսակ: Բույսերի մոտ 2000 տեսակ օժտված է սննդային, կերային, դեղատու, ներկատու, եթերայուղատու, մեղրատու, խեժատու հատկանիշներով, մի շարք կենդանիներ՝ մորթատու, մսատու և այլ հատկանիշներով:

Հանդիսանալով մարդու կենսագործունեության համար անհրաժեշտ էկոլոգիական միջավայր, Հայաստանի կենսաբազմազանությունն ունի բնապահպանական կարևոր նշանակություն: Այդ տեսակետից Հայաստանի հարուստ կենսաբազմազանությունը, ունենալով էկոհամակարգերի կայունությունն ապահովող բարձր հատկանիշներ, միաժամանակ հանդիսանում է երկրի տնտեսական զարգացման կարևոր նախապայմաններից մեկը:

Գործիսի տարածաշրջանը առանձնանում է կենսաբազմազանության բարձր պոտենցիալով:

2.1 Ֆլորա

Անոթավոր բույսեր

Նկարագրություն

Սյունիքի անտառտնտեսության տարածքում հանդիպում են անոթավոր բույսերի 91 ընտանիքի և 303 ցեղի պատկանող 488 տեսակ: Անտառտնտեսության տարածքում աճող բույսերից 13 տեսակ ընդգրկված են Հայաստանի Կարմիր գրքում (աղյուսակ 5, քարտեզ 14):

Աղյուսակ 5 Սյունիքի անտառտնտեսության տարածքում աճող ՀՀ Բույսերի Կարմիր գրքում գրանցված հազվագյուտ բուսատեսակները

№	Տեսակի լատիներեն անվանումը	Տեսակի հայերեն անվանումը	Կատեգորիան ըստ ՀՀ Կարմիր գրքի
1.	<i>Galanthus artjuschenkoae</i> Gabrielian	Ձնծաղիկ Արտյուշենկոյի	VU
2.	<i>Amygdalus nairica</i> Fed. et Takht.	Նշենի նաիրյան	EN
3.	<i>Lathyrus setifolius</i> L.	Տափոլոռ խոզանատերև	VU

№	Տեսակի լատիներեն անվանումը	Տեսակի հայերեն անվանումը	Կատեգորիան ըստ ՀՀ Կարմիր գրքի
4.	<i>Onobrychis meschetica</i> Grossh.	Կորնգան մեսխետական	CR
5.	<i>Iris lineolata</i> (Trautv.) Grossh.	Հիրիկ նեղգծային	EN
6.	<i>Botrychium lunaria</i> (L.) Sw.	Ողկուզապտեր կիսալուսնաձև	VU
7.	<i>Orchis punctulata</i> Steven ex Lindl.	Խոլորձ կետավոր	VU
8.	<i>Crataegus tournefortii</i> Griseb.	Սզնի Տուրնեֆորի	VU
9.	<i>Crataegus ulotricha</i> Pojark.	Սզնի գանգրամազիկավոր	CR
10.	<i>Psephellus zangezuri</i>	Պսեֆելլուս Չանգեզուրի	EN
11.	<i>Crataegus tournefortii</i>	Ալոճ Տուրնեֆորի	VU
12.	<i>Astragalus agasii</i>	Գազ Աղասու	CR
13.	<i>Onobrychis meschetica</i>	Կորնգան մսխեթական	CR

Սյունիքի անտառտնտեսության տարածքը հարուստ է բազմաթիվ օգտակար բուսատեսակներով, որոնցից շատերը լայնորեն և վաղուց կիրառվում են մարդու կողմից: Ըստ նախնական տվյալների տարածքում լայն տարածում ունեն ուտելի և համեմունքային (98 տեսակ), մեղրատու (110), դեղատու (202), կերային (110) նշանակության տեսակները:

Դեռևս անբավարար են ուսումնասիրված օգտակար տեսակների պաշարները, որոնց մասին առայժմ գրառումները կարելի է սահմանափակել «առատ» կամ «հաճախ հանդիպող» գնահատականներով:

Հիմնական վտանգներ

Հիմնական վտանգներ շարունակում են մնալ ապօրինի հատումները, արածեցումը՝ հատկապես համայնքամերձ անտառներում անասունների անարգել մուտքը, բույսերի չհամակարգված հավաքը և արոտավայրերի ոչ ճիշտ կառավարումը: Վերջին ժամանակներում մեծ վտանգ է ներկայացնում սահմանին ընթացող ռազմական գործողություններ:

Անտառային էկոհամակարգերի և կենսաբազմազանության վրա ազդեցություն կարող է ունենալ կլիմայի փոփոխությունը՝ ջերմաստիճանի բարձրացման և խոնավության նվազման միտումները:

Էկոհամակարգերի համար սպառնալիք կարող է հանդիսանալ նաև ինվազիվ և էքսպանսիվ բուսատեսակների տարածումը, օրինակ՝ *Ailanthus altissima* (այլանթ բարձրաբուն), *Robinia pseudacacia* (ակացիա սպիտակ), *Silybum marianum* (տատասկափուլ) և այլն:

2.2 Ֆաունա

Սյունիքի մարզը, որտեղ գտնվում է Սյունիքի անտառտնտեսության տարածքը, ունի բնության հատուկ պահպանվող տարածքների բավականաչափ զարգացած և խիտ ցանց: Սյունիքի անտառտնտեսության տարածքը ընդգրկված է Որոտան գետի և Նրա Վարարակ, Քաշունի, Ջրաղացիձոր, Քարահանուտ, Աղանձուգետ վտակների անտառային տարածաշրջանի մեջ և աչքի է ընկնում խիստ արտահայտված ուղղաձիգ

գոտիականությամբ ու ռելիեֆի խայտաբղետությամբ, որն էլ բնորոշում է նրա բուսական և կենդանական աշխարհի հարուստ կենսաբազմազանությունը:

ՀՀ Կառավարության 19 դեկտեմբերի 2013 թվականի N 1465-Ն որոշմամբ ստեղծվել է «Զանգեզուր» կենսոլորտային համալիր» ՊՈԱԿ-ը, որը իրականացնում է պահպանության աշխատանքներ 79038,8 հա բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում: Հարկ է նշվել, որ այդ տարածքներում կենսաբազմազանության վերաբերյալ տեղեկատվությունը շատ կարևոր է անտառտնտեսության կենդանական աշխարհի պահպանության խնդիրները վերլուծելու և համապատասխան միջոցառումների մշակելու ժամանակ:

Տարածաշրջանում հայտնի է ընդհանուր առմամբ 351 անողնաշար կենդանիների տեսակներ, այդ թվում 41 տեսակի փափկամարմիններ և 310 տեսակի միջատներ, ընդ որում հանդիպում են ՀՀ Կարմիր գրքում գրանցված 1 տեսակի խխունջ և 10 տեսակի միջատներ, ինչպես նաև 4 տեսակի էնդեմիկ փափկամարմիններ ու միջատների 14 էնդեմիկ տեսակ և ենթատեսակ (3-ը ընդգրկված են ՀՀ Կարմիր գրքում):

Ձկնաշխարհը ներկայացված է 4 ձկնատեսակով, որոնք են կարմրախայտը (*Salmo trutta fario*), կուրի բեղաձուկը (*Barbus lacerta cyri*), արևելյան տառեխիկը (*Alburnoides eichwaldii*), Սևանի կողակը (*Capoeta sevangi*)(VU):

Համեմատաբար հարուստ է սողունների ֆաունան, որը ներկայացված է 23 տեսակներով: Մողեսներից սովորական են դեղնափորիկը (*Pseudopus apodus*), իլիկամողեսը (*Anguis fragilis*), Ռադդեի ժայռային մողեսը (*Darevskia raddei*), միջին մողեսը (*Lacerta media*), բարեկազմ օձագլուխը (*Ophisops elegans*): Օձերից հանդիպում են որդանման կույր օձը (*Typhlops vermicularis*), արևմտյան վիշապիկը- (*Eryx jaculus*), կարմրափոր սահնօձը (*Hierophis schmidtii*), քառաշերտ սահնօձը- (*Elaphe sauromates*), գյուրզան (*Macrovipera lebetina*):

Հայաստանում գրանցված թռչունների 345 տեսակներից 134-ին կարելի է հանդիպել, որոնցից 59-ն այստեղ են բնակվում միայն ամռանը, մոտ 67-ը՝ մշտապես, 10-ը՝ չվող են կամ այստեղ են գալիս ձմռանը, ընդ որում թռչուններից 23 տեսակ ընդգրկված են ՀՀ Կարմիր գրքում իսկ 6 – ԲՊՄՄ Կարմիր ցուցակում:

Առավել հարուստ են ժայռոտ և քարքարոտ տեղանքները: Այստեղ, առավել քան Հայաստանի այլ տարածքներում, ներկայացված են վայրի հնդկահավը (*Tetraogallus caspius*) (VU), ալպիական ճալը (*Pyrrhocorax graculus*) (EN) և կարմրաթև մագլցողը (*Tichodroma muraria*) (DD), ինչպես նաև մորուքավոր անգղը (*Gypaetus barbatus*) (VU), քարարծիվը (*Aquila chrysaetos*) (VU), սապսանը (*Falco peregrinus*) (VU), բվեճը (*Bubo bubo*) (VU), ալպիական նրբագեղիկը (*Prunella collaris*), խայտաբղետ քարակեռնեխը (*Monticola saxatilis*) և ձյան ճնճղուկը (*Montifringilla nivalis*):

Կաթնասուններից հանդիպում են՝ Եվրոպական նապաստակը (*Lepus europaeus*), ձնային դաշտամուկը (*Chionomys nivalis*), սովորական դաշտամուկը (*Microtus arvalis*), մակեդոնական մուկը (*Mus macedonicus*), աղվեսը (*Vulpes vulpes*), տափաստանային

կատուն (*Felis silvestris ornata*), անտառային կատուն (*Felis silvestris silvestris*), քարակզաքիսը (*Martes foina*), գորշուկը (*Meles canescens*) և աքիսը (*Mustela nivalis*): Բավականին հաճախ գրանցվում է գայլը (*Canis lupus*):

Սպառնացող հիմնական վտանգը չհամակարգված հատումներն են, պատահում են նաև որսագողության դեպքեր:

Սյունիքի անտառտնտեսության և շրջակա տարածքներում հանդիպող ՀՀ Կարմիր գրքի կենդանիների ցանկ՝ Սեղմված խխունջ - *Musculium strictum*, Վան Բրինկի նետիկ - *Coenagrion vanbrinkae* Lohmann, Ֆիտոդրիմադուզա հայկական - *Phytodrymadusa armeniaca* Ramme, Ֆալետիի կողնջակեր ցայտազնայուկ - *Procerus scabrosus fallettianus* Cavazzutti, Երկգիծ երկարաբեղիկ - *Dorcadion bistriatum* Pic, . Գորբունովի երկարաբեղիկ - *Dorcadion gorbunovi* Danilevsky, Պրոզերպինա իլիկաթիթեռ - *Proserpinus proserpina*, Ավետյանի երկրաչափ թիթեռ - *Cidaria avetianae* Wardikian, Միջերկրածովային կրիա - *Testudo graeca*, Linnaeus, Անդրկովկասյան սահնոծ - *Zamenis hohenackeri*, Strauch, Կովկասյան կատված - *Telescopus fallax*, Fleschmann, Հայկական իծ կամ Ռադդեի իծ - *Vipera (Montivipera) raddei*, Գառնանգղ (մորուքավոր անգղ) - *Gypaetus barbatus*, Linnaeus, Գիշանգղ - *Neophron percnopterus*, Linnaeus, Սպիտակագլուխ անգղ - *Gyps fulvus*, Օձակեր արծիվ - *Circetus gallicus*, Եվրոպական ճնճղաճուռակ - *Accipiter brevipes*, Ցախաքլորավոր - *Accipiter gentilis*, Linnaeus, Տափաստանային արծիվ - *Aquila nipalensis*, Քարարծիվ - *Aquila chrysaetos*, Գաճաճ արծիվ - *Hieraetus pennatus*, Կովկասյան մարեհավ - *Tetrao mlokosiewiczi*, Վայրի հնդկահավ (Ուլար) - *Tetraogallus caspius*, Կիսասպիտակավիզ ճանճոր - *Ficedula semitorquata*, Ներկարար - *Coracias garrulus*, Լայնականջ ոզնի Շելկովնիկովի Կուտորա - *Neomys schelkovnikovi* Sat., Հարավային պայտաքիթ - *Rhinolophus euryale*, Մեհելիի պայտաքիթ չղջիկ - *Rhinolophus mehelyi*, Սովորական երկարաթև չղջիկ - *Miniopterus schreibersi*, Բեխշտեյնի գիշերաչղջիկ - *Myotis bechsteinii*, Ասիական լայնականջ չղջիկ - *Barbastella leucomelas*, Հնդկական վայրենակերպ կամ մացառախոզ - *Histrix indica* Kerr, Հայկական մկնիկ - *Sicista armenica* Sokolov et Baskevich, Անդրկովկասյան գորշ արջ - *U. a. Syriacus*, Ջրասամույր - *Lutra lutra* Linnaeus, Անտառակատու - *Felis silvestris* Schreber, կովկասյան ընձառյուծ *Panthera pardus ciscaucasica*, Բեզուարյան այծ - *Capra aegagrus*,

Հայկական մուֆլոն - *Ovis*, Կովկասյան ազնվացեղ եղջերու, մարալ, *Cervus elaphus maral* Gra (Քարտեզ 15):

2.3 «Գորիսի» պետական արգելավայր

Արգելավայրը ստեղծվել է 1972 թվականին Որոտան գետի հովտում՝ ծովի մակարդակից 700-2800 մետր բարձրությունների վրա, ընդհանուր մակերեսը 1850 հա: Ստեղծվել է անտառային լանդշաֆտների և կենդանական աշխարհի՝ հիմնականում այծյամ, բծավոր եղջերու, գորշ արջ պահպանության նպատակով:

Արգելավայրում սահմանված է պահպանման ռեժիմ՝ համաձայն «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին օրենքի» դրույթների:

Գույքագրման և գնահատման արդյունքներով արգելավայրի տարածքի տարածման բնական սահմանների ճշտման հիմնավորմամբ դարձել է 1930 հա՝ ներառելով Գորիսի անտառապետության 30-48 քառակուսիները: Ստորև ներկայացվում է արգելավայրի վիճակը բնութագրող աղյուսակներ (Աղյուսակ 6-9):

Աղյուսակ 6. Արգելավայրի հողատեսքերը

№	Հողատեսքը	մակերես	%
1.	Ընդհանուր	1930	
2.	Անտառածածկ, ընդամենը	1497,5	77,6
2.1	Այդ թվում անտառմշակույթներ	1,9	
3.	Չմիակցված սաղարթով անտառմշակույթներ		
4.	Ոչ անտառածածկ, ընդամենն, այդ թվում	110,8	5,7
4.1	Նոսրուտներ	62,3	
4.2	Բացատներ և պարապուտ տարածքներ	48,5	
4.3	Մահացած տնկարք		
5.	Ոչ անտառային հողեր	321,7	16,7
5.1	Պտղատու այգի		
5.2	Արոտավայր	7,6	
5.3	Խոտհարք	1,4	
5.4	Այլ հողեր	312,7	

Արգելավայրի անտառածածկի միջին կազմը հետևյալն է՝ 4,9կաղնի, 4,1բոխի, 0,4թխկի, 0,3բոխի ցածրաբուն, 0,2հացենի, 0,1կաղնի ցածրաբուն: Միջին տարիքը 90 է, միջին լրիվությունը՝ 0,52, բունիտետը՝ 4,3, 1հա անտառածածկ մակերեսի միջին պաշարը՝ 110մ³, իսկ 1 հա անտառածածկի միջին աճը՝ 1,28մ³:

Աղյուսակ 7 Տեղեկագիր արգելավայրի անտառգնահատման միջին ցուցանիշների՝ ըստ գերակշռող ծառատեսակների

№	Գերակշռող ծառատեսակը	Գնահատման միջին ցուցանիշներ					
		Տարիքը	Բունիտետի դասը	Լրիվությունը	1 հա անտառածածկ մակերեսի միջին պաշարը մ³	Պաշարի 1 հա անտառածածկի միջին աճը	Ծառուտի միջին կազմը
1.	Սոճի	42	3,7	0,67	121	2,74	10.0Ս + Հց, Կ, Գ
2.	Կաղնի	102	4,4	0,51	111	1,11	6.2Կ 3.2Բ 0.5Թխ 0.1Հց + Թղ, Լ, Խձ, Ար, Գ, Տձ, Կոս, Սգ, Ուոձ
3.	Կաղնի ցածրաբուն	65	5,4	0,47	55	0,90	6.0Կց 3.3Բց 0.4Թխ 0.1Հց 0.1Բ 0.1Ուոձ
4.	Բոխի	69	3,8	0,57	122	1,75	7.1Բ 2.5Կ 0.3Թխ 0.1Հց + Տձ, Թղ, Կոս, Ար, Գ, Շլ, Խձ, Սգ, Ուոձ
5.	Բոխի ցածրաբուն	57	5,1	0,53	77	1,34	7.0Բց 1.6Կց 1.2Կ 0.2Թխ + Հց
6.	Հացենի	45	2	0,6	88	1,96	6.0Հց 3.0Բ 1.0Թխ + Կ
7.	Ուռենի ծառ	39	5	0,33	33	0,88	5.6Ուոձ 2.4Բ 2.0Կ + Թխ, Հը

№	Գերակշռող ծառատեսակը	Գնահատման միջին ցուցանիշներ					
		Տարիքը	Բոնիտետի դասը	Լրիվությունը	1 հա անտառածածկ մակերեսի միջին առաժառօց ³	Պաշարի 1 հա անտառածածկի միջին անոթ	Ծառուտի միջին կազմը
8.	Տանձենի	90	4	0,5	108	1,2	5.0Տձ 3.0Կ 1.0Թխ 1.0Բ +Հց
9.	Ցաքի	19	5,6	0,54	16	0,82	10.0Ցք +Ազ
Ընդամենը		90	4,3	0,52	110	1,28	4.9Կ 4.1Բ 0.4Թխ 0.3Բց 0.2Հց 0.1Կց +Տձ,Ուռծ,Ա,Ցք,Ազ,Կոս,Գ,Թղ,Լ,Խձ,Ար,Շլ,Հ

Աղյուսակ 8. Անտառածածկ մակերեսի և պաշարի բաշխվածությունն ըստ անտառկազմող ծառատեսակների

№	Գերակշռող ծառատեսակը	2023	
		մակերեսը, հա	պաշար, խտմ ³
1	Սոճի	0,9	109
2	Կաղնի	1006,7	111839
3	Կաղնի ցածրաբուն	46,7	2566
4	Բոխի	362	44607
5	Բոխի ցածրաբուն	65,6	5043
6	Հացենի	5,8	510
7	Ուռենի ծառ	2,4	80
8	Տանձենի	3,7	400
9	Ցաքի	3,7	58
Ընդամենը		1497,5	165212

Բոնիտետային դասը որոշվել է միջին տարիքով և միջին բարձրությամբ անտառի հիմնական էլեմենտի համար (շարահարկ): Ուսումնասիրությունների արդյունքում պարզվել է, որ արգելավայրում անտառածածկ մակերեսի ընդհամենը 10,4%-ն է 2-3 բոնիտետային դասերի, 4-րդ բոնիտետային դասի ծառուտները կազմում են 700,6հա (46,8%), իսկ 5-5ա բոնիտետային դասերը միասին՝ 641,5հա (42,8%): Արգելավայրի ծառուտների միջին բոնիտետային դասը գնահատվել է 4,3:

Աղյուսակ 9 Անտառածածկ մակերեսի բաշխվածությունն ըստ բոնիտետային դասերի

№	Գերակշռող ծառատեսակը	Բոնիտետային դասեր						Միջին բոնիտետ
		2	3	4	5	5ա	Ընդ, հա	
1	Սոճի		0,6		0,3		0,9	3,7
2	Կաղնի	4,8	55,2	458,2	479,3	9,2	1006,7	4,4
3	Կաղնի ցածրաբուն			1,7	25,5	19,5	46,7	5,4
4	Բոխի	14,9	74,1	237	36		362	3,8
5	Բոխի ցածրաբուն				58,8	6,8	65,6	5,1
6	Հացենի	5,8					5,8	2
7	Ուռենի ծառ				2,4		2,4	5
8	Տանձենի			3,7			3,7	4
9	Ցաքի				1,5	2,2	3,7	5,6
Ընդհանուր		25,5	129,9	700,6	603,8	37,7	1497,5	4,3

Բաժին 3. ԱՆՏԱՌՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԱԿԻՑ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ ԵՎ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

3.1 Ընդհանուր տեղեկություններ

Անտառտնտեսությանը որպես հարակից բնակավայրեր ընդունվել են անտառների 5կմ-ոց գոտում ընկած բնակավայրերը, որոնք ներառված են Գորիս խոշորացված համայնքի 13, Տաթև խոշորացված համայնքի 8 և Տեղ խոշորացված համայնքի 7 բնակավայրեր (աղյուսակ 10, Քարտեզ 16):

Աղյուսակ 10 Ընդհանուր տվյալներ բնակավայրերի վերաբերյալ

№	Բնակավայրի անվանումը	Հեռավորությունը մարզկենտրոնից, կմ	Հեռավորությունը Գորիսից, կմ	Բարձրությունը ծովի մակարդակից, մ	Բնակչության թվաքանակը	Հողային ֆոնդը, հա		Գազաֆիկացում
						Ընդհանուր	Որից գյուղատնտեսական	
	Գորիս խոշորացված համայնք							
1	Գորիս քաղաք	67		1250-1520	20937	5039	4035	+
2	Ակներ գյուղ	69	4	1700	1118	3952	3733	+
3	Աղբուլաղ գյուղ	Նախկինում ընդգրկված է եղել Շոտնուխ գյուղի կազմում						
4	Շոտնուխ գյուղ	37	28	1450	154	2344	720	-
5	Բարձրավան գյուղ	48	33	1520	112	2975	995	+
6	Խնձորեսկ գյուղ	78	13	1580	2005	6991	6223	+
7	Հարթաշեն գյուղ	79	14	1350	677	3167	2902	+
8	Ձորակ գյուղ	Նախկինում ընդգրկված է եղել Շոտնուխ գյուղի կազմում						
9	Ներքին Խնձորեսկ գյուղ	86	21	1540	249	624	577	+
10	Որոտան գյուղ	50	15	1600	295	326	75	-
11	Վանանդ գյուղ	Նախկինում ընդգրկված է եղել Շոտնուխ գյուղի կազմում						
12	Վերիշեն գյուղ	68	3	1600	2096	4762	4396	+
13	Քարահունջ գյուղ	61	4	1250	1376	1969	1735	+
	Տաթև խոշորացված համայնք							
1	Շինուհայր գյուղ	79	17	1480	2598	5245	5055	+
2	Տաթև գյուղ	60	36	1610	1042	7637	5216	-
3	Հալիձոր գյուղ	74	23	1250	602	2777	1456	-
4	Հարժիս գյուղ	90	24	1700	831	5630	5337	-
5	Սվարանց գյուղ	62	40	1700	283	1621	1563	-
6	Խոտ գյուղ	83	12	1350	890	1795	1592	+
7	Տանձատափ գյուղ	58	43	1400	103	809	294	-
8	Քաշունի գյուղ	48	55	1500	15	858	808	-
	Տեղ խոշորացված համայնք							
1	Տեղ գյուղ	85	20	1360	2234	3867	3594	+
2	Արավուս գյուղ	87	22	2390	168	443	410	+
3	Խնածախ գյուղ	96	31	1380	823	3237	3130	+
4	Խոզնավար գյուղ	112	45	1592	366	2121	1917	+
5	Կոռնիձոր գյուղ	90	25	1125	1071	2417	2277	+
6	Վաղատուր գյուղ	102	37	1550	400	2275	2057	+
7	Քարաշեն գյուղ	81	16	1540	528	1370	1323	+

Բնակավայրերը տարբեր հեռավորությունների վրա են գտնվում մարզկենտրոնից՝ 37-112կմ, մարզային քաղաքներից կամ Երևանից, որոնք էլ հանդիսանում են գյուղատնտեսական արտադրանքի իրացման հիմնական շուկաները: Բնակավայրերը տարբերվում են նաև ծովի մակարդակից ունեցած բարձրությամբ՝ 1125-2390մ, ինչն իր հետքն է թողնում գյուղատնտեսության մասնագիտացման վրա: Համեմատաբար ցածրադիր շրջաններում ավելի զարգացած է մանր եղջերավոր անասնապահությունն ու պտղաբուծությունը, վերին շրջաններում՝ խոշոր եղջերավոր անասնապահությունն ու հողագործությունը: Սեփական բնակելի տներին կից այգիներում մշակում են խնձորենի, տանձենի, բալենի, ընկուզենի, հաղարջենի և այլ պտղատու ծառեր ու թփեր: ՀՀ կառավարության 26.06.2009թ ««Տաթև» զբոսաշրջային կենտրոն հայտարարելու մասին» N848-Ն որոշմամբ «Տաթև» վանական համալիրը և հարակից՝ ՀՀ Սյունիքի մարզի Խոտի, Շինուհայրի, Հալիձորի, Տաթևի, Սվարանցի, Տանձատափի, Աղվանիի և Բարձրավանի գյուղական բնակավայրերը հայտարարվել է զբոսաշրջային կենտրոն: Նույն որոշմամբ հաստատվել են «Տաթև» զբոսաշրջային կենտրոնի զարգացման ծրագրի հայեցակարգային նպատակները և գերակա խնդիրները:

2010թ բացվել է աշխարհում ամենաերկար «Տաթևի թևեր» ճոպանուղին, որի երկարությունը կազմում է 5,7կմ և ձգվում է Սյունիքի մարզի Հալիձոր գյուղից մինչև Տաթև վանական համալիրը:

3.2 Բնակչության սեռատարիքային բաշխվածքը

Անտառտնտեսությանը հարակից բնակավայրերի մշտական բնակչության ընդհանուր թիվը 40973 մարդ, որից քաղաքային բնակչությունը՝ 20937 մարդ, իսկ գյուղականը 20036 մարդ:

Բնակավայրերի բնակչության որոշակի մասը ժամանակավոր կամ երկարաժամկետ բացակայողներ են: Բացակայողների մեծ մասը տղամարդիկ են, որոնց գերակշռող մասը ավելի շատ հակված կլինի վերադառնալ իրենց համայնքներ՝ սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի փոփոխության պարագայում:

3.3 Աշխատանքային միգրացիա

Երիտասարդ ընտանիքների շրջանում նկատվում է իրենց գյուղական բնակավայրերը լքելու միտում՝ պայմանավորված ավելի լավ ապրելակերպի ապահովման ձգտումով: Վերջին տարիներին աճել է նաև աշխատանքային միգրացիայի ցուցանիշը, ինչն անհանգստացնող է, և պայմանավորված է 44-օրյա պատերազմի հետևանքով, մշտական եկամուտների թուլացմամբ՝ վառելիքի, պարարտանյութերի թանկացմամբ, ընդհանուր տնտեսական ակտիվացման թուլացմամբ, վատ ապրելակերպով և այլն: Ժամանակավոր կամ երկարաժամկետ բացակայողները հիմնականում տղամարդիկ են, որոնց գերակշռող մասը ավելի շատ

հակված կլինի վերադառնալ իրենց համայնքներ՝ սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի փոփոխության պարագայում:

Մարդկային ռեսուրսների զարգացման առումով մասնավորապես անհրաժեշտ է իրականացնել տեղեկացվածության և վստահության բարձրացման, կրթական և վերապատրաստման, լրացուցիչ շահագրգռվածության ստեղծման լայնածավալ միջոցառումներ:

3.4 Սոցիալական ենթակառուցվածքների և ծառայությունների առկայությունը

Հետազոտված բնակավայրերի մեծ մասում գործում են մանկապարտեզներ և նախակրթարաններ: Հետազոտված բնակավայրերում գործում են տարրական, հիմնական, ավագ կամ միջնակարգ դպրոցներ: Իրավիճակը դպրոցների մեծամասնությունում գոհացուցիչ չէ: Վերանորոգման կարիք ունեն ոչ քիչ դպրոցներ, նաև կահույքի, սպորտային և ուսուցողական նյութերի: Սպորտային ակումբներ և ենթակառուցվածքներ գյուղական բնակավայրերում դրեթե չկան՝ բացառությամբ դպրոցների մի մասի սպորտային դահլիճների: Համեմատաբար լավ է պատկերը քաղաքային բնակավայրում:

Առողջապահական ենթակառուցվածքների վիճակը բնակավայրերում վատ չէ. բնակավայրերում առկա են բուժկետեր և ամբուլատորիաներ, որտեղ վերապատրաստված բուժաշխատողները առաջին օգնության ծառայություններ են մատուցում բնակչությանը: Բարձրակարգ ու կլինիկական բժշկական ծառայություններն հասանելի են միայն քաղաքներում:

Գյուղական բնակավայրերի մշակութային կյանքը բարելավման լուրջ կարիք ունի: Մշակույթի և կամ կենցաղի տների շենքային պայմանները գրեթե ամենուր վատ վիճակում են, մշակութային իրադարձությունները եզակի են: Համեմատաբար այլ է վիճակը տուրիստական կենտրոններում, որտեղ մյուս բնակավայրերի համեմատ դիտվում է մշակութային աշխուժություն:

3.5 Այլ ենթակառուցվածքներ

Հետազոտված բոլոր բնակավայրերն ամբողջությամբ էլեկտրիֆիկացված են: Հետազոտված բոլոր բնակավայրերը այս կամ այն չափով ապահովված են խմելու ջրի կանոնավոր մատակարարմամբ. որոշ տեղերում առկա են ջրամատակարարման խնդիրներ: Ջրի որակն ընդհանուր առմամբ բավարար է: Անտառտնտեսությանը հարակից բնակավայրերից գազաֆիկացված են 18-ը: Հետազոտված բնակավայրերի մեծ մասում թեև ոչ բավարար հաճախ, իրականացվում է աղբահեռացում: Միաժամանակ մտահոգիչ է աղբավայրերի առկայության և որպես աղբավայր օգտագործվող տարածքների վիճակը:

3.6 Գյուղատնտեսություն

Անտառտնտեսության հարակից համայնքներում գյուղատնտեսության վիճակը բավարար չէ՝ ոռոգվող հողատարածքների սակավություն, ֆիզիկապես և բարոյապես մաշված գյուղատնտեսական մեքենասարքավորումներ, հողագործության մեջ ներդրումներ անելու համար սկզբնական կապիտալի բացակայություն, գյուղմթերքի պահպանման ենթակառուցվածքների անբավարարություն և այլն: Բնակավայրերի մեծամասնությունում բանջար-բոստանային կուլտուրաների արտադրությունը հիմնականում ուղղված է տնտեսությունների սեփական կարիքների բավարարմանը և հիմնականում աճեցվում են ոռոգվող տնամերձ հողամասերում:

Համայնքներն ունեն անասնապահության զարգացման պոտենցիալ, որն առաջին հերթին պայմանավորված է բնակավայրերի մեծ մասում արոտավայրերի սգալի տարածքների առկայությամբ: Սակայն ոլորտում առկա են որոշակի խնդիրներ, իմչպիսին են կենդանական ծագման արտադրանքի իրացման ոչ կայուն շուկան, հեռագնա արոտավայրերի ճանապարհների վատ վիճակը, դրանց մեծ մասի ոչ ջրարբիացված լինելը, բնակավայրերի մոտակա արոտավայրերի գերարածեցումը, պարբերաբար կրկնվող համաճարակները, որոշ արոտավայրեր սահմանամերձ լինելու հանգամանքը և այլն: Համայնքներում գյուղատնտեսության ոլորտում առկա խնդիրների մեծ մասը պայմանավորված է գյուղատնտեսական ենթակառուցվածքների վատ վիճակով, դրանց մեծ մասը մնացել են դեռևս խորհրդային ժամանակներից: Դրանք ֆիզիկապես և բարոյապես մաշված են և չեն կարող նպաստավոր լինել արդյունավետ գյուղատնտեսության վարման տեսանկյունից: Գյուղատնտեսական մեքենասարքավորումները բնակավայրերում հիմնականում նորացման, արդիականացման կարիք ունեն:

3.7 Անտառտնտեսության հարակից տարածքներում սոցիալ-տնտեսական հետազոտությունների իրականացում

Հետազոտությունների իրականացման նպատակն էր գնահատել անտառային պաշարների ազդեցությունը և եկամուտների ստացման հնարավորությունները) և նշանակությունը տեղական կարիքների բավարարման տեսանկյունից:

Հետազոտությունները իրականացվել են 2010թ. «Անտառային օրենսդրության կիրարկման բարելավում եվրոպական հարևանության քաղաքականության արևելյան երկրներում և Ռուսաստանում» տարածաշրջանային ծրագրի (ENPI-FLEG) շրջանակում մշակված հարցաշարով՝ կատարված որոշակի փոփոխություններով:

Հարցումներն իրականացվել են ծրարված հարցաթերթիկները տնային տնտեսություններում բաժանելու, ինչպես նաև պատահական վայրերում հանդիպած մարդկանց հետ հարցաթերթիկը տեղում լրացնելու ճանապարհով: Հարցումներն իրականացվել են Գորիս քաղաքում(բազմաբնակարան շենքերում և մասնավոր տներում), ինչպես նաև 12 գյուղական բնակավայրերում: Սույն հաշվետվությունում

ներկայացվում է հարցաշարի հիմնական կետերի հարցման արդյունքների վերլուծությունը (Տե՛ս հավելված 2):

3.8 Անտառամերձ բնակավայրերի բնափայտի կարիքների գնահատում

Անտառտնտեսությանը հարակից Գորիս քաղաքը և 27 բնակավայրերը տեղաբաշխված են անտառտնտեսության անտառների 5կմ-ոց գոտում, ընդհանուր հաշվով քաղաքի բնակչության թիվը մոտ 20937, գյուղական բնակավայրերում 20036: Բնակավայրերից 8-ը դեռևս գազաֆիկացված չեն կամ գտնվում են շինարարական փուլում: Ջեռուցման փայտի նվազագույն պահանջարկը ընդհանուր հաշվով կազմում է մոտ 35000մ³: Նախատեսվող հատումներից հնարավոր է բավարարել տարեկան ընդհամենը 900խտմ³:

Դաշտային գույքագրման ընթացքում հաշվարկվել է նաև անտառտնտեսության անտառներում առկա բնական թափուկ բնափայտի պաշարը, (շուրջ 30000 մ³) ընդ որում թափուկ բնափայտի քանակական և որակական գնահատման նկարագիրը հեկյալն է.

- 19500մ³ (65%) - 5 և ավել տարիների վաղեմությամբ, բնակավայրերից ու ճանապարհներից մեծ հեռավորությունների վրա և հիմնականում դժվարամատչելի տեղանքներում, մեծ մասը գտնվում են քայքայման փուլում, հիմնականում կորցրել են անհրաժեշտ որակական հատկանիշները, արտահանման համար էլ կպահանջվի տեխնիկական և նյութական մեծ ներդրումներ:

- 10500մ³ (35%) - տեխնիկական հատկությունները դեռևս պահպանած բնափայտն է, ցրված անտառտնտեսության ողջ տարածքում, 1հեկտարում միջին 3-5մ³, իրացման տեսանկյունից համեմատաբար մատչելի տեղանքներում, հիմնականում մանր և միջին (4-25 սմ տրամագիծ) բնափայտի տեսքով, որից և օգտվում է ազգաբնակչությունը:

Յուրաքանչյուր տարում անտառտնտեսության անտառներում առաջացած բնական թափուկը կազմում է մոտ 4000մ³ (ընթացիկ աճի մոտ 30%-ը կամ անտառածածկի 1հա-ի հաշվով մոտ 0,4մ³), որից համայնքների մոտակա տարածքների բնափայտը գրեթե ամբողջությամբ իրացվում է ազգաբնակչության կողմից ջեռուցման նպատակներով, իսկ հեռավոր տարածքների և դժվարամատչելի տարածքների թափուկ բնափայտի մեծ մասը չի իրացվում:

Բաժին 4. ԱՆՏԱՌԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

Անտառային էկոհամակարգերի զարգացման բնականոն հաշվեկշիռն ապահովելու նպատակով՝ հաշվի առնելով անտառկազմող ծառատեսակների կենսաբանական առանձնահատկությունները, ներկա անտառշինությունը իրականացվել է հիմք ընդունելով հատման հասակների հետևյալ դասակարգումն՝ ըստ 2005թ. ընդունված անտառային օրենսգրքի (Աղյուսակ 11):

Աղյուսակ 11 Անտառի ըստ նպատակային նշանակության և ըստ գերակշռող ծառատեսակների հատման տարիքները

Ծառատեսակի անվանումը	Հասակային դասի տևողությունը	Անտառի կատեգորիան ըստ նշանակության		
		Արտադրական	Պաշտպանական	Հատուկ
1. Սոճի	20	121	141	161
2. Կաղնի սերմնային	20	161	181	201
3. Հացենի, թեղի, թխկի	20	121	141	161
4. Ընկուզենի հունական	20	141	161	181
5. Կաղնի շիվային	10	61	71	81
6. Բոխի սերմնային	20	81	101	121
7. Լորենի	10	91	101	111
8. Կեչի	10	61	71	81
9. Կաղամախի, ուռենի, բարդի	10	41	51	71
10. Բոխի շիվային և այլ ցածրաբուն տեսակներ	10	61	71	81
11. Ղաժի	10	41	51	61
12. Տանձենի, Խնձորենի	20	101	121	141

4.1 Անտառաշահագործման և փայտամշակման բնութագիրը

Անտառտնտեսությունում հատուկ անտառապատրաստման արտադրություն և անտառհումքային բազաներ չկան:

Բնափայտի պատրաստումը կատարվում է՝

- հատման նշանակված կանգուն ծառերի հատում բենզասղոցով,
- շինափայտի, վերամշակման ենթակա փայտի և վառելափայտի առանձնացում և կուտակում անտառում,
- անտառից տեղափոխում մեքենայի բարձման հարթակ տրակտորով կամ հատուկ տեխնիկայով,
- բարձումը և բեռնաթափումը կատարվում է ձեռքով:

Անտառտնտեսությունում անտառանյութի մթերումը կատարվում է պայմանագրային և ինքնապատրաստման եղանակով՝ գնորդների կողմից:

4.2 Բնափայտային անտառօգտագործում

Անտառտնտեսությունում բնափայտը մթերվում է անտառի խնամքի և սանիտարական հատումներից, մասամբ նաև այլ հատումներից:

Անտառտնտեսությունում 2000 – 2007 թվականներին բնափայտային անտառօգտագործման ընտանուր ծավալը կազմել է 43406խտմ³, նույն թվում կանգունից 36313խտմ³, թափուկից՝ 7094խտմ³: Հաջորդող 2008 – 2022 թվականներին ընդհանուր ծավալը կազմել է 63060,7խտմ³, թափուկից՝ 3940խտմ³:

4.2.1 Անտառվերականգնման հատումներ

Համաձայն անտառվերականգնման հատումների իրականացման կարգի, անտառվերականգնման հատումներ նշանակվում են բացառապես արտադրական նշանակության հասուն և գերհասուն անտառներում, որի նպատակն է անտառային պաշարների կայուն և արդյունավետ օգտագործման, անտառի ջրապահպան, ջրակարգավորիչ և պաշտպանական հատկանիշների ամրապնդման, անտառվերականգնման, տնտեսապես արժեքավոր ծառատեսակների վերարտադրության, անտառի արտադրողականության բարձրացման, բնական միջավայրի բարելավման ու պահպանման բարելավումը, ինչպես նաև հասուն և գերհասուն տարիքի ծառերի փոխարինումը երիտասարդ, բարձրարժեք ծառատեսակներով:

Հիմք ընդունելով Հայաստանի անտառներում անտառվերականգնման հատումների իրականացման կարգը (ՀՀ կառավարության 07 սեպտեմբերի 2006թ. N:1412-Ն որոշում), դաշտային գույքագրման և գնահատման արդյունքներով անտառվերականգնման հատումներ նշանակել են միայն Շուռնուխի անտառափետության արտադրական նշանակության անտառներում, առանձնացվել են անտառվերականգնման հատումներ իրականացման ենթակա տարածքները՝ ընդհանուր 73,9հա մակերեսով, հատվածներում ընդհանուր պաշարը 14331խտմ³, հատման նախատեսած պաշարը՝ 1442խտմ³, որից շինափայտի պաշարը՝ 122մ³ (Աղյուսակ 12): Անտառվերականգնման հատումներն ամբողջությամբ նախատեսվում է բոխու գերակշռությամբ ծառատններում և ամբողջ ծավալը պատկանում է 3-րդ ապրանքային դասին:

Աղյուսակ 12 Ամփոփագիր անտառվերականգնման հատումների հաշվարկային ծավալներ

Անտառափետություն	Քառակուսու N ^o	Հատվածի N ^o	Մակերեսը, հա	Լանջի կողմնադրություն, °	ԾՄԲ	Ծառատի կազմը	Բունիտներ	Լրիվությունը	Տարիքը	Հատվածի պաշարը, *խտ մ ³	Հատման համար նախատեսվող պաշարը, *խտ մ ³	Իրացվող		
												Ընդամենը	Շինափայտ	Վառելիքայտ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	13	14	15	16
Շուռնուխի	3	15	2,5	Հս-30	1310	7բ3կ+թխ,հց	3	0,6	90	488	50	42	4	38
	9	15	2,5	Հս-ամ20	1330	8բ1կ1հց+թխ	4	0,6	85	400	40	34	3	31
	11	40	5,1	Ալ-20	1480	7բ3կ+հց,թխ	3	0,6	90	1020	100	85	8	77
	12	20	6,8	Ամ-25	1450	7բ3կ+հց,թխ	3	0,6	90	1272	130	110	10	100
	12	21	5,6	Հս-ամ20	500	9բ1հց+թխ	3	0,6	90	1047	100	85	8	77
	17	22	12,3	Հս-այ15	1620	10բ+թխ,կ,հց	3	0,7	85	2263	226	192	20	172
	17	24	1,6	Հս-30	1710	8բ2կ+թխ	3	0,7	85	365	36	29	3	26
	18	14	4,4	Ալ-20	1840	6բ4կ2հց2թխ	3	0,7	90	1025	102	85	9	76
	18	28	2,9	Ալ-25	1850	7բ3կ+հց,թխ	4	0,6	90	542	60	51	5	46

Անտառայնություն	Քառակուսու N ^o	Հատվածի N ^o	Մակերեսը, հա	Լանջի կողմնադրություն, °	ԾԱԲ	Ծառատի կազմը	Բունիտներ	Լրիվությունը	Տարիքը	Հատվածի պաշարը, *խտ մ ³	Հատման համար նախատեսվող պաշարը, *խտ մ ³	Իրացվող		
												Ընդամենը	Չինափայտ	Վառելափայտ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	13	14	15	16
	18	29	1,7	Հվ-այլ15	1790	8բ2կ+թխ	4	0,6	90	269	30	25	2	23
	24	2	10,2	Հս-20	1780	8բ2կ+թխ	3	0,6	90	2040	200	185	18	167
	24	40	7,7	Ալ-30	1540	8բ2կ+թխ,հց	4	0,7	90	1378	138	117	12	105
	25	15	6,4	Ալ 15	1690	7բ3կ+հց+թխ	3	0,7	90	1491	150	128	13	115
	28	8	4,2	Ալ-25	1630	7բ3կ+հց+թխ	4	0,6	90	731	80	70	7	63
Ընդամենը			73,9							14331	1442	1238	122	1116

4.2.2 Խնամքի հատումներ

Համաձայն անտառկառավարման պլանների մշակման հրահանգի՝ խնամքի հատումները նշանակվում են այն բոլոր ծառատների համար, որոնք անտառագիտական հասկացողությամբ խնամք են պահանջում:

2007թ. կառավարման պլանով նախատեսված է եղել իրականացնել խնամքի հատումներ, ընդհանուր՝ 917 հեկտարի վրա, հատման նախատեսված ընդհանուր պաշարը 18870խտմ³, նույն թվում լուսավորման և մաքրման հատում 17,3 հեկտարի վրա, նոսրացման հատումներ՝ 86,7 հեկտարի վրա, հատման նախատեսված ընդհանուր պաշարը 1507խտմ³ և անցումային հատումներ՝ 817,3 հեկտարի վրա, հատման նախատեսված ընդհանուր պաշարը 17312խտմ³:

ՀՀ Անտառային կոմիտեի ներկայացրած տեղեկատվության համաձայն, 2008-2022 թվականների ընթացքում անտառտնտեսության ամբողջ տարածքում բոլոր տեսակի հատումներ իրականացվել են ընդհանուր 2072 հեկտարի վրա, 44272խտմ³ ընդհանուր պաշարով: Նույն թվում նոսրացման հատումներ 1852խտմ³, անցումային հատումներ 20820խտմ³:

2024-33 թվականների համար նախնական ուսումնասիրության արդյունքներով խնամքի հատումներ նախատեսվել են ընդհանուր 347,2հա անտառային հատվածներում, որոնցում ընդհանուր պաշարը 52771խտմ³, հատումների համար նախատեսված ընդհանուր պաշարը 8847խտմ³, իրացման ենթակա պաշարը՝ 7331խտմ³, որից շինափայտի պաշարը՝ 2224խտմ³, վառելափայտը՝ 5107խտմ³:

Լուսավորման և մաքրման հատումներ նախատեսվել են ընդամենը 9,0 հեկտարի վրա, հատվածներում ընդհանուր պաշարը 8826խտմ³, հատման նախատեսված պաշարը 197խտմ³, շինափայտը նախատեսվել է սոճուտներում՝ 43մ³:

Նոսրացման հատումներ նախատեսվել են ընդհանուր 101,8 հեկտարի վրա, հատվածներում ընդհանուր պաշարը 9846խտմ³, հատման նախատեսված պաշարը 1444խտմ³: Հատման ծավալում հիմնականում բոխի, կաղնի, սոճի տեսակներ են, շինափայտի պաշարը՝ 120մ³:

Անցումային հատումներ նախատեսվել են ընդհանուր 236,4 հեկտարի վրա, հատվածներում ընդհանուր պաշարը 42043խտմ³, հատման նախատեսված պաշարը

7206խտմ³, իրացման ենթակա պաշարը՝ 6015խտմ³, որից շինափայտի պաշարը՝ 2061խտմ³, վառելափայտը՝ 3954խտմ³ (Աղյուսակ 13):

Խնամքի հատման ծավալում ներառված է նաև տվյալ հատվածներում առկա ցցաչոր և արդեն իսկ նկատելի հիվանդ ծառերը:

Աղյուսակ 13. Ամփոփագիր խնամքի հատումների հաշվարկային ծավալների

Անտառապետություն	Քառակուսու №	Հատվածի №	Մակերեսը, հա	Լանջի կողմնադրություն, °	ԾՄԲ	Ծառուտի կազմը	Բոնիտետը	Լրիվությունը	Տարիքը	Հատվածի պաշարը, *խտ մ³	Հատման համար նախատեսվող աստիճանը, հատմ³	Իրացվող			
												Ընդամենը	Շինափայտ	Վառելափայտ	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	13	14	15	16	
Փորիսի	Լուսավորման և մաքրման հատում														
	6	50	0,4	Հս-ամ30	1710	10ս	1	0,8	20	58	12	9	2	7	
	6	65	0,5	Հս-ամ25	1750	10ս+թխ	3	0,9	20	50	15	12	2	10	
	6	73	0,5	Հս-30	1725	10ս	1	0,9	20	99	30	24	4	20	
	6	83	1,2	Հս-ամ30	1725	9ս1կոս	1	0,9	15	146	36	28	4	24	
	6	87	0,4	Հս-ամ30	1600	10ս	2	0,8	20	31	6	4	0	4	
	6	96	0,9	Հս-ամ30	1730	10ս+կ,կոս	2	0,8	20	84	17	14	3	11	
	7	14	0,5	Հս-ամ30	1580	10ս+տձ,խձ,թղ	2	0,8	20	55	12	10	2	8	
	7	15	0,7	Հս-ամ25	1550	8ս2թղ,բ	2	0,7	20	76	8	6	1	5	
	7	53	0,6	Հվ-ամ15	1650	10ս	3	0,8	20	56	12	9	2	7	
	7	54	0,6	Ամ-15	1650	6խնձ4հց	2	0,8	20	14	3	2	0	2	
	7	55	0,6	Հվ-15	1630	10հց+ս	2	0,8	20	18	4	3	0	3	
	7	59	0,6	Հս-ամ25	1550	10ս+բ	2	0,9	20	60	15	12	2	10	
	11	41	0,5	Ավ-25	1375	10ս+թխ	2	0,8	20	60	12	9	2	7	
	11	64	0,4	Հս-ալ 20	1600	10հց+կ	3	0,8	20	13	2	1	0	1	
	19	53	0,6	Հս-25	1610	10ս+կ,բ,թխ	1	0,8	15	62	13	10	1	7	
	Ընդամենը			9,0							882	197	153	43	110
	Նոսրացման հատում														
	4	62	2,3	Հս-ալ 30	1540	4կ2թխ2ս1հց1բ	2	0,7	25	138	14	11	0	11	
	4	74	2,1	Ավ-30	1700	6կ2բց2հց+թխ	2	0,7	35	193	20	16	2	14	
	6	37	0,9	Հս-Ամ25	1690	10ս+կ+բ	3	0,7	25	59	6	5	2	3	
	6	42	1,3	Հս-25	1650	10ս	2	0,8	35	135	27	22	10	12	
	6	45	1,0	Հս-Ամ30	1610	10ս	1	0,7	25	120	13	10	5	5	
						Առ. ծառ թ,բ			45	5					
	6	46	0,9	Հս-Ամ25	1600	10ս	1	0,4	35	103	40	34	16	18	
						10ս+խձ		0,5	25	95					
	6	64	0,4	Հս-Ամ20	1770	5կ2թխ2հց1խձ+տձ	3	0,7	35	23	3	2	-	2	
	9	8	2,0	Ամ-20	1560	9խձ1տձ	4	0,7	35	62	6	4	0	4	
	11	101	2,6	Հս-Ավ15	1540	10բցբ+հց,թխ,տձ	4	0,7	30	146	20	15	0	15	
	19	59	6,2	Հս-ամ30	1710	9բ1կ+կոս	3	0,8	25	924	184	150	0	150	
	29	18	15,6	Ավ-30	1300	6կ3բ1թխ+հց+տձ	4	0,8	35	889	178	142	14	128	
	45	38	2,4	Հս-25	1550	8բ2կ	4	0,8	35	156	32	25	2	23	

Անտառայտություն	Քառակուսու №	Հատվածի №	Մակերեսը, հա	Լանջի կողմնադրություն, թեքություն, °	ԾՄԲ	Ծառուտի կազմը	Բոնիտետը	Լրիվությունը	Տարիքը	Հատվածի պաշարը,* խտ մ³	Հատման համար նախատեսվող աստիճանը, հատմ³	Իրացվող			
												Ընդամենը	Շինսփայտ	Վառելափայտ	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	13	14	15	16	
	46	7	1,0	Հս-10	1780	10կ	4	0,8	35	59	12	10	2	8	
	46	18	2,4	Հս-ալ30	1690	8կ2բ+հգ,թխ	4	0,8	40	190	38	32	3	29	
	47	25	1,4	Հս-25	1760	9բ1կ+հգ	2	0,7	35	130	13	10	1	9	
	Ընդամենը		42,5							3427	606	488	57	431	
	Անցումային հատում														
	4	79	1,3	Ալ-15	1630	10ս	1	0,8	65	419	84	71	41	30	
	4	87	1,8	Ալ-30	1610	7բգ2կ1թխ+հգ	4	0,8	35	166	34	28	0	28	
	4	97	0,6	Հս-ալ30	1610	7բգ2կ1թխ+հգ	4	0,7	35	49	5	3	0	3	
	6	33	1,3	Հս-Ամ25	1690	10ս	1	0,7	45	230	23	18	10	8	
	6	47	4,9	Հս-Ամ25	1650	10ս	1	0,7	60	1450	290	247	147	100	
						6բլ2կ2բ		0,3	35	64					
	6	49	2,0	Հս-ամ30	1690	10ս	1	0,8	60	608	122	100	70	30	
	6	55	2,9	Հս 20	1710	10ս	1	0,7	55	800	80	64	36	28	
	6	67	1,0	Հս-ամ 5	1780	10ս+թխ	1	0,8	45	235	47	38	22	16	
	6	68	1,6	Հս-20	1785	10ս+թխ+խձ	1	0,8	45	426	86	70	40	30	
	6	71	1,4	Հս-25	1740	10ս+թխ	1	0,8	55	428	86	70	40	30	
	6	72	1,0	Հս-25	1760	10թխ+թղ,ս,խձ	1	0,8	45	254	50	42	15	27	
	6	74	1,1	Հս-ամ25	1765	10կ+ս	1	0,9	45	315	95	80	24	56	
	6	106	0,9	Հվ-10	1710	10ս+թխ,հգ,տձ	1	0,8	65	276	56	45	25	20	
	11	39	5,7	Հս-ալ 30	1420	5բգբ3հգ2կ,թխ	3	0,8	35	735	150	120	0	120	
	11	84	7,8	Հս-30	1290	8բգ2կգբ+հգ	4	0,7	35	757	160	130	0	130	
	11	99	1,5	Հս-ալ 20	1530	7բգ2կո1թխ	3	0,8	35	212	42	34	0	34	
	12	8	6,3	Ալ-15	1790	10ս+խձ,ընկ	2	0,8	45	1121	224	190	110	80	
	12	12	0,9	Ալ-20	1900	10ս+կ	1	0,8	45	190	38	30	17	13	
	12	13	1,9	Հվ-ալ20	1870	10ս	2	0,8	45	372	65	55	35	20	
	12	18	1,1	Հվ-ալ 15	1730	10տձ+խձ,հգ,ս	4	0,9	45	59	18	14	0	14	
	12	25	0,8	Հվ-10	1880	10ս	3	0,8	45	122	25	21	12	9	
	12	26	4,4	Հս-ալ 25	1830	10ս	1	0,9	45	1280	380	310	200	110	
	12	27	5,4	Հս-ալ 20	1780	10ս	1	1,0	45	1744	700	590	390	200	
	19	54	4,9	Հս-15	1650	10ս-կ	3	1,0	45	769	300	250	150	100	
	20	14	1,3	Հս-ալ30	1680	10ս+կ+հգ	2	0,9	45	207	62	52	30	22	
	28	12	1,1	Հվ-20	1740	10ս	1	0,8	45	232	46	38	22	16	
	28	14	2,7	Հվ-ալ 15	1720	10ս	2	0,9	45	543	163	130	80	50	
	28	19	1,7	Հս-ալ 20	1710	10ս+կ	2	0,8	45	308	62	50	30	20	
	28	31	2,1	Հվ-ալ15	1790	10ս	1	0,9	45	454	136	110	65	45	
	28	67	3,5	Հս-25	1730	10ս+կ,թխ	2	0,8	45	686	137	110	65	45	
	28	92	2,8	Հվ-ալ 20	1740	10ս	2	0,9	45	571	170	140	85	55	
	41	24	0,6	Հս-ամ20	1930	10ս	3	0,8	45	100	20	17	10	7	
	45	21	2,2	Հս-ալ25	1530	7բ3կ+հգ,թխ	4	0,8	45	196	39	33	3	30	
	46	2	6,9	հս-ամ25	1690	8բ2կ	4	0,7	60	863	86	73	7	66	
	46	8	11,8	Հս-ամ25	1760	8բ2կ+թխ	4	0,7	80	1841	184	156	15	141	
	46	15	9,0	Հս-ամ30	1780	9բ1կ+հգ,թխ	4	0,8	50	999	200	170	17	153	
	Ընդամենը		108,2							20081	4465	3699	1813	1886	

Անտառապետություն	Քառակուսու №	Հատվածի №	Մակերեսը, հա	Լանջի կողմնադրություն, °	ԾՄԲ	Ծառուտի կազմը	Բնիտներ	Լրիվությունը	Տարիքը	Հատվածի պաշարը,* խտ մ³	Հատման համար նախատեսվող աստիճանը, հատմ³	Իրացվող		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	13	14	15	16
Անտառապետությունում			159,7							24390	5268	4340	1913	2427
Շունուկի	Նոսրացման հատում													
	8	42	7,8	Հս-25	1550	8բ2կ+հգ	4	0,8	35	429	86	69	7	62
	10	40	2,0	Ալ-20	1620	10բ+թխ,հգ	2	0,8	35	240	48	38	4	34
	11	30	1,5	Հվ-ալ 20	1530	6բ2թխ2հգ+կ	4	0,8	35	98	20	16	1	15
	13	15	4,8	Հս-25	1710	8բ2կ+հգ,թխ	3	0,7	35	374	37	30	3	27
	13	20	7,4	Հս-25	1810	10բ+թխ,թղ	2	0,7	35	807	80	64	6	58
	14	1	3,8	Ամ-25	1600	10բ+թխ,թղ	2	0,7	35	414	41	33	3	30
	14	4	3,0	Հս-ալ25	1510	10բ+թխ,թղ	2	0,8	35	480	96	82	8	74
	14	16	7,4	Հս-ամ30	1580	10բ+թխ,թղ	3	0,8	35	688	138	110	10	100
	15	1	2,9	Ար-20	1540	10բ+թխ,հգ	2	0,7	35	452	45	36	3	33
	15	3	7,4	Ամ-25	1600	10բ+թխ,հգ	2	0,7	35	1036	104	82	8	74
	15	5	4,8	Ամ-30	1600	10բ+թխ,հգ	2	0,7	35	706	70	56	5	51
	21	9	0,5	Հվ-ալ15	1510	10բ+թխ,կ	3	0,8	35	41	8	6	0	6
	22	5	6,0	Հս-20	1460	10բ+թխ,հգ	2	0,7	35	654	65	53	5	48
	Ընդամենը		59,3							6419	838	675	63	612
	Անցումային հատում													
	8	4	2,7	Հս-ալ20	1500	4կ6բ+հգ	4	0,7	85	332	33	28	4	24
	8	18	5,4	Հս-ալ30	1300	4կ5բ1հգ	4	0,8	90	794	160	136	14	122
	8	31	2,2	Հվ-ալ20	1380	4կ6բ+հգ,թխ	4	0,8	90	310	62	52	5	47
	8	45	6,2	Ալ-20	1550	7բ3կ+հգ+թխ	4	0,8	65	1104	220	187	18	169
	8	54	4,0	Ալ-20	1610	4կ5բ1հգ	4	0,7	90	544	54	46	5	41
	9	2	4,2	Հս-ամ25	1080	5կ5բ+հգ,թխ	4	0,7	90	680	68	58	6	52
	9	8	3,3	Հս-ամ25	1270	5կ4բ1հգ+թխ	4	0,7	90	535	54	46	5	41
	9	9	3,2	Հս-15	1300	5կ5բ+հգ,թխ	3	0,8	85	541	110	94	10	84
	9	10	3,0	Հս-20	1300	5կ4բ1հգ+թխ	4	0,7	110	570	57	48	5	43
	9	11	8,0	Հս-20	1380	5կ5բ+հգ,թխ	3	0,7	90	1416	142	121	12	109
	9	12	9,7	Հս-ամ10	1340	6բ2կ2հգ+թխ	3	0,8	80	2037	407	346	35	311
	9	16	2,6	Հս-25	1370	4կ5բ1հգ	4	0,7	110	460	46	39	4	35
	9	19	4,5	Ամ-25	1500	7բ2կ1հգ+թխ	3	0,7	65	837	84	70	7	63
	9	24	6,5	Ամ-30	1450	5կ4բ1հգ+թխ	4	0,7	90	1008	100	85	10	75
	13	6	3,2	Հս-ամ30	1600	10բ+թխ,կ	3	0,7	75	416	42	32	3	29
	13	9	3,8	Հս-25	1620	10բ+թխ,կ,հգ	3	0,7	75	828	83	70	7	63
	14	20	6,3	Հս-15	1860	10բ+թխ	2	0,7	45	888	90	77	8	69
	14	21	2,8	Հս-15	1900	10բ+թխ,տձ	2	0,7	45	395	40	34	3	31
	17	18	4,1	Հս-ալ15	1550	8բ2կ+հգ,թխ	3	0,7	70	754	75	64	6	58
	17	20	2,4	Ալ-25	1610	8բ2կ+հգ,թխ	3	0,7	70	487	48	41	4	37
	20	22	4,6	Ամ-25	1670	6կ3բ1հգ	4	0,7	90	566	57	48	5	43
	22	2	2,9	Հս-ալ15	1520	8բ2կ+հգ,թխ	3	0,8	70	609	122	85	10	75
	22	4	4,0	Հս-ամ25	1510	4կ6բ+թխ	4	0,7	110	708	70	60	10	50
	22	15	7,5	Հս-ալ20	1650	10բ+թխ,կ,հգ	3	0,7	65	1395	140	120	12	108
	26	17	4,9	Ամ-20	1600	5կ5բ+հգ,թխ	4	0,7	110	867	87	82	10	72

Անտառայտություն	Քառակուսու №	Հատվածի №	Մակերեսը, հա	Լանջի կողմնադրություն, °	ԾՄԲ	Ծառուտի կազմը	Բոնիտեռը	Լրիվությունը	Տարիքը	Հատվածի պաշարը, * խտ մ³	Հատման համար նախատեսվող պատահական կետերի քանակը	Իրացվող		
												Ընդամենը	Շինսփայտ	Վառելավայտ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	13	14	15	16
	28	16	3,1	Ալ-20	1600	5կ5բ+հգ,թխ	4	0,7	110	589	60	51	7	44
	28	29	2,1	Հվ-ամ20	1490	7կ2բ1թխ	2	0,7	45	328	33	28	3	25
	29	3	5,8	Հվ-ալ25	1580	5կ5բ+հգ,թխ	4	0,7	110	1189	120	102	10	92
	30	3	1,5	Ալ-25	1700	5կ4բ1հգ+թխ	4	0,7	110	224	22	18	3	15
	42	8	3,7	Ամ-20	1550	4կ6բ+թխ	4	0,7	90	551	55	48	7	41
	Ընդամենը		128,2							21962	2741	2316	248	2068
Անտառայտությ			187,5							28381	3579	2991	311	2680
լուսա- մաքրման			9,0							882	197	153	43	110
նոսրացման			101,8							9846	1444	1163	120	1043
անցումային			236,4							42043	7206	6015	2061	3954
Աանտառտնտես- ությունում			347,2							52771	8847	7330	2224	5107

4.2.3 Անտառապաշտպանական միջոցառումներ

ՀՀ անտառային օրենսգիրքը (2005թ), սանիտարական հատումների իրականացման կարգը և անտառկառավարման պլանների մշակման հրահանգը սահմանում են անտառապաշտպանական միջոցառումների իրավական ասպեկտները և իրականացման կարգը, համաձայն որոնց անտառապաշտպանական միջոցառումները ներառում է անտառապաթուղգիական ուսումնասիրություններ, անտառի վնասատուների և հիվանդությունների կանխարգելում և սանիտարական հատումներ:

Սանիտարական հատումների անհրաժեշտությունը և ծավալները հիմնավորվում են անտառապաթուղգիական ուսումնասիրությունների կամ մոնիթորինգի արդյունքում ստացված տվյալների հիման վրա (ՀՀ անտառային օրենսգիրք, հոդված 25), ընդ որում անտառապաթուղգիական ուսումնասիրությունները պլանավորվում և ֆինանսավորվում են անտառշինական ծրագրից առանձին, **ինչը Սյունիքի անտառտնտեսությունում** չի իրականացվել:

Համաձայն անտառային տնտեսության կառավարման պլանների հրահանգի (ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարի 10.08.2005թ. N 130-Ն հրաման) գլուխ 8, կետ 2-ի, անտառի գույքագրման ժամանակ գնահատման քարտում նշվում է նաև վնասատուներով և հիվանդություններով ծառուտների կամ առանձին ծառերի վարակվածության աստիճանը, վնասված ծառերի պաշարը և տնտեսական միջոցառումները:

Հիմք ընդունելով նշվածը, գույքագրման ժամանակ առանձին հատվածներում հաշվարկել է՝ հիվանդ, չորացող և չորացած ծառերի ծավալները և սանիտարական հատումների անհրաժեշտությունը, ընդ որում սանիտարական հատումները

կատարվում են անտառների սանիտարական վիճակի բարելավման, ինչպես նաև վնասատուների և հիվանդությունների բացասական ազդեցության հետևանքով կենսունակությունը կորցրած կամ ցցաչոր և չորացող ծառերի հեռացման նպատակով: Ընտրովի սանիտարական հատումներն իրականացնելիս հատվում են նշված պատճառներով կենսունակությունը կորցրած առանձին ծառեր, ընդ որում վերջինի դեպքում չպետք է խախտվեն ծառուտի կենսունակությունը, կառուցվածքը, արտադրողականությունը և նպատակային գործառույթները:

Կարևոր հանգամանք է, որ գերհասուն և ցցաչոր ծառերը կենդանական աշխարհի համար մնալու միջավայր են հանդիսանում և կենսաբազմազանության պահպանության նպատակով հատման բոլոր տեսակների ժամանակ արմատի վրա թողնվում են գերհասուն և ցցաչոր փչակով ծառեր՝ 1 հեկտարի հաշվով 2-5մ³:

2007թ. անտառշինությանը սանիտարական հատումներ 2008-2017 թվականների համար նախատեսված է եղել 461,4 հեկտարի վրա 6304խտմ³ պաշար, 2008-2022 թվականներին հատված ընդհանուր պաշարը կազմել է 19202խտմ³:

Գույքագրման արդյունքներով սանիտարական հատման նախատեսվել են վնասատուներով և հիվանդություններով վարակված, ցցաչոր, նույն թվում նաև սոճու ծառերը, ընդհանուր 171,8 հեկտարի վրա, հատվածներում ընդհանուր պաշարը՝ 28370խտմ³, հատման նախատեսված պաշարը 3400խտմ³ (11,9%), որից իրացման ենթակա պաշարը՝ 2863խտմ³, որից էլ շինափայտը՝ 300մ³ (Աղյուսակ 14):

Աղյուսակ 14 Սանիտարական հատումների հաշվարկային ծավալները 2024-2033 թվականների համար

Անտառապետություն	Քառակուսու №	Հատվածի №	Մակերեսը, հա	Լանջի կողմնորոշում, °	ԾՄԲ	Ծառուտի կազմը	Բոնիտետը	Լրիվությունը	Տարիքը	Հատվածի պաշարը, *խտ մ ³	Հատման համար նախատեսվող պաշարը, խտմ ³	Իրացվող		
												Ընդամենը	Շինափայտ	Վառելիքափայտ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	13	14	15	16
Գորիսի	6	42	1,3	Հս-25	1650	10ս 6տձ4թղ	2	0,8	25 45	135 7	40	32	10	22
	12	10	1,0	Ալ-20	1920	10ս+կ	3	0,6	45	125	30	25	8	17
	29	26	1,2	Ալ-10	1320	10ս 10կ	4	0,5	45 110	71 6	25	20	5	15
Ընդհամենը			3,5							344	95	77	23	54
Շուռնուվի	10	11	2,0	Ալ-20	1730	10բ+թխ,հց	4	0,5	85	244	30	25	2	23
	10	12	5,4	Ալ-20	1800	8բ2կ	4	0,6	85	864	100	85	8	77
	10	15	10,3	Հս-ալ-20	1760	10բ+կ,ս	4	0,5	125	1720	200	170	17	153
	10	17	3,1	Հս-15	1730	10բ+կ	4	0,4	125	375	50	42	4	38
	10	32	1,3	Հս-ալ25	1830	7բ3կ+հց+թխ	4	0,5	125	144	20	17	2	15
	10	33	2,4	Հս-ալ20	1850	7բ3կ+հց+թխ	4	0,5	130	266	30	25	3	22
	11	26	22,8	Հվ-ալ30	1620	4կ6բ+թխ,հց	4	0,6	90	3488	400	340	40	300
	11	36	9,3	Հս-30	1480	7բ3կ+թխ,հց	3	0,6	90	1944	200	170	17	153
	12	3	14,5	Հս-30	1260	7բ2կ1թխ+հց	4	0,5	90	2016	300	260	26	234

Անտառապետություն	Քառակուսու №	Հատվածի №	Մակերեսը, հա	Լանջի կողմնադրություն, °	ԾՄԲ	Ծառուտի կազմը	Բոնիտեղը	Լրիվությունը	Տարիքը	Հատվածի պաշարը, *խտ մ³	Հատման համար նախատեսվող պաշարը, խտմ³	Իրացվող		
												Ընդամենը	Շինափայտ	Վառելավայր
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	13	14	15	16
	12	4	6,9	Հս-25	1380	8բ2կ+թխ	4	0,6	110	1290	200	170	17	153
	12	9	4,1	Հս-ամ20	1410	7բ2կ1թխ+հց	4	0,6	90	656	80	70	7	63
	12	16	2,4	Հս-ամ30	1490	8բ2կ+թխ,հց	4	0,5	90	334	50	43	4	39
	13	12	3,3	Հս-ամ15	1680	4կ6բ+թխ,հց	4	0,5	9	432	60	51	5	46
	13	22	2,0	Ալ20	1740	7բ3կ+թխ,հց	4	0,6	110	348	40	34	3	31
	15	29	11,8	Հս-ամ30	1680	7բ3կ+թխ,հց	4	0,5	110	2053	220	187	18	169
	15	30	3,2	Հս-30	1810	7բ2կ1թխ+հց	4	0,5	110	522	60	51	5	46
	17	10	3,3	Հս-ամ25	1580	8բ2կ+թխ,հց	4	0,6	90	574	60	51	5	46
	17	37	0,9	Ալ-25	1810	7բ2կ1թխ+հց	4	0,5	90	131	20	17	1	16
	17	38	10,2	Հս-ալ20	1740	6բ2կ1թխ1հց	3	0,6	90	1775	200	170	17	153
	18	15	3,9	Ալ-15	1810	8բ2կ	4	0,5	110	550	80	70	7	63
	24	15	24,8	Ալ-30	1730	7բ3կ+թխ,հց	4	0,6	110	4836	500	420	42	378
	24	25	3,7	Ալ-25	1675	8բ2կ+թխ,հց	4	0,5	90	492	60	51	5	46
	24	38	2,2	Ալ-30	1650	7բ3կ+թխ,հց	4	0,6	90	367	40	36	3	33
	25	16	3,6	Հս-ալ25	1650	6բ3կ1թխ+հց	3	0,6	90	720	80	70	7	63
	26	39	1,1	Ալ-30	1650	7բ3կ+թխ,հց	4	0,6	90	199	25	20	2	18
	27	5	2,4	Ալ-10	1670	7բ3կ+թխ,հց	4	0,6	110	408	40	36	3	33
	42	22	8,4	Հվ-ամ-30	1510	6բ3կ1թխ+հց	4	0,6	90	1403	160	130	13	117
Ընդամենը			169,3							28151	3305	2811	283	2528
Ամբողջը			171,8							28495	3400	2888	306	2582

4.2.4 Նախագծված անտառօգտագործման ծավալներն ըստ հատման տեսակների

Սյունիքի անտառտնտեսությունում նախատեսված բոլոր հատումների ընդհանուր ծավալը 593,9հա-ի վրա կազմում է 13689խտմ³, այդ թվում իրացման ենթակա անտառանյութի պաշարը 11457մ³ է, որից շինափայտը՝ 2652մ³:

Ըստ հատման տեսակների՝ անտառվերականգնման հատումները կազմում են հատման նախատեսած պաշարի 15,3%-ը խնամքի հատումները կազմում են հատման նախատեսած պաշարի 48,6%-ը, իսկ սանիտարական հատումները 36,1%-ը:

Ընդհանուր անտառօգտագործման մակերեսների 27,5%-ը և հատման ենթակա պաշարների 39,2%-ը նախատեսվում է Գորիսի անտառապետությունում, համապատասխանաբար 72,5% և 60,8%-ը Շուռնուխի անտառապետությունում (Աղյուսակ 15):

Աղյուսակ 15. Ամփոփագիր անտառօգտագործման նախատեսած ծավալների ըստ հատման տեսակների 2024-2033թթ.

Անտառապետություն	Հատման տեսակը	Հատման նախատեսվող մակերեսը, հա	Հատվածներում ընդհանուր պաշարը խտմ ³	Հատման նախատեսվող պաշարը խտմ ³	Իրացման ենթակա անտառանյութի պաշարը խտմ ³	Որից	
						շինամիայտ	վառելավիայտ
Գորիսի	Մաքրման	9,0	882	197	153	43	110
	Նոսրացման	42,5	3427	606	488	57	431
	Անցումային	108,2	20081	4465	3699	1813	1886
	Սանիտարական	3,5	344	95	77	23	54
	Ընդամենը	163,2	24734	5363	4417	1936	2481
Շոտնուխի	Անտառվերականգնման	73,9	14331	1442	1238	122	1116
	Նոսրացման	59,3	6419	838	675	63	612
	Անցումային	128,2	21692	2741	2316	248	2068
	Սանիտարական	169,3	28151	3305	2811	283	2528
	Ընդամենը	430,7	70593	8326	7040	716	6324
Ամբողջը	Անտառվերականգնման	73,9	14331	1442	1238	122	1116
	Մաքրում	9,0	882	197	153	43	110
	Նոսրացման	101,8	9846	1444	1163	120	1043
	Անցումային	236,4	41773	7206	6015	2061	3954
	Սանիտարական	172,8	28495	3400	2888	306	2582
	Ընդամենը	593,9	95327	13689	11457	2652	8805

4.3 Ոչ բնափայտային անտառօգտագործում

Ուսումնասիրությունների արդյունքում 3228,5 հեկտարի վրա պտուղ-հատապտուղների հաշվարկային մոտավոր բերքը գնահատվել է մոտ 123550կգ. , որում 48%-ը գումարային կազմում է մասուրը և սիզը:

Հաշվարկային տնտեսական բերքի ընդհանուր քանակությունը թեև քիչ չէ, բայց անտառտնտեսության կողմից մեծ ծավալներով իրացումը իրատեսական չէ այն հիմնավորմամբ, որ անտառամերձ համայնքների բնակիչները օգտվում են ՀՀ անտառային օրենսգրքի 44-րդ հոդվածի առաջին մասով ընձեռնած իրավունքից՝ ազատորեն առանց որևէ թույլտվության գտնվելու անտառներում հանգստի և անձնական օգտագործման նպատակով վայրի պտուղ-հատապտուղներ հավաքելու համար, սակայն իրականում հավաքում են անձնական կարիքներից շատ ավելի, իսկ հաշվառումը գործնականում հնարավոր չէ իրականացնել, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ընտանիքի անդամները կարող են հավաքը իրականացնել տարբեր անտառամասերում:

Անտառտնտեսության տարածքներում քիչ չեն նաև ուտելի խոտաբույսերը՝ ընդհանուր 2800 հեկտարի վրա գնահատվել է մոտ 7805կգ (Աղյուսակ 16;17, Քարտեզ 18;19):

Աղյուսակ 16. Անտառտնտեսությունում պտուղ-հատապտուղների մակերեսների և պաշարի (հաշվարկային տնտեսական բերք) բաշխվածությունը

№	Պտուղ- հատապտուղներ	Անտառպետություն					
		Գորիսի		Շուռնուխի		Անտառտնտեսություն	
		հա	կգ	հա	կգ	հա	կգ
1	Տանձենի	227	12400	286	12600	515	25000
2	Խնձորենի	39,5	4100	41,5	5800	81	9900
3	Ընկուզենի հունական (կանաչ)	63,5	7150			63,5	7150
4	Մասրենի	595	16800	810	17700	1405	34500
5	Ագնենի	362	10400	395	13900	757	24300
6	Մոշենի	214	12500	195	10200	405	22700
Ամբողջը		1501	63350	1727,5	60200	3228,5	123550

Աղյուսակ 17 Սյունիքի անտառտնտեսության տարածքների ուտելի խոտաբույսերի

№	Ուտելի խոտաբույսերի անվանումը	Անտառպետություններ					
		Գորիսի		Շուռնուխի		Ընդամենը	
		հա	կգ	հա	կգ	հա	կգ
1	Ավելուկ	55	150	58	180	113	330
2	Բոխի	85	250	58	200	143	450
3	Ծնեբեկ	86	160	52	135	138	295
4	Մնդրիկ	82	260	250	295	332	555
4	Իծկոտ	72	670	66	510	138	1180
5	Շուշան	210	490	285	620	495	1110
6	Սիբեխ	165	520	226	670	391	1190
7	Ուրբ չոր	155	225	185	285	340	510
8	Դաղձ չոր	105	110	115	125	230	235
9	Եղինջ	230	900	260	1050	490	1950
Ընդամենը		1245	3735	1555	4070	2800	7805

Բաժին 5. ԷԿՈՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

Էկոհամակարգային ծառայությունները օգուտներ են, որոնք մարդիկ ստանում են էկոհամակարգերից՝ բարիքների և ծառայությունների տեսքով:

Ըստ TEEB-ի (Էկոհամակարգերի և կենսաբազմազանության էկոնոմիկա, <http://www.teebweb.org/>) մեթոդաբանության՝ անտառների էկոհամակարգային ծառայությունները դասակարգվում են հետևյալ 4 կատեգորիաների (դասերի)։

- 1) օգտակար արտադրանքի տրամադրման (ռեսուրսային, ապահովող/մատակարարման) ծառայություններ, էկոհամակարգային ծառայություններ, որոնք բնութագրում են էկոհամակարգերի կենսագործունեության նյութական և էներգետիկ արդյունքները (արգասիքները),
- 2) կարգավորող ծառայություններ, էկոհամակարգային ծառայություններ, երբ էկոհամակարգերը գործում են որպես կարգավորիչներ,
- 3) մշակութային (հոգևոր) ծառայություններ, ներառում է ոչ նյութական գեղագիտական, հոգևոր և ֆիզիոլոգիական բարիքները (օգուտները), որոնք մարդիկ ստանում են էկոհամակարգերից կամ էկոհամակարգերի հետ շփման արդյունքում,
- 4) նպաստող ծառայություններ - ծառայություններ, որոնք անհրաժեշտ են էկոհամակարգային մյուս ծառայությունների գործարկման (ապահովման, տրամադրման, մատուցման) համար:

Սյունիքի անտառտնտեսության համար կատարվել է կարգավորող ծառայություններից ածխաթթու գազի կլանման ծառայության գնահատում, մատակարարող ծառայություններից սննդի տրամադրման ծառայության գնահատում, մշակութային (հոգևոր) ծառայություններից էկոտուրիզմի ծառայության գնահատում:

5.1 Ածխաթթու գազի կլանման ծառայության գնահատում

Ածխաթթու գազի կլանման (կլիմայի փոփոխության մեղմացման) ծառայությունը հանդիսանում է անտառի կարևորագույն կարգավորող ծառայություններից մեկը:

Անտառային էկոհամակարգերում ածխածնի պարունակության հաշվարկի ժամանակ օգտագործված են հետևյալ կատեգորիաները և բնորոշումները.

- Վերգետնյա կենսազանգված - հողի մակերեսին գտնվող կենսազանգվածն է: Այն ներառում է բունը, կոճղը, ճյուղերը, կեղևը, սերմերն ու տերևները
- Ստորգետնյա կենսազանգված - հողի մակերեսից ներքև գտնվող կենդանի արմատների ամբողջ կենսազանգվածն է: Չեն հաշվվում շմմ-ից պակաս տրամագծով արմատները, քանի որ դրանք հնարավոր չէ փորձնական եղանակով տարբերել հողի օրգանական նյութից կամ անտառային թափվածքից
- Չորացած և տապալված բնափայտի կենսազանգված - ամբողջ անկենդան բնափայտային կենսազանգվածն է առանց անտառային թափուկի, կամ այն հաշվվում է որպես չորացած կամ տապալված թափուկ, որը հողի վրա է կամ ծածկված է հողի շերտով: Չորացած կամ տապալված բնափայտը ներառում է հողի մակերեսին գտնվող բնափայտը, մեռած արմատները և 10սմ և ավելի տրամագծով կոճղերը.

- Անտառային թափուկ - 10սմ-ից պակաս տրամագծով բնափայտի անկենդան կենսազանգվածում, որը գտնվում է քայքայման տարբեր փուլերում, հանքային կամ օրգանական հողի մակարդակում: Այս կատեգորիայի մեջ են մտնում անտառային թափուկը, հումուսային և գոլորշառաջացնող շերտերը:

Կենսազանգվածի պաշարը և ածխածնի կուտակումը գնահատվել է կլիմայի փոփոխության խնդիրներով զբաղվող միջազգային խմբի կողմից մշակված ձեռնարկում առաջարկված մեթոդոլոգիական ցուցումների համաձայն (www.fao.org/forestry): Բների, վերգետնյա և ստորգետնյա կենսազանգվածի հաշվարկման համար օգտագործվել են կենսազանգվածի հաստատուն նշանակությունները և արմատ/ընձյուղ հարաբերակցությունը:

Այս մեթոդաբանությամբ հաշվարկել ենք Սյունիքի անտառտնտեսության անտառներում կուտակված ածխածնի քանակը, որը ներկայացվում է ստորև բերված աղյուսակներում (Աղյուսակ 18-22):

Աղյուսակ 18. Սյունիքի անտառտնտեսության՝ ըստ գերակշռող ծառատեսակների կենսազանգվածը (2023թ.)

Տեսակը	Ծառուտի պաշարը (հազ.մ ³)	Բազիսային խտությունը (տ/մ ³)	Բների կենսազանգվածը (հազ. տ)	Կենսազանգվածի աճման գործակիցը	Կենսազանգվածը (հազ. տ)	Արմատ/ընձյուղ հարաբերակցություն	Կենսազանգվածը (հազ. տ)
Սոճի	30,89	0,538	16,62	1,4		0,23	
Կաղնի	639,70	0,57	364,63				
Բոխի	297,86	0,64	190,63				
Թեղի	1,16	0,415	0,48				
Հացենի	0,97	0,648	0,63				
Թխկի	0,94	0,63	0,59				
Այլ տեսակներ	6,53	0,45	2,94				
Ընդամենը 2023թ.	978,05		576,52		807,13		185,64
Չորացած և տապալված բնափայտի կենսազանգված	10	0,49					4,9

Աղյուսակ 19 Կենդանի և անկենդան կենսազանգվածում կուտակված ածխածնի հաշվարկը

Կատեգորիա	Կենսազանգվածի պաշարը հազ. տոննա	ԲՅՈՒ ԿՓՄԽ գործակիցը	Ածխածնի պարունակությունը հազ. տոննա
Վերգետնյա կենսազանգված	807,13	0,48	387,42
Ստորգետնյա կենսազանգվածում	185,13	0,47	87,01
Չորացած և տապալված բնափայտի կենսազանգված	4,9	0,46	2,25

Աղյուսակ 20 Հողում (30սմ) ածխածնի կուտակման հաշվարկը (հազ. տոննա)

Հողի տիպը	Մակերեսը, հա	Ածխածնի կուտակումը՝ տոննա 1հա-ի վրա	Ածխածնի կուտակումը հազ. տոննա
Հումուսի կուտակման բարձր հզորության (BAFM) հողերում	9700	38	368,60

Աղյուսակ 21 Անտառային թափվածքում ածխածնի կուտակման հաշվարկը (հազ. տոննա)

Անտառի մակերեսը, հազ. հա	Ածխածնի պարունակությունը անտառային թափվածքում՝ տոննա 1հա-ի վրա (թափվածքի հաստությունը 10սմ)	Ածխածնի կուտակումը, հազ.տոննա
9700	28,2	273,54

Աղյուսակ 22 Անտառներում կուտակված ածխածինը (2023թ)

Կատեգորիա	Ածխածնի պարունակությունը (հազ. տոննա)
Վերգետնյա կենսազանգվածում ածխածնի պարունակությունը	387,42
Ստորգետնյա կենսազանգվածում ածխածնի պարունակությունը	87,01
Ընդամենը՝ կենդանի կենսազանգվածում	474,43
Չորացած և տապալված բնափայտում ածխածնի պարունակությունը	2,25
Թափվածքում ածխածնի պարունակությունը	273,54
Ընդամենը անկենդան կենսազանգվածում	275,79
Հողում (30սմ խորության վրա) ածխածնի պարունակությունը	368,60
Ընդամենը ածխածնի կուտակում	1118,82

Անտառտնտեսության 9700 հեկտար անտառածածկ տարածքում ածխածնի կուտակումը կազմում է մոտ 1118,82 հազար տոննա, կամ 1 հեկտարի հաշվով մոտ 115,3 տոննա:

Ածխածնի կուտակումը պայմանավորված է կենդանի կենսազանգվածի աճով, իսկ կորուստը պայմանավորված է անտառանյութի հատումներով, հրդեհներով, վնասատուների և հիվանդությունների հետևանքով կենսազանգվածի կորուստներով, ինչից և ստորգետնյա կենդանի կենսազանգվածը վեր է ածվում անկենդան կենսազանգվածի:

Ածխաթթու գազի կլանումը հաշվարկելու նպատակով որոշվում է հիմնական անտառկազմող և ուղեկցող ծառատեսակների միջին տարեկան աճը (m^3), այնուհետև, հիմք ընդունելով անտառագիտական ուսումնասիրություններից նշված ծառատեսակների բնափայտի բազիսային խտության գործակիցները, զանգվածը (կենդանի կենսազանգվածը) վերածվում է չոր նյութի (P_0): Տարբեր ծառատեսակների համար ստացված գործակիցները (բնափայտի բազիսային խտությունը) միջին կշռային մեթոդով վեր է ածվում միջին գործակցի, որոշվում է ածխածնի քանակը չոր նյութում ըստ տարբեր ծառատեսակների, որից հետո միջին կշռային մեթոդով դուրս է բերվում միջինը:

Այունիքի անտառտնտեսության անտառներում տարեկան միջին աճը կազմում է մոտ 12800,7խտմ³:

Աղյուսակ 23 Տարեկան միջին աճը և ածխածնի կլանումը ըստ ծառատեսակների

Տեսակը	Տարեկան միջին աճը (մ ³)	Բազիսային խտությունը (տ/մ ³)	Կենսազանգվածը	ԿՓՓՄԽ (IPCC) գործակիցը	Ածխածնի կուտակում, տոննա	CO ₂ (տ)
Սոճի	684,83	0,538	368,44	0,48		C(տ)*44/12
Կաղնի	6734,55	0,57	3838,70			
Բոխի	4167,04	0,64	2666,90			
Հացենի	27,60	0,63	17,39			
Թեղի	26,73	0,415	11,09			
Այլ տեսակներ	1844,78	0,45	830,25			
Ընդամենը	12800,70		7732,77		3711,72	13609,64

Արդյունքում ստացվում է տարեկան 3711,72 տոննա ածխածնի կուտակում և 13609,64 տոննա ածխաթթու գազի կլանում:

Անտառկառավարման պլանով նախատեսված են նաև անտառվերականգնման միջոցառումներ՝ 307,2 հա անտառի վերականգնում: Հաշվի առնելով նախատեսվող վերականգնման միջոցառումների բնույթը վերականգնման համար առանձնացված տարածքներում, վերգետնյա կենսազանգվածի տարեկան աճը կկազմի մոտավորապես 1,32 տ/հեկտար կամ 0,634 տ/հա ածխածին: Համապատասխան ընձյուղ/արմատ հարաբերակցությունը 0,23 է: Ըստ այդմ, ածխածնի սեկվեստրացիայի աճը ամեն հեկտարի հաշվով կլինի $0,634 + 0,634 \times 0,23 = 0,781$ տոննա/հեկտար կամ 2,86տ/հա ածխածնի երկօքսիդի համարժեք, եթե փոխակերպենք սա ածխածնի երկօքսիդի ($0,781 \times 44/12$):

Այսպիսով, համաձայն հաշվարկների, ածխածնի կլանման (սեկվեստրացիայի) առավելությունը կկազմի՝ $0,781 \times 307,2 = 239,92$ մետրական տոննա ածխածին կամ $2,86 \times 307,2 = 878,59$ մետրական տոննա ածխածնի երկօքսիդ:

5.2 Սննդի տրամադրման ծառայության գնահատում

Ազգաբնակչությունը հավաքում է հիմնականում ընկույզ, տանձ, մոշ, մասուր՝ գլխավորապես անձնական և կենցաղային կարիքների համար: Այնուամենայնիվ կայուն կառավարման դեպքում անտառտնտեսության անտառները կարող են բավարարել նաև այլ տնտեսական կարիքներ:

Որպես օրինաչափություն՝ ենթանտառը հիմնականում կազմավորված է թփերի խառը տեսակներով, իսկ մակերեսները գնահատվել են թփերի կազմում գերակշռող տեսակներով:

Ուսումնասիրությունների արդյունքում 3228,5 հեկտարի վրա պտուղ-հատապտուղների հաշվարկային մոտավոր բերքը գնահատվել է մոտ 123550կգ, հավաքման տարածքում ընդհանուր շուկայական արժեքը գնահատվում է մոտ. 28886000 դրամ, իսկ հաշվարկային 7805կգ ուտելի խոտաբույսերինը մոտ 11միլիոն:

Նշված հաշվարկային բերքի իրացումը իրատեսական չէ այն հիմնավորմամբ, որ անտառամերձ համայնքների բնակիչները օգտվում են ՀՀ անտառային օրենսգրքի 44-րդ հոդվածի 1-ին կետով ընձեռնած իրավունքից՝ ազատորեն առանց որևէ թույլտվության գտնվելու անտառներում՝ հանգստի և անձնական օգտագործման նպատակով վայրի պտուղ-հատապտուղներ հավաքելու համար, սակայն իրականում հավաքում են անձնական կարիքներից շատ ավելի, իսկ հաշվառումը գործնականում հնարավոր չէ իրականացնել, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ընտանիքի անդամները կարող են հավաքը իրականացնել տարբեր անտառամասերում (Աղյուսակ 24;25):

Աղյուսակ 24. Անտառտնտեսության տարածքների պտուղ հատապտուղների հաշվարկային մոտավոր պաշարների և մոտավոր շուկայական արժեքի

Անվանումը	Շուկայական գինը (դրամ/կգ) մատակարարի/հավաքման տարածքում 2023թ	Տարեկան բերքը (կգ)	Ընդհանուր շուկայական արժեքը (հազ.դրամ) մատակարարի/հավաքման տարածքում
Տանձ	110	25000	2750000
Խնձոր	80	9900	792000
Ընկույզ (կանաչ)	600	7150	4290000
Մասուր	250	34500	8625000
Սիգ	250	24300	6075000
Մոշ	450	22700	10215000
Ընդամենը		123550	28886000

Աղյուսակ 25. Անտառտնտեսության տարածքների ուտելի խոտաբույսերի հաշվարկային մոտավոր պաշարների և մոտավոր շուկայական արժեքի

Անվանումը	Շուկայական գինը (դրամ/կգ) մատակարարի/հավաքման տարածքում 2019թ	Տարեկան բերքը (կգ)	Ընդհանուր շուկայական արժեքը (հազ.դրամ) մատակարարի/հավաքման տարածքում
Շուշան	1200	1110	1332000
Մնդրիկ	1500	555	832500
Ծնեբեկ	2500	295	737500
Ավելուկ	1200	330	396000
Բոխի	1000	450	450000
Սիբեխ	1100	1190	1309000
Իծկոտ	1000	1180	1180000
Եղինջ	700	1950	1365000
Ուրց (չոր)	4800	510	2448000
Դաղձ (չոր)	3000	235	705000
Ընդամենը		7805	10755000

5.3 Էկոտուրիզմ

Էկոտուրիզմը ճանապարհորդություն է բնության, բուսական և կենդանական աշխարհի, այնտեղ գտնվող պատմամշակութային հուշարձանների ուսումնասիրության և դրանց հետ շփման նպատակով: Էկոտուրիզմը նպաստում է բնական և մշակութային

ժառանգության ճանաչմանն ու հասկանալուն և տեղի բնակչությանն այնքան շահույթ է բերում, որ մարդիկ գնահատեն ու պահպանեն շրջակա միջավայրը որպես եկամտի աղբյուր:

Էկոտուրիզմը նպաստում է էկոլոգիական գիտելիքների և տեղեկատվության տարածմանը, տարածքների էկոլոգիապես անվնաս օգտագործմանը, բնապահպանական և սոցիալ-տնտեսական համակարգերի միջև լարվածության թուլացմանը և դրանց ինտեգրմանը նպաստող գործնական և արդյունավետ միջոց:

Էկոտուրիզմի անկյունաքարերն են.

- բնական և մշակութային ժառանգության պահպանություն,
- բնապահպանական կրթություն,
- տեղի բնակչության բարեկեցության բարձրացում,

Էկոտուրիզմի խնդիրները արգելավայրում և պահպանման գոտում հետևյալն են.

Բնապահպանական խնդիրներ

- էկոլոգիական պահպանություն, ներառյալ կենսաբազմազանության, հողերի, օդի որակի պահպանություն, ինչպես նաև ջրհավաք ավազանների կառավարում:

Մշակութային խնդիրներ

- տեղական բնակչության և այցելուների մոտ շրջակա միջավայրի վերաբերյալ գիտելիքների մակարդակի և իրազեկման բարձրացում
- տեղական բնական և մշակութային ժառանգության գնահատում
- կայուն տուրիզմը տեղական և ազգային մշակույթի մաս դարձնելը

Սոցիալական խնդիրներ

- տեղական բնակչության ապրուստի բարելավում և որակավորման բարձրացում,
- կայուն տուրիզմի գովազդում՝ որպես այլընտրանք մասսայական տուրիզմին,
- պահպանվող տարածքներ այցելելու և բավականություն ստանալու հնարավորության ընձեռնում հասարակության լայն շերտերի համար,
- տարածքների պահպանության համար աճող եկամուտների ապահովում:

Էկոտուրիզմի ծրագրերում սահմանվում են համապատասխան երթուղիներ՝ ընդգրկելով պետական արգելավայրի և դրան հարող այն տարածքները, որոնք ճանաչողական, ռեկրեացիոն կամ գեղագիտական առավել մեծ հետաքրքրություն են ներկայացնում (բնության և պատմության հուշարձաններ, գեղատեսիլ ու հետաքրքիր բնապատկերներով տարածքներ, կենդանիների և բույսերի դիտարկման հարմար տեղամասեր և այլն): Երթուղիները նախատեսվում են հաշվի առնելով բնապահպանական սահմանափակումները՝ խուսափելով խոցելի էկոհամակարգերի, վտանգված կամ հազվագյուտ կենդանիների ապրելավայրերի լայն ընդգրկումից:

Էկոտուրիզմի երթուղիների համար նախանշվում են այցելուների ցանկալի խմբերը, երթուղիների տևողությունը, թույլատրելի ծանրաբեռնվածությունը, ենթակառուցվածքների տեղաբաշխումը և տեղեկատվության տրամադրման անհրաժեշտ միջոցները:

Էկոտուրիզմի սպասարկման աշխատանքների կազմակերպման նպատակով պետք է ստեղծվի զբոսաշրջության տեղեկատվական կենտրոն, տեղադրվի փայտաշեն հարմարավետ տնակ անտառտնտեսության կենտրոնական մասնաշենքի հարևանությամբ (Նկար 2) նախատեսվեն տուրիստական սարքավորումներ և հանդերձանք (հեռադիտակներ, ձիեր, թամբեր, վրաններ, քնապարկեր, դաշտային սարքավորումներ): Էկոտուրիզմի արդյունավետ կազմակերպման կարևոր պայմաններից մեկը սպասարկող ենթակառուցվածքի ստեղծումն է (տեղեկատվական կենտրոն, կացարաններ, սննդի և վաճառակետեր, դիտակետեր, տաղավարներ, ճանապարհներ, արահետներ, տեղեկատվական ցանց, կենցաղային սպասարկման ապահովում, ուղեփակոցներ, ցուցավահանակներ և այլն), որոնց սպասարկումը պետք է լինի շարունակական: Ենթակառուցվածքը պետք է նախագծվի, կառուցվի և սպասարկվի շրջակա բնական և մշակութային միջավայրին համահունչ, լինի խիստ սահմանափակ, փոքրածավալ և հնարավորության դեպքում տեղադրվի արգելավայրի սահմաններից դուրս (բացառությամբ էկոտուրիզմի երթուղիների վրա նախատեսվածները):

Դաշտային ուսումնասիրություններում առանձնակի ուշադրություն է դարձվել զբոսաշրջության պոտենցիալի գնահատմանը՝ առանձնացվել են մշտական հոսքով աղբյուրները, որոնց շրջակայքում հնարավոր է ստեղծել հանգստի պայմաններ, նշագծվել են զբոսաշրջության հնարավոր երթուղիները:

Աղյուսակ 26 2024-2033 թվականների էկոզբոսաշրջության միջոցառումների պլան

№	Գործողություն	Գումարը, (դրամ)	Ֆինանսավորման աղբյուրներ
1	Այցելուների կենտրոնի ստեղծում անտառտնտեսության մասնաշենքի հարակից տարածքում (փայտաշեն տնակի կառուցում) և հագեցում տեղեկատվական և բացատրական նյութերով	6500000	Պետական բյուջե և այլ աղբյուրներ
2	Էկոտուրիզմի ծառայությունների մատուցման անհրաժեշտ միջոցների ձեռքբերում (ձի-5 հատ, վրան-10 հատ, լեռնային հեծանիվներ և այլ գույք-ինվենտարներ)	4500000	Պետական բյուջե և այլ աղբյուրներ
3	Տեղեկացնող և բացատրական նշանների պատրաստում և տեղադրում զբոսաշրջային երթուղիների երկայնքով	1500000	Պետական բյուջե և այլ աղբյուրներ
4	Գովազդային նյութերի պատրաստում հրատարակում և տարածում	2000000	Պետական բյուջե և այլ աղբյուրներ
5	Տուրօպերատորների և սպասարկող անձնակազմի համար դասընթացների և ճանաչողական այցի կազմակերպում	3500000	Պետական բյուջե և այլ աղբյուրներ
Ընդամենը		18000000	

Բաժին 6. ԲՆՈՒԹՅԱՆ և ՊԱՏՄԱՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ

6.1 Բնության հուշարձաններ

Ուսումնասիրվող տարածքի երկրաբանական կառուցվածքը, լեռնային ռելիեֆը, կլիմայական առանձնահատկություններն ու ուղղաձիգ գոտիականությունը պայմանավորել են տարածքի լեռնագրական և լանդշաֆտային բազմազանությունը, որոնք տարբեր ինտենսիվության բնական և մարդածին երևույթների ազդեցությամբ ձևավորել են բնական միջավայրի ինքնատիպ տարրեր՝ բնության կենդանի և անկենդան հուշարձաններ: Վերջիններս գտնվելով գեղատեսիլ, դժվարամատչելի վայրերում՝ մշակութային կոթողների հետ միասին հաճախ ձևավորում են ռեկրեացիոն բարձրարժեք համալիրներ:

ՀՀ կառավարության 2008 թվականի օգոստոսի 14-ի «Հայաստանի Հանրապետության բնության հուշարձանների ցանկը հաստատելու մասին» N 967-Ն որոշմամբ հաստատված ցանկում Սյունիքի անտառոտնտեսության շրջակա տարածքներում գրանցված են 12 բնության հուշարձաններ (Աղյուսակ 27):

Աղյուսակ 27. Սյունիքի անտառոտնտեսության և հարակից տարածքների բնության հուշարձանների ցանկը

Հուշարձանի անունը	Գտնվելու վայրը	Հուշարձանի տիպը
«Անանուն» ժայռ-մնացուկներ	Գորիս քաղաքի շրջակայքում	Երկրաբանական հուշարձան
«Սատանա» բնական քանդակ	Գորիս քաղաքից մոտ 1,0 կմ հս-Ալ, Գորիս-Ստեփանակերտ խճուղու ձախ կողմում	Երկրաբանական հուշարձան
«Անանուն» սյունաձև բազալտներ	Հալիձոր գյուղից 2 կմ արմ., Որոտանի կիրճում	Երկրաբանական հուշարձան
«Անանուն» սյունաձև բազալտներ	Որոտան գյուղի հվ-արմ. եզրին	Երկրաբանական հուշարձան
«Անանուն» բուրգանման մնացուկներ	Վերիշեն գյուղից 2 կմ հս., Գորիս-Խոզնավար ճանապարհի ձախ կողմում	Երկրաբանական հուշարձան
«Սատանի կամուրջ» բնական կամուրջ	Տաթև գյուղից մոտ 2.5 կմ հս-Ալ Հալիձորի վարչական սահմանագծին հարակից, Որոտան գետի կիրճի ամենից խոր մասում Բարձրությունը ծովի մակարդակից 1000 մ:	Երկրաբանական հուշարձան
«Բնական թունել»	Քարահունջ գյուղի մոտ, Գորիս-Կապան խճուղու վրա	Երկրաբանական հուշարձան
«Որոտան» աղբյուր	Որոտան գյուղի հս. ծայրամասում	Ջրաերկրաբանական հուշարձան
«Շռան» աղբյուր	Քաշունի գյուղից 1.2 կմ հվ-Ալ., ծ.մ-ից 1930 մ բարձրության վրա	Ջրաերկրաբանական հուշարձան
«Սպիտակջուր» աղբյուր	Տանձատափ գյուղից 1.4 կմ հվ, անանուն գետակի ձախ ափին, ծ.մ-ից 1480 մ բարձրության վրա	Ջրաերկրաբանական հուշարձան
«Որոտան» բնապատմական համալիր	Որոտան գյուղի հվ-արմ. եզրին աջ ու ձախ ափերին	Բնապատմական հուշարձան
Հին Գորիսի («Կյորես») հրաբխային ապարներ	Գորիս քաղաքի Ալ. մասում, Վարարակ գետի ձախ ափին	Բնապատմական հուշարձան

Հարկ է նշել, որ հաստատված ցանկում ներառված բնության հուշարձանները չունեն «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված անձնագրեր, քարտեզագրված և ճշգրտված չեն դրանց պահպանման գոտիները, սահմանազատված չեն հողամասերը, ինչը նախատեսված չէ անտառշինական աշխատանքների տեխառաջադրանքում: Նշվածը հնարավոր է իրականացնել միջազգային կամ բյուջետային ֆինանսավորման ծրագրերով, ինչպես ՀՀ 2012 թ. պետական բյուջեի շրջանակներում իրականացվել է «ՀՀ Լոռու և Տավուշի մարզերի տարածքներում գտնվող բնության հուշարձանների հաստատված ցանկի համալրման, պահպանման գոտիների տարածքների ճշգրտման, հողամասերի սահմանազատման և քարտեզագրման աշխատանքներ» ծրագիրը:

6.2 Պատմամշակութային հուշարձաններ

Սյունիքի ենթաշրջանի բնակավայրերում և շրջակա տարածքներում առկա են ՀՀ կառավարության կողմից 2002 թվականին հաստատված ցանկում ներառված պատմամշակութային շուրջ 500 հուշարձաններ՝ խաչքարեր, բնակելի քարայրեր, 19-րդ դարի և 20-րդ դարի սկզբների կառուցված տներ և այլ կառույցներ, միայն Գորիս քաղաքում 278 հուշարձան, որոնցից որոշները կներառվեն Սյունիքի անտառտնտեսության համար մշակվող զբոսաշրջության ծրագրում:

Հայաստանի Հանրապետության պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների ցանկից առանձնացվել է Սյունիքի անտառտնտեսության տարածքի և հարակից տարածքների պատմական հուշարձանների վերաբերյալ տվյալները: Դրանք քարտեզագրվել են ըստ հուշարձանների խմբերի:

Տուրիստական ծառայությունների զարգացումը (ուղիներ, ծիարշավներ, քայլարշավներ, տեսարժան վայրեր, հյուրանոցային և հյուրատնային ծառայություններ և այլ) լրացուցիչ լուրջ ներդրում կարող է ունենալ համայնքային զարգացման մեջ: Ներկայումս նման ծառայություններ հիմնականում հասանելի չեն: Բոլոր համայնքներում կան տուրիստական գրավչության վայրեր, այն է՝ բնական և պատմամշակութային բազմաթիվ հուշարձաններ, ավերակներ, ծիարշավի և քայլարշավի հնարավորություններ, եկեղեցիներ և այլ տեսարժան վայրեր, սակայն այս հնարավորությունները նպատակային չեն օգտագործվում:

Էկոզբոսաշրջության զարգացման հարցում կարևոր է էկոզբոսաշրջության այնպիսի կառավարումը, որը կկանխարգելի այցելությունների հնարավոր բացասական ազդեցությունները բնական էկոհամակարգերի և տեսակների վրա: Ընդհանուր առմամբ էկոզբոսաշրջությունը կարող է ներդրում ունենալ անտառների կայուն կառավարմանը (Քարտեզ 20):

Նկար 1. Այցելուների կենտրոնի համար առաջարկվող տնակ, նպատակահարմար է տեղադրել Երևան-Գորիս մայրուղուց անտառտնտեսության գրասենյակ անտառտնտեսության գրասենյակի թեքվող հատվածում

Բաժին 7 ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԴՐԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ և ՈՒԺԵՂԱՑՄԱՆ, ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ, ԲԱՑԱՌՄԱՆ, ՆՎԱԶԵՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

7.1 Ընդհանուր տեղեկատվություն

2007թ. գույքագրմամբ անտառմշակույթների ընդհանուր մակերեսը կազմել է 361,1հա, չմիակցված սաղարթով՝ 33,7հա (ներառյալ Արծվանիկի անտառապետությունը):

2023թ. գույքագրմամբ անտառմշակույթների ճշտված մակերեսը կազմել է 313,3հա, չմիակցված սաղարթով՝ 17,0հա:

Անտառմշակույթների ընդհանուր մակերեսի 37,8%-ը գնահատվել է լավ (118,3հա), 108,8հա բավարար(34,7%) և անբավարար՝ 27,5% (Աղյուսակ 28):

Աղյուսակ 28 .Անտառմշակույթների վիճակի գնահատականը

№	Անտառապետության անվանումը	Անտառմշակույթի վիճակը, հա			Մակերեսը, հա
		Լավ	Բավարար	Անբավարար	
1	Գորիսի	113,7	106,5	79,6	299,8
2	Շուռնուխի	4,6	2,3	6,6	13,5
Ընդամենը		118,3	108,8	86,2	313,3

Անտառտնտեսությունում մինչև 25° թեքության անտառային բացատներն ու պարապուտ տարածքները, որտեղ հիմնականում իրականացվում են անտառմշակութային աշխատանքները, զբաղեցնում են 614,5հա: 30° և բարձր թեքությունների վրա տարածքները թողնվել են բնական վերականգնման տակ (Աղյուսակ 29):

Աղյուսակ 29. Ոչ անտառածածկ մակերեսների տեղաբաշխումն ըստ լանջի թեքության աստիճանի

Լանջի թեքությունը	Հրդեհված, մահացած տնկարք	Նոսրուտներ	Բացատներ և պարապուտներ	Ընդամենը
Մինչև 5°		0,9	24,1	25
6-10°		17,4	35,7	53,1
11-15°		27,2	86,5	113,7
16-20°		127,7	179,5	307,2
21-25°		272,9	288,7	561,6
26-30°	4,8	139,3	126,4	270,5
31-35°		113,7	52,1	165,8
36°-ից բարձր	0,8	67,4	43,1	111,3
Ամբողջը	5,6	766,5	836,1	1608,2

2024-33 թվականների համար նախնական գնահատմամբ նախատեսվում են անտառհիմնման և վերականգնման միջոցառումներ՝ ընդհանուր 468,0 հեկտարի վրա, նույն թվում անտառային բացատներում, պարապուտ տարածքներում և հրդեհված ու չվերականգնված տարածքներում՝ 302,2հա, ցածր լրիվության ծառուտների լրիվության և արտադրողականության բարձրացման միջոցառումներ նախատեսվում է

վերականգնման միջոցառումներ 57,6 հեկտարի վրա, նոսրուտներում բնական վերականգնման միջոցառումներ՝ հարթակների պատրաստման եղանակով՝ լրացուցիչ սերմերի ցանքսով 108,2 հեկտարի վրա (Աղյուսակ 30):

Աղյուսակ 30. 2024-33 թվականների համար նախատեսվող անտառվերականգնման աշխատանքների մակերեսներն ըստ անտառպետությունների

Անտառպետություն	Անտառմշակույթի հիմնում	Անտառմշակույթի լրացում	Բնական վերականգնման օժանդակում	Ընդհանուր
Գորիսի	305,5	1,0	158,5	465,0
Շուռնուխի	1,7		1,3	3,0
Ամբողջը	307,2	1,0	159,8	468,0

Բնական վերականգնման օժանդակման նպատակով նախատեսվում է նաև 25000գծմ ցանկապատում, որի արդյունքում շուրջ 3000 հեկտար անտառներում կկանխվի անասունների մուտքը, ինչն էլ կնպաստի բնական վերականգնմանը:

7.2 Անտառաճեցման պիտանելիության դասակարգում

Անտառվերականգնման միջոցառումների նախագծման ժամանակ հաշվի է առնվել տարբեր անտառային տիպերում և հողային կատեգորիաներում բնական վերաճի ընթացքը և անտառաճման պայմանները: Անտառհիմնման, ինչպես նաև ագրոտեխնիկական միջոցառումների նախագծման համար հիմք են ընդունում հողային բերրիության և անտառաճեցման պիտանելիության դասակարգումը՝

- Անտառաճեցման պիտանելիության առաջին խմբի մեջ են մտնում մինչև 20° թեքության լանջերը, հողերը հզոր կամ միջին հզորության են, մայրական ապարների ելքը մինչև 20%: Այս պայմաններում կարող են աճել արժեքավոր, արագաճ, երկարակյաց անտառային, ինչպես նաև պտղատու տեսակներ:

- Երկրորդ խմբի մեջ են ներառվում ավելի փոքր հզորություն ունեցող հողերը, համեմատաբար վատ անտառաճեցման պայմաններով, այն է միջին աստիճանի քարքարոտ, մայրական ապարների ելքը 20-40%, միջին հզորության, մինչև 35° թեքության լանջերի վրա գտնվող տարածքները: Նշված պայմաններում բարձրարժեք տեսակները աճի և արտադրողականության տեսանկյունից զիջում են I-ին խմբին:

- Երրորդ խմբի մեջ մտնող հողային պայմաններում անտառաճեցման հնարավորությունները սահմանափակ են, որտեղ աճում են սահմանափակ տեսակների ծառաթփատեսակներ, որոնք պահանջկոտ չեն հողակլիմայական պայմանների նկատմամբ:

- Չորրորդ խմբի մեջ են մտնում հողային պայմանների այն տարբերակները, որոնք բավարար չեն անտառաճեցման համար, այսինքն շատ ուժեղ քարքարոտ են, իսկ մայր ապարի ելքը կազմում է 60% և ավելի:

7.3 Անտառապատման և անտառվերականգնման եղանակներ

Կախված անտառհիմնվող տարածքի տեղադրությունից, վիճակից, աճեցվող ծառատեսակների կենսաբանական առանձնահատկություններից, անտառապատման նպատակից նախատեսվում են սերմերի ցանքի կամ տունկի եղանակով:

Ցանքի եղանակով հիմնված տնկարկը սովորաբար ավելի երկարակյաց և կենսաբանորեն ավելի կայուն է, սակայն առաջին տարիներին մեծ է կախվածությունը բնական պայմաններից և սերմերի ծլունակությունից, բուսակները ենթակա են ոչնչացման կլիմայական պայմանների տատանումների հետևանքով, ինչպես նաև մոլախոտերի հետ միաժամանակ աճման պայմաններում ցածր է մրցակցությունը: Տնկման առավելությունը կայանում է նրանում, որ տնկիները առաջին տարիներին ավելի արագ են աճում, քանի որ իրենց դանդաղ աճման շրջանը անցել են տնկարանում, ավելի քիչ են տուժում մոլախոտերի հետ պայքարում, ինչպես նաև քիչ են վնասվում կրծողների և թռչունների կողմից:

Դաշտային ուսումնասիրության արդյունքներով, հաշվի առնելով անտառաճման պայմանները և ծառատեսակի կենսաբանական առանձնահատկությունները, ընտրվել են համապատասխան անտառվերականգնման եղանակները, հիմնման սխեմաները և հաշվարկվել են տնկանյութի ու սերմերի պահանջը:

Անտառհիմնումը հիմնականում նախատեսվում է հատկապես խրամատային եղանակով՝ կիրառելով սերմնաբուսակների տնկման և սերմերով ցանքսի եղանակը, իսկ խոշոր տնկանյութով համեմատաբար հարթ տարածքներում հիմնելու դեպքում՝ փոսային եղանակով: Խրամատների երկարությունը, կախված հողատեսքից և մայր ապարների ելքի աստիճանից, նախատեսվում է 1500-4000 գծմ/հա:

Անտառվերականգնում նախատեսվում է ցածր լրիվության ծառուտների լրիվության և արտադրողականության բարձրացման նպատակներով և իրականացվում են մայր սաղարթի տակ ցանքսի կամ տնկման եղանակներով: Որոշ հատվածներում, որտեղ բնական պատուհանները համեմատաբար մեծ են և ընդգրկում են մակերեսի ոչ պակաս 40%-ը, անտառաճեցման նպատակով պայմանների առկայության դեպքում, նախատեսվում է տնկման եղանակով:

Բնական վերականգնման օժանդակում իրականացվում է ցանկապատման և հանքայնացման եղանակով, նախատեսվում է հարթակներով (1x1մ) լրացուցիչ սերմերի ցանքսով, որոնց քանակությունը կախված ծառուտի լրիվությունից, մայր ապարների ելքից և առկա բնական վերածի քանակությունից, նախատեսվում է 500-1000 հատ 1 հեկտարում:

7.4 Անտառմշակույթների հիմնման ժամանակ նախատեսվող սխեմաները

ա) Կաղնի խոշորառէջ

• Կաղնու սերմերի ցանքսով (հիմնական տեսակ) և հացենի սովորական, թխկի սրատերև, կեչի, թխկի դաշտային և բարձր լեռնային, թեղի խորդուբորդ, լորենի՝ տնկիներով (ուղեկցող տեսակներ): Հողի նախապատրաստումը հատկապես 15° -ից

բարձր թեքությունների վրա խրամատներով (0,5x0,35 մետր), երկարությունը սովորաբար վերցվում է 10 մետր, հորիզոնական ուղղությամբ 2 մետր ընդհատումով: Խրամատների ընդհանուր երկարությունը 1 հեկտարում, կախված մայր ապարների ելքի տոկոսից, նախատեսվել է 1500-4000 գծմ: Մեկ ցանքատեղում առաջարկվում է 3-5 սերմ:

- Սոճու անտառմշակույթների հիմնում, առաջարկվում է հիմնել սոճու 2 և ոչ ավել 3 տարեկան սերմնաբուսակներով, որի դեպքում հողի նախապատրաստման, տնկման և խնամքի ագրոտեխնիկական պահանջների բավարարման դեպքում ապահովվում է բարձր կաշտողունակություն և ընթացիկ աճ: Հաշվի առնելով սոճուտներում, հատկապես սաղարթային հրդեհների առաջացման դեպքում հրդեհաշիջման աշխատանքների մեծ դժվարությունները և հնարավոր կորուստները, հրդեհների տարածումը կանխելու նպատակով, նախատեսվում է խրամատային եղանակով հիմնել 2 շարք սոճի, յուրաքանչյուր 3-րդը լայնատերևավոր ծառատեսակների տնկիներով:

գ) Փոսերով հողի նախապատրաստումը (0,5x0,5x0,5 մետր) նախատեսվում է լանջերի մինչև 15° թեքություններում, համեմատաբար խոշոր տնկանյութով հիմնադրման համար 3x3մ սխեմայով՝ անտառային տանձենու և խնձորենու կամ անտառային կեռասենու համար:

- Անտառային տանձենին և խնձորենին փոսային եղանակով 3x3մ սխեմայով:

դ) Անտառվերականգնումը նախատեսվում է նաև ցածր լրիվության ծառուտների լրիվության և արդյունավետության բարձրացման նպատակով: 0,3-0,4 լրիվության անտառներում մայր սաղարթի տակ համեմատաբար բարձր թեքությունների վրա խրամատներով, սերմերի ցանքով, ինչպես նաև բնական վերականգնման օժանդակման միջոցառումներ հանքայնացման եղանակով, որի դեպքում պատրաստում են հարթակներ (1x1 մետր), վերցվում է խաշամը, կատարվում է փխրեցում և հարթակների 4 անկյուններում ցանվում սերմերը:

Խրամատների ընդհանուր երկարությունը և հարթակների քանակությունը որոշվում է հաշվի առնելով ծառուտի լրիվությունը, առկա բնական վերածի քանակությունը և մայր ապարների ելքի տոկոսը: Այս տեսանկյուններով նախատեսվող հարթակների թիվը կազմում է 500-1000 հատ, որը ապահովում է համապատասխանաբար 2000-4000 ցանքատեղ, ընդ որում անմիջական մայր սաղարթի տակ սերմերի ցանքս չի կատարվում, այլ կատարվում է սերմերի տարածման գոտուց դուրս:

Ցանկապատի պատրաստում նախատեսվում է ինչպես անտառմշակույթների հիմնում նախատեսված տարածքներում, այնպես էլ բնական վերականգնման օժանդակման միջոցառումներ նշանակված տարածքներում՝ անասունների մուտքը կանխելու նպատակով և նախատեսվում է մետաղյա փշալարով, իսկ սյունները փայտից, որոնց հիմքային մասը մշակվում է ծուփով:

Ագրոտեխնիկական միջոցառումներից կարևորվում են անտառմշակույթիների խնամքի աշխատանքները:

Անտառագիտական հասկացողությամբ անտառմշակույթները բավարար կաջողականություն, աճ և արտադրողականություն ապահովում են հիմնման տարում և հաջորդող 4-5 տարիներին 15 անգամ կատարված խնամքի դեպքում, ընդ որում հիմնան տարում (գարուն) կատարվում է քաղհան փխրեցում 5 անգամ, 2-րդ տարում՝ 4 անգամ, 3-րդ – 3, 4-րդ – 2 և 5-րդ տարում – 1 անգամ:

Անտառվերականգնման միջոցառումների և տնկարանի ստեղծման նպատակով անտառտնտեսության անտառաձածկ տարածքներում առանձնացվել են ընդհանուր 142,1հա մշտական անտառներմնային տեղամասեր, նույն թվում 40,9հա Գորիսի, 101,2հա Շուռնուխի անտառպետություններում: Ընդ որում, սոճու, թխկու, հունական ընկուզենու և կաղնու սերմերի հավաքը նախատեսվում է իրականացնել դրանց գերակշռությամբ ծառատներից, իսկ հացենի, թեղի, տանձենի և խնձորենի տեսակներինը՝ նաև որպես ուղեկցող տեսակ հանդիպող ծառատներից (Աղյուսակ 31):

Աղյուսակ 31 Տեղեկագիր անտառներմնային մշտական տեղամասերի

№	Անտառպետության անվանումը	Գլխավոր ծառատեսակը	Քառուկուսու N	Հատվածի N	Մակերեսը, հեկտար	Լանջի թեքությունը	Ծառատի կազմը	ԾՄԲ	Բունիտետը	Լրիվությունը	Տարիքը
1	Գորիսի	Կաղնի	11	59	2,3	25	7կ2բ1թխ	1600	4	0,4	90
			11	73	1,2	15	7կ2հր1թխ	1410		0,6	110
			11	75	1,9	30	5կ3թխ2հց	1370	3	0,6	110
			40	2	6,6	10	7կ3բ+թխ	1580	4	0,6	110
			40	4	3,9	25	8կ2բ+թխ	1690	4	0,6	90
			40	5	1,7	25	8կ2բ+հց	1680	3	0,6	90
		Ընդամենը				17,6					
		Սոճի	6	99	1,1	25	10սոճի	1690	1	0,7	55
			6	100	0,7	25	10սոճի	1670	1	0,7	55
			12	11	4,1	20	10սոճի	1890	2	0,7	45
			12	27	5,4	20	10սոճի	1780	1	1	45
		Ընդհամենը				11,3					
		Հացենի	40	11	5,8	20	6հց3բ1թխ+կ	1720	2	0,6	45
		Ընդամենը				5,8					
		Թխկի	6	56	1,1	30	10թխ+թղ+Տձ	1670	2	0,6	55
			6	58	1,1	20	5թխ5Տձ+Բլ	1690	1	0,7	55
		Ընդամենը				2,2					
		Ընկուզենի հունական	10	17	4,0	30	8Հր1Բ1Հց+Թխ+Տձ+Ուոճ	1270	4	4,0	110
		Ընդամենը				4,0					
		Ընդամենը անտառպետությունում				40,9					
2	Շուռնուխի	Կաղնի	6	24	1,7	10	9կ1բ+թխ,հց	1170	4	0,6	110
			7	37	0,7	25	10կ+թխ,հց,թղ	1040	4	0,5	90
			11	2	6	20	8կ2բ+թխ,հց	1690	4	0,6	85
			13	21	7,3	15	7կ2բ1թխ+լր	1780	4	0,5	130
			15	13	3,2	20	7կ2բ1թխ+հց	1520	4	0,6	90

№	Անտառայետության անվանումը	Գլխավոր ծառատեսակը	Քառուկուսու N	Հատվածի N	Մակերեսը, հեկտար	Լանջի թեքությունը	Ծառուտի կազմը	ԾՄԲ	Բունիտետը	Լրիվությունը	Տարիքը
			16	3	3,5	25	7կ3բ+թխ,հց	1610	4	0,5	110
			16	32	8,5	20	7կ3բ+թխ,հց	1700	4	0,5	110
			17	26	0,7	20	7կ2բ1թխ+հց	1960	4	0,5	140
			18	2	6,2	15	10կ+թխ,բ	1820	3	0,6	130
			18	32	6	15	5կ5բ+թխ,հց	1700	3	0,6	140
			19	12	5,3	20	7կ3բ+թխ	1790	3	0,6	130
			23	12	12,1	15	7կ2բ1թխ+հց,տձ	1750	4	0,5	90
			28	25	6,3	20	5կ3թխ1տձ1խձ	1560	4	0,6	90
			32	4	3,1	20	6կ3բ1թխ	1410	4	0,5	130
			32	18	0,8	20	7կ2բ1թխ+հց	1390	4	0,4	110
			41	2	7,4	20	7կ3բ+թխ,հց	1620	4	0,5	130
			41	26	1,9	20	8կ2բ+թխ,տձ	1670	4	0,4	130
			41	51	3	25	8կ2բ+տձ	1410	4	0,4	90
			42	31	11,9	15	7կ2բ1հց+թխ	1390	4	0,5	110
			43	22	2,7	25	6կ3բ1հց+տձ+թխ	1710	4	0,5	90
		Ընդանենը			98,3						
		Հացենի	18	4	0,4	10	10հց+տձ	1770	2	0,4	35
			32	22	2,5	15	10հց	1360	4	0,7	35
		Ընդանենը			2,9						
		Անտառայետությունում			101,2						
		Ամբողջը			142,1						

Աղյուսակ 32. Սյունիքի անտառտնտեսության անտառպատման և անտառվերականգնման միջոցառումներ

Անտառայտության անվանում	Քառակուսի N	Հատված N	Մակերեսը, հա	Դիրքագրություն	ԾՄՔ, մ	Բնիտետ	Անտառի տիպ	Հողատեսք	Հողի նախապատրաստման եղանակ	Անտառվերականգնման եղանակ	Վերականգնվող տեսակը	Երմերի քանակը, կ	Սերմաբուրակների քանակը, հառ	Նկատյալի քանակ, հատ
Գորիսի	2	1	1,5	Ալ 15	1610	4	Բոշխային B2	Պարապուտ	փոսերով 3X3մ	Անտառմշակույթի հիմնում	Տանձենի			500
											Խնձորենի			500
											Ընկուզենի			500
	2	2	2,6	Հս-ամ 25	1620	4	Բոշխային B2	Պարապուտ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	94		
											Թխկի,Հացենի			2600
	2	3	3,1	Հս 30	1620	4	Բոշխային B2	Պարապուտ, Առ ծառ Կ,Թխ,Հց	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	110		
											Թխկի,Հացենի			3100
	2	4	6,7	Հս-ալ 20	1650	4	Բոշխային B2	Պարապուտ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	220		
											Թխկի,Հացենի			6700
	2	5	8	Հս-ամ 25	1660	5	Բոշխային B2	Պարապուտ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	290		
											Թխկի,Հացենի			8000
	2	6	4,5	Հս-ալ 25	1620	5	Բոշխային B1	Պարապուտ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	160		
											Թխկի,Հացենի			4500
	2	7	10,7	Հս-ալ 30	1640	5	Բոշխային B2	Պարապուտ, Կ,Բ,Թխ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	385		
											Թխկի,Հացենի			10700
	2	9	4,1	Հս 30	1590	5	Բոշխային B2	Նոսրուտ 0,2Կ,Բ	հարթակներով 700հատ/հա	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	170		
	2	14	5,2	Ալ 30	1570	5	Բոշխային B2	Պարապուտ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	180		
											Թխկի,Հացենի			5200
	2	15	0,7	Ամ 30	1540	5	Բոշխային B2	Պարապուտ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	25		
											Թխկի,Հացենի			700
	2	16	1,3	Հս-ալ 30	1550	4	Բոշխային B2	Պարապուտ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	50		
											Թխկի,Հացենի			1300
	2	18	9,2	Հս-Ամ 30	1560	5	Բոշխային B2	Նոսրուտ 0,2Կ,Թխ,Հց	հարթակներով 700հատ/հա	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	380		
	2	19	1,4	Հս 25	1590	4	Բոշխային B2	Պարապուտ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	50		
											Թխկի,Հացենի			1400
	4	63	2,6	Հս-Ալ 30	1510	4	Տարախոտային C1	Անտառմշակույթ 0,4	հարթակներով 500հատ/հա	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	80		
	4	82	1,3	Ալ 30	1550	4	Տարախոտային C2	Ցածր լրիվության 0,3	հարթակներով 700հատ/հա	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	56		
	4	84	0,6	Հս-Ալ 25	1490	3	Տարախոտային C2	Ցածր լրիվության 0,3	հարթակներով 700հատ/հա	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	26		
	4	85	6,3	Հվ-Ալ 30	1520	5	Բոշխային B1	Բացատ, Առ	խրամատներով	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	225		

Անտառայնության անվանում	Քառակուսի N	Հատված N	Մակերեսը, հա	Դիրքադրություն	ԾՄԲ, մ	Բունիտ	Անտառի տիպ	Հողատեսք	Հողի նախապատ- րաստման եղանակ	Անտառվերա- յան ճգնման եղանակ	Վերականգնվող տեսակը	Երմերի քանակը, կ	Սերմնաբուսական քանակը, հառ	Նկարագրի քանակ հատ
								ծառ, Բ	3000գծմ/հա		Թխկի,Հացենի			6300
	4	86	0,9	Հվ 30	1580	5	Բոշխային B1	Նոսրուտ 0,2Կ,Բ,Հց	հարթակներով 700հատ/հա	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	38		
	5	24	4,5	Հս-Ամ 25	1720	4	Բոշխային B2	Պարապուտ, Առ ծառ Կ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	160		
	5	35	23,6	Հվ-ալ 25	1640	5	Բոշխային B2	Պարապուտ, Կց,Բց	խրամատներով 2500գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Թխկի,Հացենի			4500
	5	37	0,5	Հվ-Ամ 30	1680	4	Տարախոտային C2	Ցածր լրիվության 0,4	հարթակներով 500հատ/հա	Բնական վերականգնման օժանդակում	Սոճի		14750	
	6	20	2	Հս-Ամ 10	1730	3	Տարախոտային C2	Պարապուտ	փոսերով 3X3մ	Անտառմշակույթի հիմնում	Հացենի,Թխկի			29500
	6	79	0,7	Հս-Ամ 25	1770	2	Տարախոտային C2	Ցածր լրիվության 0,3	հարթակներով 500հատ/հա	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	15		
	6	80	0,7	Հս-Ամ 10	1780	2	Տարախոտային C2	Բացատ	փոսերով 3X3մ	Անտառմշակույթի հիմնում	Տանձենի	22		650
	6	93	6,3	Ալ 20	1730	4	Տարախոտային C2	Պարապուտ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Խնձորենի			650
	6	94	3,6	Ալ 25	1760	4	Տարախոտային C2	Պարապուտ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Ընկուզենի			650
	6	95	2,5	Հս-Ամ 25	1790	4	Տարախոտային C2	Պարապուտ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի			
	6	102	2,3	Հս-Ամ 25	1625	5	Բոշխային B2	Ցածր լրիվության 0,3	փոսերով 3X3մ	Անտառմշակույթի հիմնում	Տանձենի	23		230
	6	103	2,7	Ամ 30	1645	3	Տարախոտային C2	Ցածր լրիվության 0,3	խրամատներով 500հատ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Խնձորենի			230
	6	104	3,1	Հվ 25	1660	3	Տարախոտային C2	Բացատ, առ ծառ, կ,ս,տձ	խրամատներով 2500գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Ընկուզենի			230
	6	112	3,9	Հվ-Ամ 25	1700	4	Տարախոտային C2	Պարապուտ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	226		6300
	6	113	3	Հվ 20	1720	4	Տարախոտային C2	Պարապուտ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Սոճի		4800	
	6	114	4,4	Հվ 20	1735	4	Տարախոտային C2	Պարապուտ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Թխկի,Հացենի	90	9600	
											Կաղնի,			
											Թխկի,Հացենի			2500
											Կաղնի	99		
											Կաղնի	86		
											Կաղնի,	93		
											Հացենի,Թխկի			2640
											Կաղնի,	140		
											Հացենի,Թխկի			3900
											Սոճի		3990	
											Հացենի,Թխկի		7980	
											Սոճի		5850	
											Հացենի,Թխկի		11700	

Անտառայտության անվանումը	Քառակուսի N	Հատված N	Մակերեսը, հա	Դիրքադրություն	ԾԱԲ, մ	Բունիտներ	Անտառի տիպ	Հողատեսք	Հողի նախապատ- րաստման եղանակ	Անտառվերա- յան նպատակն	Վերականգնվող տեսակը	Երմերի քանակը, կ	Սերմնաբուսական քանակը, հառ	Նկարագրի քանակ հատ
	7	56	2,7	Հվ-Ամ 15	1630	3	Տարախտային C2	Պարապուտ	փոսերով	Անտառմշակույթի հիմնում	Տանձենի			900
									3X3մ		Խնձորենի			900
											Ընկուզենի			900
	9	2	6	Հվ-Ալ 15	1560	3	Տարախտային C2	Ցածր լրիվության 0,3	հարթակներով	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	190		
									500հատ/հա					
	9	4	3,1	Հվ-Ամ 10	1600	4	Տարախտային C2	Պարապուտ	փոսերով	Անտառմշակույթի հիմնում	Տանձենի			1000
									3X3մ		Խնձորենի			1000
											Ընկուզենի			1000
	9	5	1,1	Հվ 5	1580	4	Տարախտային C2	Պարապուտ, առ. ծառ Խձ	փոսերով	Անտառմշակույթի հիմնում	Տանձենի			370
									3X3մ		Խնձորենի			370
											Ընկուզենի			370
	9	36	5	Ամ 25	1450	4	Տարախտային C2	Պարապուտ, առ. ծառ ,կ,բ,ակ	խրամատներով	Անտառմշակույթի հիմնում	Սոճի		5500	
									2500գծմ/հա		Հացենի,Թխկի			11000
	9	39	3,1	Հվ 25	1480	4	Տարախտային C2	Պարապուտ, առ ծառ 10Կ	խրամատներով	Անտառմշակույթի հիմնում	Սոճի		3400	
									2500գծմ/հա		Հացենի,Թխկի			6800
	9	54	8,6	Ալ 15	1510	3	Տարախտային C2	Պարապուտ	փոսերով	Անտառմշակույթի հիմնում	Տանձենի			2860
									3X3մ		Խնձորենի			2860
											Ընկուզենի			2860
	10	24	1,7	Ալ 30	1270	4	Տարախտային C2	Ցածր լրիվության 0,3	հարթակներով	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	73		
									700հատ/հա					
	10	27	1,2	Հվ-Ամ 25	1235	4	Տարախտային C2	Ցածր լրիվության 0,3	հարթակներով	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	52		
									700հատ/հա					
	11	19	2,6	Ալ 20	1560	3	Տարախտային C2	Ցածր լրիվության 0,3	հարթակներով	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	112		
									700հատ/հա					
	11	31	1,8	Ալ 25	1350	4	Տարախտային C2	Բացատ, առ. ծառ կ.բ	խրամատներով	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	65		
									3000գծմ/հա		Հացենի,Թխկի			1800
	11	48	5	Հվ-25	1520	4	Բոշխային B2	Նոսրուտ, 6Բ3Կ1Թխ+Հց	խրամատներով	Անտառմշակույթի հիմնում	Սոճի		6000	
									2500գծմ/հա		Հացենի,Թխկի			12000
	11	55	0,6	Ալ 15	1620	3	Տարախտային C2	Բացատ, առ. ծառ կ.բ	փոսերով	Անտառմշակույթի հիմնում	Տանձենի			200
									3X3մ		Խնձորենի			200
											Ընկուզենի			200
	11	105	1,6	Հս-Ալ 10	1510	4	Տարախտային C2	Պարապուտ, առ ծառ կ.բ,հց 8Բ1Կ1Հց	փոսերով	Անտառմշակույթի հիմնում	Տանձենի			530
									3X3մ		Խնձորենի			530
											Ընկուզենի			530

Անտառայտության անվանում	Քառակուսի N	Հատված N	Մակերեսը, հա	Դիրքադրություն	ԾՄԲ, մ	Բունիտներ	Անտառի տիպ	Հողատեսք	Հողի նախապատ- րաստման եղանակ	Անտառվերա- վանդման եղանակ	Վերականգնվող տեսակը	Երմների քանակը, կ	Սերմնաբուսականների քանակը, հառ	Նկարագրի քանակը հատ
	11	108	4,7	Հս-Ալ 30	1380	4	Տարախոտային C2	Ցածր լրիվության 0,4	հարթակներով 500հատ/հա	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	150		
	12	2	5	Ալ 25	1930	4	Տարախոտային C2	Պարապուտ	խրամատներով 2500գծմ/հա	Անտառոմշակույթի հիմնում	Սոճի Հացենի,Թխկի		13200	26400
	12	6	1	Հս-Ալ 15	1800	4	Տարախոտային C2	Ցածր լրիվության 0,3	հարթակներով 700հատ/հա	Անտառոմշակույթի լրացում	Կաղնի	43		
	12	16	1	Հվ-Ալ 20	1850	4	Տարախոտային C2	Բացատ, առ. ծառ 9Հց1Ս	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառոմշակույթի հիմնում	Սոճի Հացենի,Թխկի		1330 2660	
	17	2	0,7	Հս 10	1190	3	Տարախոտային B1	Բացատ	փոսերով 3X3մ	Անտառոմշակույթի հիմնում	Տանձենի Խնձորենի Ընկուզենի			230 230 230
									Կաղնի		54			
									Հացենի,Թխկի				1500	
	18	10	1,5	Հս-Ալ 25	1230	3	Տարախոտային C2	Բացատ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառոմշակույթի հիմնում	Կաղնի Հացենի,Թխկի	47		
	23	26	1,3	Հս 25	2080	4	Մերձալպյան B2	Բացատ, առ. ծառԿԹխԲ	խրամատներով 2500գծմ/հա	Անտառոմշակույթի հիմնում	Կաղնի Կեչի			1100
	23	31	1,4	Հս 25	2110	4	Մերձալպյան B1	Բացատ	խրամատներով 2500գծմ/հա	Անտառոմշակույթի հիմնում	Կաղնի Կեչի	42		1200
	24	8	9,9	Ամ 30	2110	4	Մերձալպյան B1	Բացատ, առ ծառ, Կ,Թխ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառոմշակույթի հիմնում	Սոճի Կեչի		13200 26400	
									Սոճի Հացենի,Թխկի			23400 46800		
	28	40	17,6	Հվ-ալ 25	1810	4	Բոշխ B2	Պարապուտ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառոմշակույթի հիմնում	Սոճի Հացենի,Թխկի		17800 35600	
	28	54	13,4	Հվ-15	1750	4	Բոշխ B2	Պարապուտ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառոմշակույթի հիմնում	Սոճի Հացենի,թխկի		6000	12000
	28	93	3,6	Ալ 20	1700	4	Հացախոտային B2	Պարապուտ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառոմշակույթի հիմնում	Սոճի Հացենի,Թխկի			600 600 600
									Սոճի Հացենի,Թխկի				560 560 560	
									Սոճի Հացենի,Թխկի				250 250 250	
	44	43	1,7	Ամ 15	1440	4	Տարախոտային B2	Բացատ, Առ. ծառ 8Կ2Բ	փոսերով 3X3մ	Անտառոմշակույթի հիմնում	Սոճի Հացենի,Թխկի			250 250 250
									փոսերով 3X3մ				560 560 560	
									փոսերով 3X3մ				250 250 250	
47	24	0,8	Հս 10	1755	4	Շյուղախոտայի ն B2	Բացատ, Առ. ծառ 8Բ1Հց1Կ+Թխ	փոսերով 3X3մ	Անտառոմշակույթի հիմնում	Սոճի Հացենի,Թխկի			250 250 250	
								փոսերով 3X3մ				250 250 250		
								փոսերով 3X3մ				250 250 250		
49	14	1,1	Հս 20	1990	4	Տարախոտային	Բացատ	խրամատներով	Անտառոմշակույթի հիմնում	Կաղնի	40			

Անտառայտության անվանումը	Քառակուսի N	Հատված N	Մակերեսը, հա	Դիրքադրություն	ԾՄԲ, մ	Բունիտներ	Անտառի տիպ	Հողատեսք	Հողի նախապատ- րաստման եղանակ	Անտառվերա- յան նպատակն եղանակ	Վերականգնվող տեսակը	Երմբերի քանակը, կ	Սերմնաբուսական քանակը, հառ	Նկարագրի քանակ հատ
							B1		3000գծմ/հա		Հացենի, Թխկի			1100
49	27	7,7	Հս 30	2080	4	Մերձալպյան B1	Պարապուտ		խրամատներով 2500գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	230		17000
49	36	34,4	Հվ-ալ 30	2200	4	Շյուղախոտային ն B2	Պարապուտ		խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Սոճի		45800	
											Հացենի, Թխկի		91600	
50	32	4,9	Հս-Ալ 30	1810	5	Տարախոտային B1	Նոսրուտ 0,2		հարթակներով 700հատ/հա	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	205		
50	37	80,4	Հս-Ամ 25	2070	4	Շյուղախոտային ն B2	Նոսրուտ 0,1Կ, Թխ, Բ		հարթակներով 700հատ/հա	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	3375		
53	2	4,2	Հս 25	1740	4	Տարախոտային B2	Բացատ, Առ ծառ 5Կգ5Բգ		խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	140		4000
53	12	0,6	Հս-Ամ 25	1855	5	Տարախոտային B1	Բացատ, Առ ծառ 5Կգ5Բգ		խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	20		600
53	14	5	Ալ 25	1860	5	Շյուղախոտային ն B1	Ցածր լրիվության 0,4		հարթակներով 500հատ/հա	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	150		
53	30	15,8	Ալ 35	2060	5	Մերձալպյան B3	Ցածր լրիվության 0,4		հարթակներով 500հատ/հա	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	470		
53	31	8,9	Հս-Ալ 35	1980	5	Մերձալպյան B3	Ցածր լրիվության 0,4		հարթակներով 500հատ/հա	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	260		
57	7	0,6	Հս-Ամ 15	1740	4	Տարախոտային B2	Բացատ		փոսերով 3X3	Անտառմշակույթի հիմնում	Տանձենի			200
											Խնձորենի			200
											Ընկուզենի			200
57	8	1,5	Հս 10	1740	4	Տարախոտային B2	Բացատ, Առ. ծառ 7Կ3Բ		փոսերով 3X3մ	Անտառմշակույթի հիմնում	Տանձենի			500
											Խնձորենի			500
											Ընկուզենի			500
57	23	2,4	Ամ 25	1905	5	Տարախոտային B2	Նոսրուտ 7Կգ3Բգ+Թխ+Sծ		հարթակներով 1000հատ/հա	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	86		
59	18	7,5	Ամ 20	1410	4	Տարախոտային B2	Բացատ		խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	270		7500
59	21	22	Հվ 25	1340	4	Տարախոտային B2	Բացատ		խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Կաղնի	790		22000
59	24	24	Հվ-Ամ 20	1370	4	Տարախոտային C3	Պարապուտ		խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Սոճի		26600	
											Հացենի, Թխկի			53200
Անտառայտու-			465,0	Բացատ և պարապուտ - 300,5հա				Անտառմշակույթի հիմնում - 305,5հա			Կաղնի	10334		

Անտառապետության անվանումը	Քառակուսի N	Հատված N	Մակերեսը, հա	Դիրքագրություն	ԾՄԲ, մ	Բունիտներ	Անտառի տիպ	Հողատեսք	Հողի նախապատ- րաստման եղանակ	Անտառվերա- վանդման եղանակ	Վերականգնվող տեսակը	Երմբերի քանակը, կ	Մերմնաբուսականների քանակը, հառ	Նկարագրի քանակ հատ
թյունում				Նոսրուտ - 106,9հա Ցածր լրիվության անտառ - 57,6հա			Բնական վերականգնման օժանդակում - 158,5հա Անտառմշակույթի լրացում - 1,0հա				Սոճի		188220	
											Թխկի, Հացենի		232340	279040
											Տանձենի Խնձորենի			19160
											Ընկուզենի			9580
											Ընդամենը	10334	420560	307780
Շուճուխի	17	1	0,7	Հս 20	1900	5	Շյուղախոտային ն C2	Նոսրուտ 0,1 545Բ+Հg	հարթակներով 1000հատ/հա	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	42		
	17	33	0,4	Հս-Ալ 15	1920	5	Բոշխային C1	Բացատ, Առ ծառ 10Կ+Բ	փոսերով 3X3մ	Անտառմշակույթի հիմնում	Տանձենի			130
											Խնձորենի			130
											Ընկուզենի			140
	17	40	0,6	Հս 15	1840	4	Տարախոտային C2	Նոսրուտ 0,1 644Բ+Հg	հարթակներով 1000հատ/հա	Բնական վերականգնման օժանդակում	Կաղնի	25		
	17	41	0,4	Հվ-Ալ 25	1780	4	Բոշխային C1	Բացատ, Առ. ծառ 545Բ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Սոճի		550	
											Հացենի, Թխկի		1100	
	19	49	0,9	Հվ 20	1660	4	Տարախոտային C1	Բացատ	խրամատներով 3000գծմ/հա	Անտառմշակույթի հիմնում	Սոճի		1200	
											Հացենի, Թխկի		2400	
											Կաղնի	67		
Անտառապետու- թյունում			3,0	Բացատ և պարապուտ - 1,7հա Նոսրուտ - 1,3հա			Անտառմշակույթի հիմնում -1,7հա Բնական վերականգնման օժանդակում - 1,3հա				Սոճի		1750	
											Թխկի, Հացենի		3500	
											Տանձենի Խնձորենի			260
											Ընկուզենի			140
											Ընդամենը	67	5250	400
Անտառռոտե- սությունում			468,0	Բացատ և պարապուտ – 302,2հա Նոսրուտ - 108,2հա Ցածր լրիվության անտառ - 57,6հա			Անտառմշակույթի հիմնում -307,2հա Բնական վերականգնման օժանդակում - 159,8հա Անտառմշակույթի լրացում - 1,0հա				Կաղնի	10401		
											Սոճի		189970	
											Թխկի, Հացենի, Կեչի		235840	279040
											Տանձենի Խնձորենի			19420
											Ընկուզենի			9720
											Ընդամենը	10401	425810	308180

Աղյուսակ 33. Անտառվերականգնման նախատեսվող տարածքների սերմերի և սերմնաբուսակ-տնկիների պահանջն ըստ անտառապետությունների

№	Անտառապետություն	Վերականգնման նախատեսվող մակերեսը, հա	Սերմերի և տնկիների պահանջը		
			Տեսակը	Սերմ, կգ	Սերմնաբուսակ, տնկի, հատ
1	Գորիսի	465,0	Սոճի		188220
			Կաղնի	10334	
			Հացենի, թխկի, թեղի, կեչի		511380
			Տանձենի, խնձորենի		19160
			Ընկուզենի		9580
			Ընդամենը	10334	728340
2	Շուռնուխի	3,0	Սոճի		1750
			Կաղնի	67	
			Հացենի, թխկի, թեղի, կեչի		3500
			Խնձորենի, տանձենի		260
			Ընկուզենի		140
			Ընդամենը	67	5650
	Ընդամենը	468,0	Սոճի		189970
			Կաղնի	10401	
			Հացենի, թխկի, թեղի, կեչի, լորենի		514880
			Տանձենի, խնձորենի		19420
			Ընկուզենի		9720
			Ընդամենը	10401	733990

7.5 Տնկանյութի աճեցում

2024-33թթ. ժամանակաշրջանում նախատեսվում է անտառի հիմնում անտառային բացատներում և պարապուտ տարածքներում 307,2 հեկտարի վրա՝ տարեկան մոտ 31 հեկտար: Տնկանյութի տեսականու ընտրությունը կատարվել է ելնելով կոնկրետ անտառաճման պայմաններից, հարմարվածության և արժեքավոր տեսակների վերականգնման և կենսաբազմազանության պահպանման հանգամանքներից:

2024-33թթ. համար ահրաժեշտ տնկանյութը, ներառյալ նաև բուսակները և լրացման անհրաժեշտ 20%-ը կազմում է 880788, իսկ միայն վերականգնման համար սերմերի պահանջը գնահատվել է 10401կգ:

Անտառային բացատներում և բուսականությունից ազատ (պարապուտ) տարածքներում անտառվերականգնման միջոցառումներ նախատեսվում է հիմնականում արևելյան կաղնու սերմերի ցանքով՝ սոճի, հացենի, թխկի, թեղի, լորենի և կեչի ծառատեսակների բուսակների հետ խառը անտառմշակույթների հիմնում, ինչպես նաև սոճու (գլխավոր տեսակ) և հացենի, թխկի, կեչի ծառատեսակների բուսակների խառը անտառմշակույթների հիմնում:

Ցածր լրիվության 57,6 հեկտար ծառուտներում լրիվության բարձրացման նպատակով նախատեսվում են բնական վերականգնման օժանդակման միջոցառումներ՝ հանքայնացման և հարթակներում սերմերի ցանքով, ինչպես նաև բուսակներով:

Միայն անտառտնտեսության անտառպատման և վերականգնման նախատեսվող ծավալների տնկանյութի տարեկան պահանջարկը բաց արմատային համակարգով բավարարելու համար կպահանջվի ընդհանուր շուրջ 0,37 հեկտար մակերեսով տնկարան (Աղյուսակ 34):

Աղյուսակ 34. Անհրաժեշտ տնկանյութի աճեցման հաշվարկ

Աճեցվող տեսակը	Տարեկան պահանջվող տնկանյութը, հատ	1 հա-ից բուսակների ստացման նորման, հազ. հատ	Տարեկան ցանքի մակերեսը, հա	Ցանքաշրջանառության դաշտերի թիվը	Տնկարանի ընդհանուր մակերեսը, հա	Սերմերի ցանքի նորման կգ/հա	Ցանքի համար տարեկան անհրաժեշտ սերմերի քանակը, կգ
Սոճի	19000	800	0,0238			60	1,43
Հացենի	19300	400	0,0483			230	11,10
Թխկի	19300	400	0,0483			230	11,10
Կեչի	7300	400	0,0183			50	0,91
Լորենի	5500	400	0,0138			170	2,34
Տանձենի, խնձորենի	2000	600	0,0033			60	0,20
Ընկուզենի	1000	250	0,0040			4860	19,44
Ընդամենը	73400		0,1596	4	0,638		46,51

7.6 Նախատեսվող միջոցառումների արդյունքում անտառային տարածքների արդյունավետության բարձրացում

Ստուգիչ ժամանակաշրջանում անտառային հողերի արտադրողականության բարձրացման նպատակով անտառշինությամբ նախատեսվում են հետևյալ միջոցառումները:

- Անտառսերմնային բազաների հիմնում սելեկցիոն հիմքի վրա,
- Անտառային մշակույթների հիմնում,
- Ցածր լրիվության ծառուտների արտադրողականության բարձրացում,
- Բնական վերաճին օժանդակող համալիր միջոցառումներ,
- Խնամքի հատումների իրականացում,
- Անտառպահպանական և անտառապաշտպանական աշխատանքների բարելավում,
- Ընտրովի սանիտարական հատումներ:

Սելեկցիոն հիմքի վրա անտառսերմնային բազաների հիմնումը նախատեսվում է բարձր ցանքսային հատկություններով և արժեքավոր ժառանգական հատկանիշներով օժտված սերմերի ստացման համար:

Բարձրարժեք և բարձր արտադրողական անտառային տեսակներով հիմնման միջոցով ընդլայնվում է անտառածածկ մակերեսը, վերականգնվում են հատված և քայքայված անտառները, ծառուտները ձևավորվում են ցանկալի ուղղությամբ, նպաստվում է կենսաբազմազանության հաստատմանը:

Խնամքի հատումները օժանդակում են ծառուտների նպատակային ձևավորմանը, մասնավորապես տեսակային կազմի բարելավմանը, որակական և տարածքային տեղաբաշխմանը, անտառի հողապաշտպան, ջրապաշտպան, սանիտարա-հիգիենիկ, էսթետիկական հատկությունների բարելավմանը և անտառների արդյունավետության բարձրացմանը:

Ընտրողական սանիտարական հատումները հնարավորություն են ընձեռում բարելավելու անտառի սանիտարական վիճակը, պահպանելու անտառածածկ մակերեսը ստուգիչ շրջանում, բարելավելու տեսակային կազմը և ստանալու ծառուտների լրացուցիչ աճ: Նոր հիմնադրվող մշակույթների և բնական վերականգնման փուլում գտնվող ծառուտների պահպանության ու բնական վերականգնմանը օժանդակման նպատակով նախատեսվում է տարածքների ցանկապատում ընդհանուր 25կմ երկարությամբ, ինչը կապահովի շուրջ 3000հա վերը նշված տարածքների պահպանությունը:

Համաձայն կառավարման պլանի նախագծի, նախատեսվում է 2024-33թթ շրջանում միջոցառումներ իրականացնել հետևյալ ծավալներով (Աղյուսակ 35):

Աղյուսակ 35. 2024-33թթ շրջանում նախատեսված միջոցառումներ

№	Միջոցառման անվանումը	Մակերեսը, հա
1	Անտառային մշակույթների հիմնում ոչ անտառածածկ տարածքներում	307,2
1.1	Բացատներում և պարապուտ տարածքներում	302,2
1.2	Հատված տարածքներում և անթրոպոգեն նոսրուտներում	5,0
2	Բնական վերականգնման օժանդակում	159,8
2.1	Նոսրուտներում	103,2
2.2	Ցածր լրիվության անտառներում	57,6
3	Ցանկապատման միջոցով 25000 գծմ	3000,0
Ընդամենը		3468,0

2024-33թթ. ժամանակաշրջանի անտառային մշակույթների արտադրողականության որոշման համար մշակույթները պայմանականորեն հավասարեցված են ծառուտների I հասակային դասին, ընդ որում ասեղնատերևավոր ծառատեսակների միջին աճը հաշվարկված է II հասակային դասի ծառուտների միջին աճի 40%-ի չափով, իսկ տերևավոր ծառատեսակներինը՝ II հասակային աճի 60%-ի չափով:

Անտառի գույքագրման և գնահատման արդյունքներով I հասակային դասի 1հա-ի միջին աճը ասեղնատերևավոր ծառատեսակների համար 1,2մ³ է, իսկ տերևավոր տեսակների մոտ 0,9մ³ (Աղյուսակ 36):

Աղյուսակ 36. 2024-33թթ. ժամանակաշրջանում հիմնման նախատեսված անտառմշակույթների աճի ցուցանիշները

№	Միջոցառման անվանումը	Մակերեսը, հա	1հա-ի լրացուցիչ միջին աճը, մ ³	Սպասվելիք լրացուցիչ աճը նախագծվող տարածքում, մ ³
1	2024-33թթ. հիմնման	307,2		

№	Միջոցառման անվանումը	Մակերեսը, հա	1հա-ի լրացուցիչ միջին աճը, մ³	Սպասվելիք լրացուցիչ աճը նախագծվող տարածքում, մ³
	նախատեսված մշակույթներ			
1.1	Ասեղնատերևավոր	52,6	1,2	63,12
1.2	Տերևավոր	254,6	0,9	229,14
Ընդամենը				292,26

Բնական վերաճին օժանդակող միջոցառումների արդյունքում լրացուցիչ աճը կկազմի $3468,0 \times 0,2 \text{ մ}^3/\text{հա}$ (պայմանականորեն) = 693,6մ³:

Այսպիսով, նախատեսվող միջոցառումների արդյունքում սպասվելիք լրացուցիչ տարեկան աճը կկազմի 985,86մ³:

Անտառկառավարման պլանով նախատեսված համալիր միջոցառումների արդյունքում, անտառտնտեսության անտառային հողերում տեղի կունենա անտառածածկ տարածքի տեսակարար կշռի ավելացում և ծառուտի կազմի բարելավում:

Անտառածածկ մակերեսի ավելացումը նախատեսվում է անտառային բացատներում և անթրոպոգեն նսրուտներում անտառմշակույթների հիմնման, ինչպես նաև բնական վերաճին օժանդակող միջոցառումների հաշվին (Աղյուսակ 37):

Աղյուսակ 37. Տեղեկագիր անտառտնտեսության հողատեսքերում նախատեսվող փոփոխությունների

№	Հողատեսքի անվանումը	Չափիմիավորը, հա	01.01.2024թ.	01.01.2033թ.	Փոփոխությունը	01.01.2038թ.	Փոփոխությունը, 01.01.2024թ., համեմատությամբ
1	Անտառային հողեր, ընդամենը	հա	11321,6	11321,6		11321,6	
1.1.	Անտառածածկ, ընդամենը	հա	9696,4	9845,5	149,1	10121,8	+425,4
1.1.1.	Բնական ծագման անտառներ	հա	9383,1	9392,1	+9,0	9398,1	+15,0
1.1.2.	Անտառմշակույթներ	հա	313,3	453,4	+140,1	790,7	+410,4
1.2.	Չմիակցված սաղարթով անտառմշակույթներ	հա	17,0	287,3	+270,3		
1.3.	Ոչ անտառածածկ, ընդամենը	հա	1608,2	1188,8	-419,4	1182,8	-425,4
1.3.1.	Հատված և չվերականգնված տարածքներ, նոսրուտներ	հա	772,1	656,9	-115,2	653,9	-118,2
1.3.2.	Բացատ և պարապուտ	հա	836,1	531,9	-304,2	528,9	-307,2
2.	Ոչ անտառային հողեր, ընդամենը	հա	2192,4	2192,4		2192,4	
3.	Անտառտնտեսության Ընդհանուր մակերեսը	հա	13514,0	13514,0		13514,0	

Ինչպես երևում է աղյուսակից, 2024թ. համեմատությամբ անտառածածկ մակերեսը ստուգիչ ժամանակաշրջանի վերջում (2033թ.) կանխատեսվում է ավելացում 149,1հա-ով, իսկ 2038թ. ևս 276,3հա-ով, ընդ որում հիմնականում ոչ անտառածածկ

տարածքներում հիմնադրվող անտառմշակույթների իրականացման հաշվին, իսկ բնական վերականգնմամբ 2033թ. 9հա, 2038թ. և 6հա հեկտարով՝ անթրոպոգեն նոսրուտներում և մասամբ փոքր մակերեսով բացատներում, ինչպես նաև պարապուտ տարածքներում՝ հիմնականում բոխու բնական վերականգնմամբ:

Հաշվարկը կատարվել է ընդունելով, որ անտառվերականգնման ծավալները իրականացվելու են 10 տարվա մոտավոր հավասար բաշխվածությամբ, որի դեպքում առաջին երեք տարիների հիմնված չմիակցված սաղարթով անտառմշակույթների մոտ 30%-ը բավարար խնամքի և պահպանության պայմաններում կփոխադրվեն անտառածածկ մակերես, իսկ մնացածը՝ հաջորդող 5 տարիներին:

Ոչ անտառածածկ մակերեսի նվազումը 2033թ. 419,4հա-ով, իսկ 2038թ. և 6հա-ով բացատրվում է բացատներում և պարապուտ տարածքներում անտառապատման, նոսրուտներում վերականգնման միջոցառումներով, ինչպես նաև վերը նշված բնական վերականգնմամբ:

Նախատեսվող միջոցառումների արդյունքում էական փոփոխություն է ակնկալվում նաև ծառուտների տեսակային կազմում: Հիմնական անտառկազմող ծառատեսակների որակական կազմը զգալիորեն փոխվել է ի հաշիվ ոչ անտառածածկ տարածքների և ցածր արտադրողականության ու լրիվության (0,3-0,4) ծառուտների անտառապատման և անտառվերականգնման միջոցառումների:

Կաղնու գերակշռությամբ ծառուտների մակերեսների ավելացումը 2024թ. համեմատությամբ 2033թ. 103,7հա, իսկ 2038թ. և 206,3 հեկտարով, բացատրվում է անտառային բացատներում, հատված տարածքներում և նոսրուտներում կաղնու սերմերով այլ տեսակների հետ խառը անտառմշակույթների հիմնման և բնական վերականգնման օժանդակման միջոցառումների իրականացմամբ:

Նույն հիմնավորմամբ բացատրվում է սոճուտների տարածքների ավելացումը 2033թ. 15,8 հեկտարով, իսկ 2038 թ. և 36,8 հեկտարով:

Անտառի կայուն կառավարման իրականացման դեպքում, ի հաշիվ բնական վերականգնված խառը կազմով բոխու գերակշռությամբ երիտասարդ տարիքային խմբի ծառուտներում իրականացվող մատղաշի խնամքի միջոցառումների, տեղի է ունենում ծառուտի կազմի բարելավում, ինչն էլ բնականաբար հանգեցնում է Կովկասյան բոխու գերակշռությամբ ծառուտների մակերեսի նվազեցմանը: Մյուս կողմից հատված տարածքների և անթրոպոգեն նոսրուտների, միջոցառումներ չնախատեսած՝ հատկապես բարձր թեքությունների տարածքներում կանխատեսվում է բնական վերականգնմամբ բոխու գերակշռությամբ ծառուտների մակերեսի ավելացում համապատասխանաբար 2,7 և 2038թ. և 3,2 հեկտարով:

Հացենի, թխկի, թեղի, կեչի և լորենու գերակշռությամբ ծառուտների մակերեսների ավելացումները հիմնականում բացատրվում է անտառային բացատներում գլխավոր տեսակներ՝ կաղնու և սոճու հետ որպես ուղեկցող տեսակներ նշված ծառատեսակների հիմնման և առանձին տարածքներում կազմավորվող

երիտասարդ ծառուտների կազմերի հնարավոր փոփոխություններով՝ 2033թ. ընդհանուր 10 հեկտար, իսկ 2038թ. ևս 16 հեկտար:

Ոչ անտառածածկ տարածքներում, համապատասխան տնկիների տնկմամբ, կանխատեսվում է անտառային տանձենու, խնձորենու և ընկուզենու ծառուտների մակերեսների ավելացումը 2033թ ընդհանուր 15հա, իսկ 2038թ. ևս 13 հեկտարով (Աղյուսակ 38):

Աղյուսակ 38 Անտառածածկ մակերեսի տեսակային կազմի փոփոխությունն ըստ գերակշռող ծառատեսակների

№	Գերակշռող ծառատեսակը	Չափման միավորը	2024թ. փաստացի	Կանխատեսվում է			
				2033թ.	Փոփոխությունը 2024թ. նկատմամբ	2038թ.	Փոփոխությունը 2024թ. նկատմամբ
1	Սոճի	հա	183,6	199,4	+15,8	236,2	+52,6
2	Կաղնի սերմնային	հա	5586,1	5689,8	+103,7	5896,1	+310,0
3	Կաղնի կոճղաշիվային	հա	952,3	952,3		952,3	
4	Բոխի	հա	1832,1	1834,8	+2,7	1838,0	+5,9
5	Բոխի կոճղաշիվային	հա	772,1	774,0	+1,9	775,0	+2,9
6	Հացենի	հա	32,1	36,1	+4,0	42,1	+10,0
7	Թխկի	հա	5,1	9,1	+4,0	15,1	+10,0
8	Լորենի	հա	-	1,0	+1,0	3,0	+3,0
9	Կեչի	հա	-	1,0	+1,0	3,0	+3,0
10	Թեղի	հա	31,3	31,3		31,3	
11	Ակացիա սպիտակ	հա	12,3	12,3		12,3	
12	Տանձենի	հա	14,7	20,7	+6,0	25,7	+11,0
13	Հունական ընկուզենի	հա	28,0	31,0	+3,0	34,0	+6,0
14	Խնձորենի	հա	13,9	19,9	+6,0	24,9	+11,0
15	Ուռենի ծառանման	հա	24,2	24,2		24,2	
16	Կեռասենիի	հա	1,4	1,4		1,4	
17	Թփեր	հա	207,2	207,2		207,2	
Ամբողջը		հա	9696,4	9845,5	+149,1	10121,8	+425,4

Բաժին 8. ԱՆՏԱՌԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

8.1 Անտառպահպանության խնդիրներն ու պահաբաժինների առանձնացումը

Պահպանության հիմնական խնդիրն է նվազագույնի հասցնել անտառային և այլ էկոհամակարգերի ու պաշարների չհամակարգված օգտագործումը, նվազեցնել հրդեհների ռիսկերը, ինչպես նաև բնական վերականգնման օժանդակման միջոցառումներով վերականգնել դեգրադացված անտառային տարածքները: Պահպանության գործողություններում ներառվում են՝

- Ինքնակամ հատումների ծավալների կրճատման նպատակով համալիր ծրագրի մշակում և իրականացում:
- Համայնքների կողմից օգտագործվող արոտավայրերի և խոտհարքների կայուն կառավարման սխեմաների մշակում՝ բացառելով անտառվերականգնման ենթակա անտառներում անասունների մուտքը, ընդ որում պետք է գտնվեն այդ անտառներից դուրս, իսկ խոտհարքերում (որոնք շատ դեպքերում անտառային բացատներն են) կատարվող գործողությունները չպետք է բացասաբար անդրադառնան սերմնային ինքնավերականգնման վրա, իսկ համեմատաբար բարձր թեւությունների վրա գտնվող արոտավայրերի օգտագործումը չհանգեցնի էրոզիոն պրոցեսների ակտիվացմանը: Բնակավայրերից շատ մոտ գտնվող վերականգնման ենթակա տարածքների ցանկապատում՝ ընտանի կենդանիների մուտքն արգելելու նպատակով:

Անտառների պահպանության ուժեղացման, բնականոն վիճակի պահպանման, վիճակի բարելավման և կայուն կառավարման իրականացման նպատակով ամբողջ տարածքը բաժանվել է 21 պահաբաժինների (Աղյուսակ 39, քարտեզ 21):

Աղյուսակ 39. Սյունիքի անտառտնտեսության պահաբաժինները

№	Անտառպետության անվանումը	Պահաբաժնի համարը	Քառակուսու համարը	Մակերեսը, հա
1	Գորիսի	1	1,2,3,60	722
		2	6,7	231
		3	10,59	752
		4	4	225
		5	11	261
		6	13,21,22,29,30,31,32,33,34,37,39,52	1136
		7	18,19,20,27,28,51	877
		8	38,43,44,45,46,47,48,	857
		9	35,36,40,41,42	551
		10	14,15,16,17,23,24,25,26,49	769
		11	12	171
		12	5	122
		13	8,9	274
		14	50,53,54,55,56,57,58	1239
	Ընդամենը	14		8187
2	Շոտնուխի	1	1,2,3,4,5,8,39	949
		2	10,11,12,13,14	699
		3	17,20,21,22,23	631

№	Անտառպետության անվանումը	Պահաբաժնի համարը	Քառակուսու համարը	Մակերեսը, հա
		4	29,30,31,32,41,42	760
		5	18,19,24,25,43	741
		6	26,27,28,40	640
		7	6,7,9,15,16	781
		չի վերահսկվում	33,34,35,36,37,38	126
	Ընդամենը	7		5327
	Ամբողջը			13514

Ամենամեծ պահաբաժնի մակերեսը 1239հա է (Գորիսի անտառպետություն, 14-րդ պահաբաժին), ամենափոքրինը՝ 122հա (Գորիսի անտառպետություն, 12-րդ պահաբաժին), պահաբաժինների միջին մակերեսը՝ 614,3հա: Պահաբաժինների չափերը սահմանվել են հաշվի առնելով բնական պայմանները, բնակավայրերից հեռավորությունը և նորմալ հսկողության իրականացման հնարավորությունները: Հսկողության տեսանկյունից առավել վտանգավոր՝ բանուկ ճանապարհներին նախատեսվում է տեղադրել մշտական և շարժական ուղեփակոցներ:

Անտառի պահպանության և հսկողության արդյունավետության արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով առաջարկվում է Գորիսի անտառպետության պահաբաժինները վերաբաշխել 15 պահաբաժինների:

8.2 Պահպանություն անտառային հրդեհներից

Անտառային հրդեհները լինում են գետնատարած, երբ այրվում է թափուկը, խաշամը, մամռային և խոտային ծածկույթը, շատ հաճախ նաև ենթանտառը, մատղաշը, իսկ սովորաբար ծառերը քիչ են վնասվում:

Շատ վտանգավոր է սաղարթային հրդեհը, երբ խաշամի, թափուկի հետ միասին այրվում է ծառերի սաղարթը, որի դեպքում այն ընթանում է թռիչքաձև:

Ելնելով եղանակային պայմաններից տարբերակվում են.

- Արտակարգ հրդեհավտանգ - երբ դիտվում է երկարատև տաք, չոր եղանակ և օդի միջին ջերմաստիճանը 20°-ից բարձր է, իսկ հարաբերական խոնավությունը 40%-ից ցածր:
- Ուժեղ հրդեհավտանգ - այն վայրերը, որտեղ երկար ժամանակ դիտվում է չոր եղանակ, երբեմն թույլ տեղումներով, իսկ հարաբերական խոնավությունը 40-60% է:
- Թույլ հրդեհավտանգ - երբ հաճախակի անձրևներ են տեղում և անտառային թաղիքը խոնավ է:
- Ոչ հրդեհավտանգ, երբ երկարատև անձրևներ են և հարաբերական խոնավությունը 80%-ից բարձր:

Անտառների հրդեհավտանգությունը բնորոշվում է անտառի տիպով, ծառատեսակների կենսաբանական առանձնահատկություններով:

Անտառի գույքագրման ընթացքում յուրաքանչյուր քառակուսու համար որոշվել է հրդեհավտանգության դասը և տվյալները մշակվել են համակարգչային ծրագրով, նույնիսկ ըստ հատվածների և քարտեզագրվել:

Անտառտնտեսության տարածքներում հրդեհավտանգության միջին դասը 2,7 է: (Աղյուսակ 40, քարտեզ 22):

Անտառտնտեսության 6,8%-ը հրդեհավտանգության 1-ին դասի տարածքներ են, 25,7%-ը 2-րդ դասի, 55,8%-ը՝ 3-րդ, 4-րդ և 5-րդ դասերի տարածքները միասին՝ 11,7%:

Աղյուսակ 40. Տեղեկագիր անտառային հողերի տեղաբաշխման ըստ հրդեհավտանգության դասերի

Անտառապետություն	Հրդեհավտանգության դասը, հա					Ընդամենը	Միջին դասը
	1	2	3	4	5		
Գորիսի	605	1774	4808	909	91	8187	2,8
Շոտնուխի	315	1695	2734	496	87	5327	2,7
Ընդամենը	920	3469	7542	1405	178	13514	2,7
% %	6,8	25,7	55,8	10,4	1,3	100,0	

Անտառտնտեսության կառավարման պլանի տասնամյա գործողությունների պլանում նախատեսվում են նախազգուշացնող ցուցատախտակների տեղադրում, հանգստի և ծխելու տեղերի առանձնացում, կրակմարիչների ձեռք բերում, հակահրդեհային ճանապարհների վերանորոգում, հանդիպումներ հարակից համայնքներում՝ հակահրդեհային իրազեկության բարձրացման և հակահրդեհային միջոցառումների իրականացման թեմաներով և այլն: Առաջարկվում է սեզոնային հոսք ունեցող գետային կամ վտակային ցանցով, առավել չորային հատվածներում 2 ջրամբարտակների կառուցում: Անհրաժեշտ է զարգացնել անտառային հրդեհների արագ արձագանքման կարողությունները:

Աղյուսակ 41. Տեղեկագիր հակահրդեհային միջոցառումների

№	Միջոցառումներ	Չափի միավորը	Նախատեսվում է
1.	Նախազգուշական միջոցառումներ		
1.1.	Խորհրդակցություններ բնակավայրերում	հանդիպում	14
1.2.	Մշտական ցուցատախտակներ	հատ	20
1.3.	Հանգստի և ծխելու տեղերի առանձնացում	հատ	30
2.	Հակահրդեհային կառուցումներ		
2.1.	Հակահրդեհային ճեղքվածքների կառուցում	կմ	3
2.2.	Հանքայնացված շերտերի կառուցում	կմ	3
2.3.	Ջրավամբարտակների կառուցում	հատ	2
2.4.	Հակահրդեհային նշանակության ճանապարհների վերանորոգում	կմ	5
3.	Հակահրդեհային սարքավորումների ձեռքբերում		
3.1.	Ավտոմեքենա	հատ	1
3.2.	Մոտոցիկլետ	հատ	2
3.3.	Կրակմարիչներ	հատ	21
3.4.	Օժանդակ սարքավորումներ	կոմպլեկտ	5
4.	Կրակմարող կամավոր խմբերի կազմավորում	խումբ	2

8.3 **Ճանապարհային ցանց**

Անտառտնտեսական ճանապարհները բնութագրող հիմնական տարրերն են.

- Օգտագործման գոտի - հողաշերտի այն հատվածը, որի վրա կառուցված է ճանապարհը: Հողային շերտի լայնությունը կախված է ճանապարհի կարգից.

1-ին կարգ - 6,5մ և ավելի

2-րդ կարգ - 4,5-6,4 մ

3-րդ կարգ - 4,4մ և պակաս:

- Անցումային գոտի, որտեղով կատարվում է երթևեկությունը,

1-ին կարգ - 5,5մ և ավելի լայնություն

2-րդ կարգ - 3,5-5,4մ լայնություն

3-րդ կարգ - անցումային մասի լայնությունը հաշվի չի առնվում:

- Զրատար առվակներ (կյուվետներ) - ջրհեռացման խողովակներ կառուցվում և տեղադրվում են ճանապարհի երկու կողմից և լայնությամբ մակերեսային և գրունտային ջրերի հեռացման համար, որոնց բացակայությունը ճանապարհների փչացման հիմնական պատճառն է:

- Հողային պաստառ – կողային առուների միջև ընկած հողաշերտն է, որի վրա կառուցվում է ճանապարհի երթևեկելի մասը: Խճով, բետոնով, ասֆալտ-բետոնով կամ որևէ այլ ամուր շինությունով կառուցվածներն ամուր պատվածքով ճանապարհ են: Շատ հաճախ անտառմիջան ճանապարհները լինում են բնահողային:

Անտառտնտեսությունում անտառային ճանապարհները ծառայում են ինչպես անտառտնտեսական, այնպես էլ հակահրդեհային նպատակների համար և դժվար է դրանք տարանջատել:

Ճանապարհները հիմնականում փափուկ (բնահողային) գրունտով են, սեզոնային օգտագործման, թեև մի մասում պարբերաբար կատարվում է մասնակի վերանորոգում ամբողջ տարի օգտագործման նպատակով, սակայն ջրհեռացման կյուվետների, խողովակների և խճաձածկի բացակայության հետևանքով ճանապարհների վիճակն անմխիթար է:

Ճանապարհային ցանցի ընդհանուր երկարությունը, որը կարելի է օգտագործել անտառտնտեսության տարբեր կարիքների համար, գնահատվել է 625կմ է, որից հանրապետական նշանակության 71կմ, համայնքային նշանակության 152կմ և գրունտային անտառային ճանապարհներ՝ 320կմ (Աղյուսակ 42, Քարտեզ 23): Անտառկառավարման 10 տարիների համար նախատեսվում է անտառտնտեսական և հակահրդեհային նշանակության ճանապարհների վերանորոգում ընդհանուր 20կմ և կառուցում՝ 5կմ:

Աղյուսակ 42. Ճանապարհային ուղիների բնութագիրը

№	Ճանապարհների տեսակները	Ճանապարհների երկարությունը, կմ
1	Հանրապետական նշանակության	71
2	Միջպետական նշանակության	82
3	Համայնքային նշանակության	152

N°	Ճանապարհների տեսակները	Ճանապարհների երկարությունը, կմ
4	Անտառտնտեսական և հակահրդեհային նշանակության	320
5	Անտառտնտեսությունում	625

Բաժին 9 ԱՆՏԱՌՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

Անտառտնտեսության կառավարման նպատակն է անտառաշինական նախագծերով նախատեսված համալիր միջոցառումների իրականացման միջոցով անտառների կայուն կառավարման ապահովումը, անտառների արտադրողականության բարձրացմանն ուղղված միջոցառումների իրականացման ապահովումը, կենսաբանական բազմազանության պահպանությունը, բնական և պատմական հուշարձանների պահպանությունը:

«Սյունիքի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղի տնօրենի ենթակայությամբ առաջարկվում է ստեղծել մոնիթորինգի և գիտության միավոր (1 աշխատակից) և էկոլոգոսաշրջության միավոր (1 աշխատակից): Նրանք պետք է անցնեն հատուկ մասնագիտական վերապատրաստում և իրականացնեն արգելավայրի և ընդհանուր անտառտնտեսության համապատասխան գործառույթները:

Տնօրենի ենթակայությամբ հասարակայնության հետ կապերի պատասխանատուն պետք է համակարգի արգելավայրի և անտառտնտեսության իրազեկության և էկոլոգիայի աշխատանքները:

Տնօրենի ենթակայությամբ միջոցների համալրման պատասխանատուն պետք է իրականացնի ֆինանսավորման նոր աղբյուրների հայթայթման գործառույթը:

Անտառտնտեսության տնօրենը և հիմնական գործառույթներն իրականացնող պատասխանատուները պետք է սերտորեն համագործակցեն էկոպարեկային ծառայության և «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի համապատասխան բաժինների հետ և ստանան անհրաժեշտ աջակցությունը:

Անտառտնտեսության գործառույթների կազմակերպման և պատշաճ իրականացման համար անհրաժեշտ են համապատասխան մարդկային և տեխնիկական հզորություններ: Մասնավորապես անհրաժեշտ է անձնակազմի կարճաժամկետ և երկարաժամկետ վերապատրաստման ծրագրերի մշակում և իրականացում՝ անտառների և կենսաբազմազանության պահպանության և մոնիթորինգի, անտառի պաշտպանության, էկոլոգոսաշրջության զարգացման, ֆինանսական միջոցների համալրման և այլ ուղղություններով:

9.1 Անտառի և կենսաբազմազանության պահպանություն

Անտառների և կենսաբազմազանության պահպանությունն ուղղված է լանդշաֆտային և կենսաբանական բազմազանության բնականոն զարգացման ապահովմանը, լեռնային անտառային էկոհամակարգերի և դրանց բնորոշ հազվագյուտ և արժեքավոր բույսերի ու կենդանիների պահպանությանն ու վերարտադրությանը:

9.2 Մոնիթորինգ և գիտական ուսումնասիրություններ

Անտառտնտեսության տարածքում մոնիթորինգը և գիտական ուսումնասիրությունները կիրականացվեն «Սյունիքի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղի տնօրենի ենթակայությամբ ստեղծված մոնիթորինգի և գիտության միավորը Էկոպարեկային ծառայության և «Հայաստառ» ՊՈԱԿ-ի գլխամասի համապատասխան պատասխանատուների հետ համատեղ և պետք է սերտորեն համագործակցի գիտական և ուսումնական հաստատությունների (ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիա, համալսարաններ) և ՀԿ-ների հետ: Անրիաժեշտ է գտնել և ներգրավել այն հաստատությունները և հետազոտողներին, որոնք հետաքրքրված են հատկապես արգելավայրի տարածքում որոշակի տեսակների/էկոհամակարգերի վերաբերյալ թիրախային ուսումնասիրություններ իրականացնելու հարցում: Մոնիթորինգի դաշտային աշխատանքների իրականացմանն անհրաժեշտ է ներգրավել կամավորների՝ ՀԿ-ներ, դպրոցներ, համալսարանների ուսանողներ և այլն:

Անտառտնտեսության անձնակազմը պետք է աջակցի գիտնականներին, հետազոտողներին, կամավորներին՝ մոնիթորինգի և գիտական ուսումնասիրությունների դաշտային աշխատանքների իրականացման ընթացքում:

9.2.1 Մշտադիտարկման և հետնախազմային վերլուծության ծրագիրը

Կենսաբազմազանության մոնիթորինգի համակարգի ներդրման հիմնական նպակակն է կանխատեսել բնական և մարդածին ազդեցությունների հետևանքով առաջ եկած գործընթացների զարգացումը և կատարել կանխատեսումներ դրանց հետագա ընթացքի վերաբերյալ: Ստացված մոնիթորինգային տվյալները պետք է օգտագործվեն անտառտնտեսության տարածքում իրականացվող կառավարման գործողություններում համապատասխան փոփոխություններ և շտկումներ կատարելու համար՝ ուղղված էկոհամակարգերի, բնական միջավայրերի և տեսակների պահպանությանը և բնականոն զարգացմանը:

Կենսաբազմազանության մոնիթորինգի խնդիրներն են.

- Բացահայտել կենսաբանական բազմազանության տեսակային կազմի, տարածվածության, քանակական ցուցանիշների, բնակության վայրերի, կենդանիների միգրացիոն ուղիների առկա վիճակը և միտումները:
- Բացահայտել յուրաքանչյուր էկոհամակարգի և դրա բաղադրիչների վրա մարդածին գործոնների ազդեցությունը:
- Գնահատել և կանխատեսել էկոհամակարգերի բաղադրիչների՝ կենսաբազմազանության և բնական ռեսուրսների քանակական և որակական փոփոխությունների ընթացքը:

Անհրաժեշտ է մշակել մշտական մոնիթորինգի ծրագիր, հաշվի առնելով, որ Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության՝ «Հայաստանում անտառների դիմակայունության բարձրացում» մեղման միջոցառումների շնորհիվ հարմարեցման և գյուղական վայրերում կանաչ տարածությունների ընդլայնման միջոցով» ծրագրի

շրջանակներում նախատեսվում է իրականացնել Հայաստանի անտառների ազգային գույքագրում: Այն կներառի ինդիկատորային տեսակների ընտրություն՝ էկոհամակարգերի վիճակի միտումները բացահայտելու համար, մոնիթորինգային արձանագրությունների մշակում, դիտակետերի և փորձահրապարակների որոշում և այլն: Անհրաժեշտ է ներդնել և վարել մոնիթորինգի տվյալների բազա և համակարգչային ծրագիր:

Զբոսաշրջության մոնիթորինգը պետք է ներառի արգելավայրի տարածքների զբոսաշրջիկների այցելության արդյունքում բնապահպանական և սոցիալական ազդեցության գնահատում և ճիշտ կառավարում, ինչպես նաև մատուցվող ծառայության որակի գնահատում: Մասնավորապես, մոնիթորինգը պետք է անդրադառնա զբոսաշրջության ծրագրի շրջանակներում իրականացվող գործողություններին, որոնք հնարավոր վնաս կարող են հասցնել էկոհամակարգերի ամբողջականությանը: Անհրաժեշտ է ստեղծել զբոսաշրջության տեղեկատվական բազա GIS համակարգով:

Անհրաժեշտ է ստեղծել մոնիթորինգ իրականացնող տեխնիկական հզորություններ: Անհրաժեշտ է կազմակերպել գործնական դասընթացներ անտառտնտեսության համապատասխան մասնագետների համար:

9.2.2 Գիտական ուսումնասիրություններ

Գիտական ուսումնասիրությունները նպատակաուղղված են հիմնական գործառույթների՝ կենսաբանական և լանդշաֆտային բազմազանության ու պատմամշակութային և բնության ժառանգության պահպանության արդյունավետ իրականացմանը:

Գիտահետազոտական աշխատանքների արդյունքում ստացված տեղեկատվությունը կիրառվում է բնապահպանական միջոցառումների պլանավորման, այդ թվում էկոհամակարգերի և դրանց բաղադրիչների պահպանության ու վերականգնման, և դրանց արդյունավետության գնահատման համար, պահպանվող համակարգերի և օբյեկտների վիճակի գնահատման և կանխատեսման, մոնիթորինգի իրականացման, էկոլոգիական հարցերի լուսաբանման, տուրիզմի և ռեկրեացիայի, ինչպես նաև իրականացվող տնտեսական գործունեության ազդեցության գնահատման համար:

Գիտական ուսումնասիրությունները իրականացվելու են կազմակերպության համապատասխան մասնագետների միջոցով: Նրանք պետք է համագործակցեն գիտնականների և հետազոտողների հետ՝ աջակցելով նրանց ու տրամադրելով տեխնիկական օգնություն դաշտային աշխատանքներում: Գիտական և հետազոտական աշխատանքները պետք է իրականացվեն անտառների կառավարման համար կարևոր ոլորտների բացահայտմամբ և առաջնայնությունների սահմանմամբ՝ համագործակցելով համապատասխան մասնագետների հետ:

Ելնելով վերոհիշյալից, 2024-2033թթ-ի գիտական ուսումնասիրությունների ծրագրում առաջարկվում է ներառել.

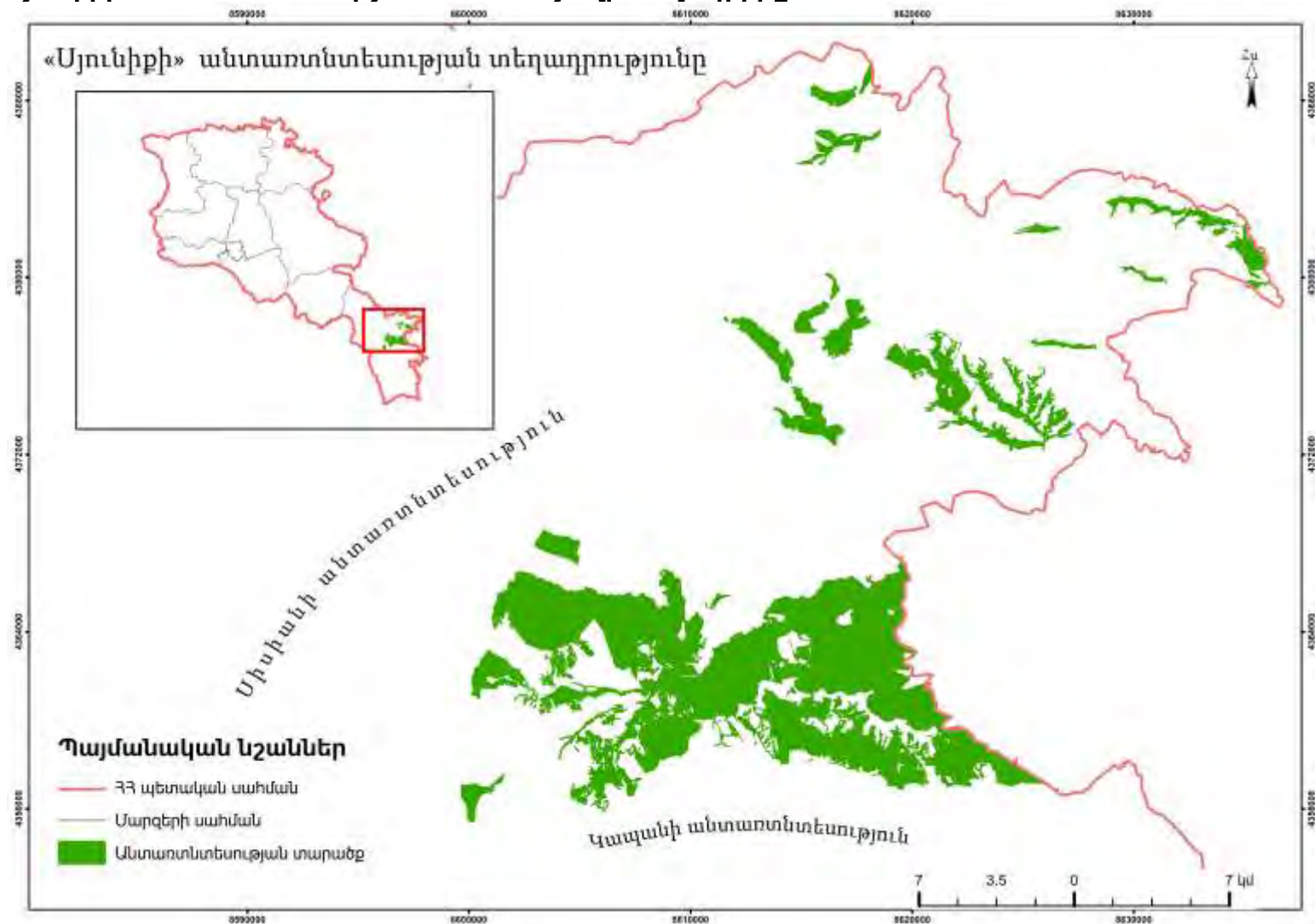
- Հայաստանի բույսերի և կենդանիների Կարմիր գրքում ընդգրկված բուսական ու կենդանական աշխարհի ներկայացուցիչների դաշտային ուսումնասիրություններ (գույքագրման իրականացում, թվաքանակի հաշվառման և պոպուլյացիաների գնահատման աշխատանքներ)՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով առավել վտանգված տեսակների հայտնաբերմանը,
- կենսաբազմազանության տվյալների բազայի ստեղծում/վարում և պահպանման ու հարստացման նպատակով արժեքավոր և հազվագյուտ տեսակների հավաքածուների կազմում,
- հազվագյուտ և վտանգված տեսակներից կազմված էկոհամակարգերի (ծառուտների) և դրանց ինքնավերականգնման ու ինքնակարգավորման հնարավորությունների բարձրացման ուսումնասիրություններ և դրանց վիճակի բարելավման լրացուցիչ միջոցառումների նախատեսում,
- կլիմայի փոփոխության նկատմամբ անտառների խոցելիության և հարմարողականության բարձրացման ուսումնասիրություններ և կոնկրետ միջոցառումների նախատեսում,
- ինվազիվ և էքսպանսիվ բուսատեսակների ուսումնասիրություններ և բնական էկոհամակարգերի վրա դրանց ազդեցության նվազեցմանն ուղղված գործողությունների նախատեսում,
- անտառային էկոհամակարգերի կողմից տրամադրվող էկոհամակարգային ծառայությունների ուսումնասիրություններ, ներառյալ օգտակար բուսատեսակների պաշարների, ածխածնի կուտակման և այլ ուսումնասիրությունները:

Աղյուսակ 43. Պահպանության և մոնիթորինգի իրականացման համար անհրաժեշտ միջոցներ

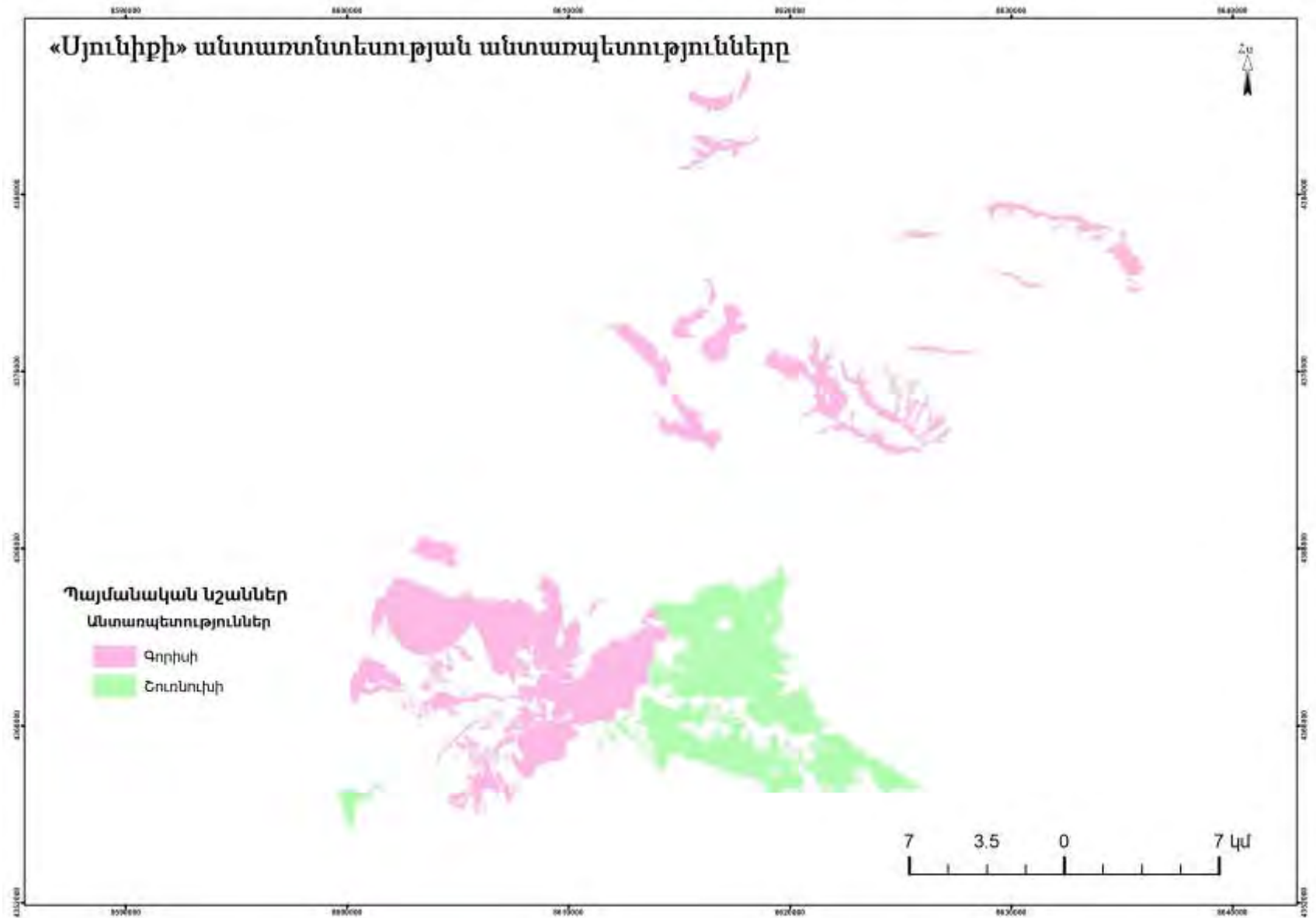
№	Սարքավորում, գույք	Քանակը
1	Ամենագնաց մեքենա	1
2	Ձիեր և հավելյալ միջոցներ (3-ական յուրաքանչյուր անտառպետության համար)	6
3	Մշտական ուղեփակոցներ	2
4	Շարժական ուղեփակոցներ	4
5	GPS սարքեր	4
7	Ֆոտո/վիդեո նկարահանման սարք	1
8	Հեռադիտակ	8
9	Գիշերային հսկման հեռադիտակ	2
10	Տեսահսկման համակարգեր՝ տեսախցիկներ	2
11	Ամառային համազգեստ	38
12	Զմեռային համազգեստ	38
13	Գրասենյակային սարքավորումներ (համակարգիչ, տպիչ, սկաներ և այլն)	1

Հավելված 1. Թեմայիկ քարտեզներ

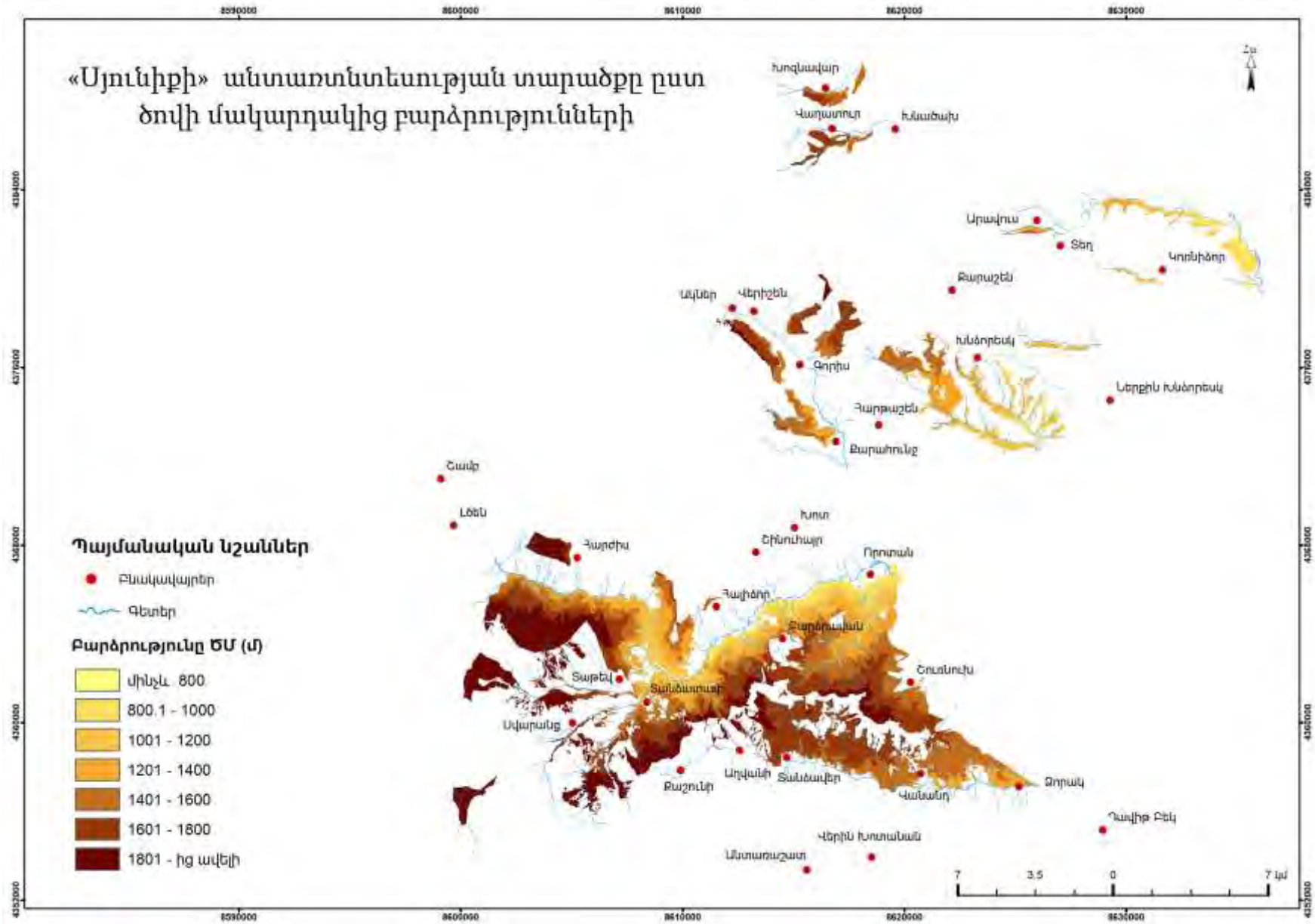
Քարտեզ 1. «Սյունիքի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղի տեղադիրքը

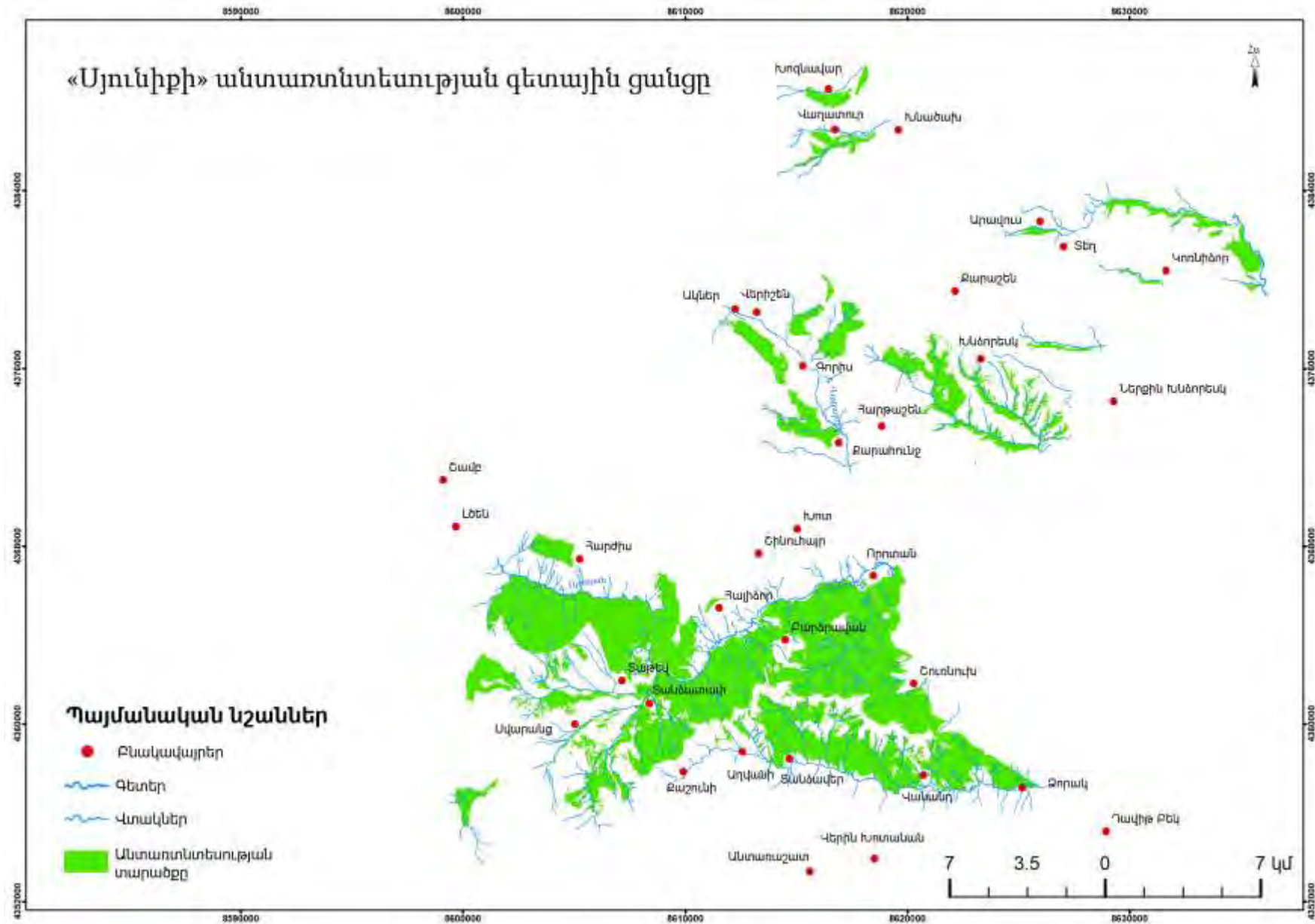
Քարտեզ 2. Սյունիքի անտառտնտեսության կառուցվածքն ըստ անտառպետությունների

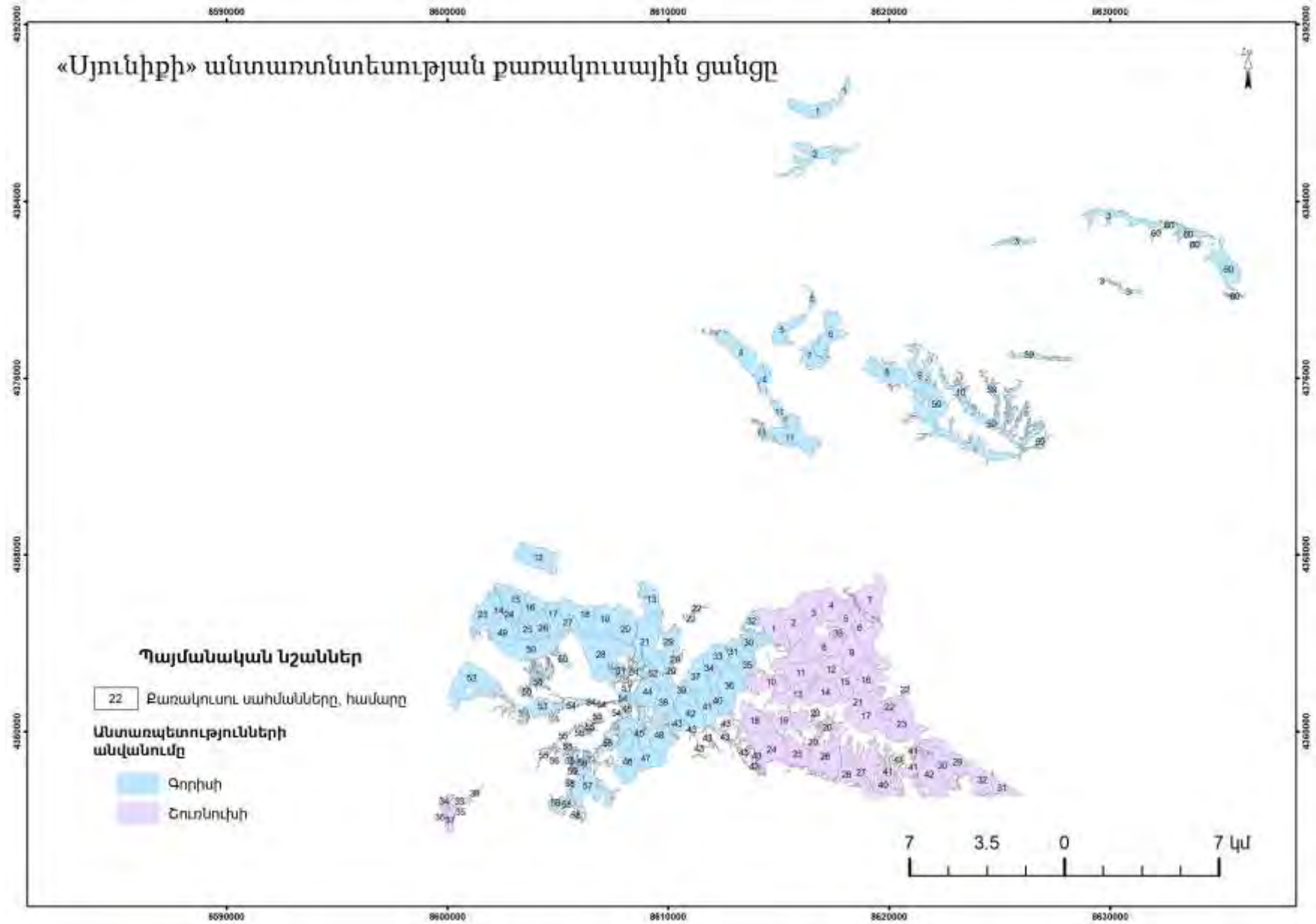
Քարտեզ 3. Սյունիքի անտառտնտեսության ռելիեֆը

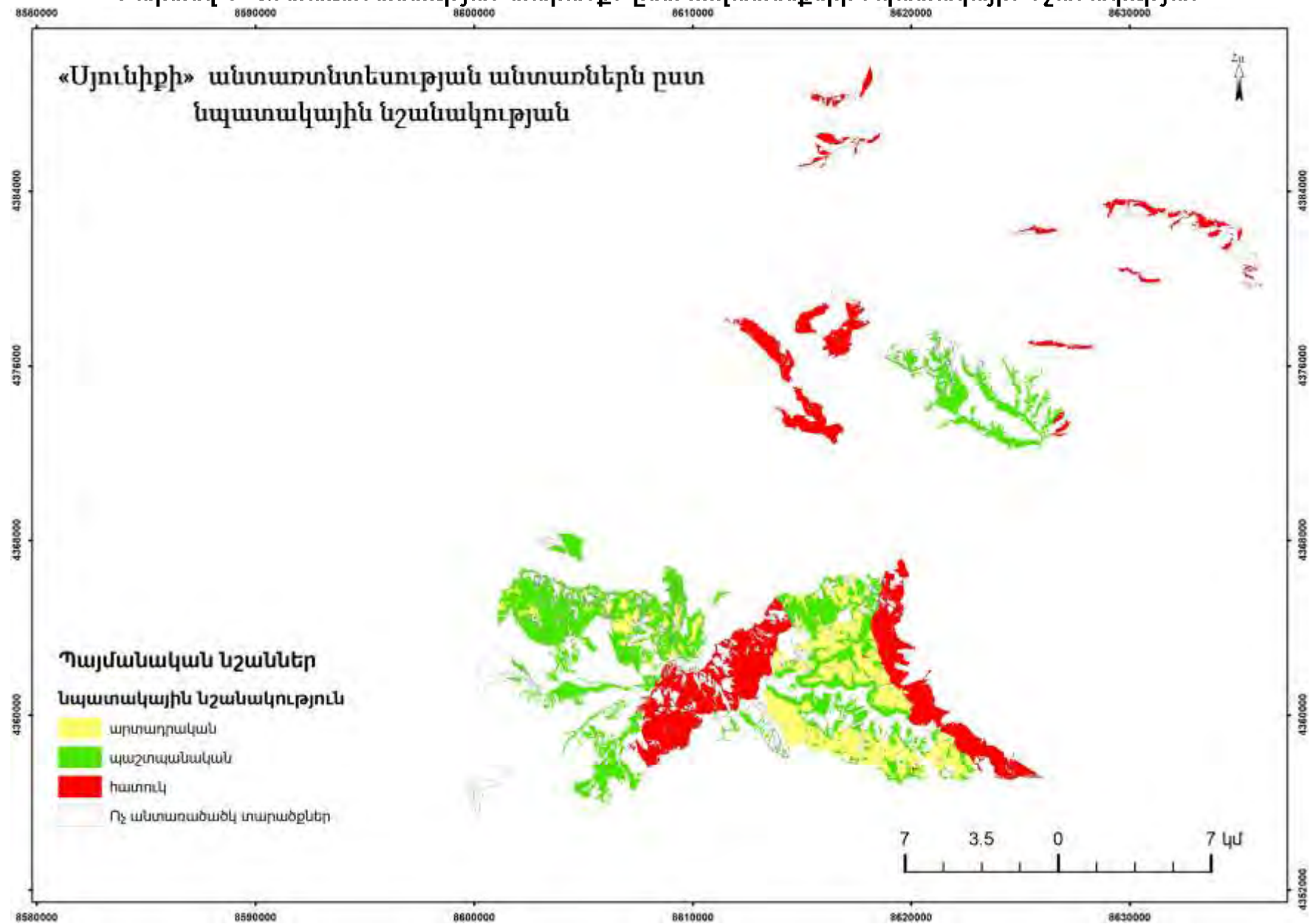
Քարտեզ 4. Սյունիքի անտառտնտեսության ջրային ցանցը

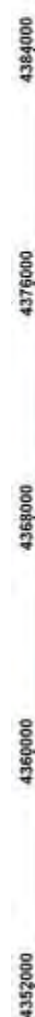
Քարտեզ 5. Անտառտնտեսության քառակուսային բաժանումը

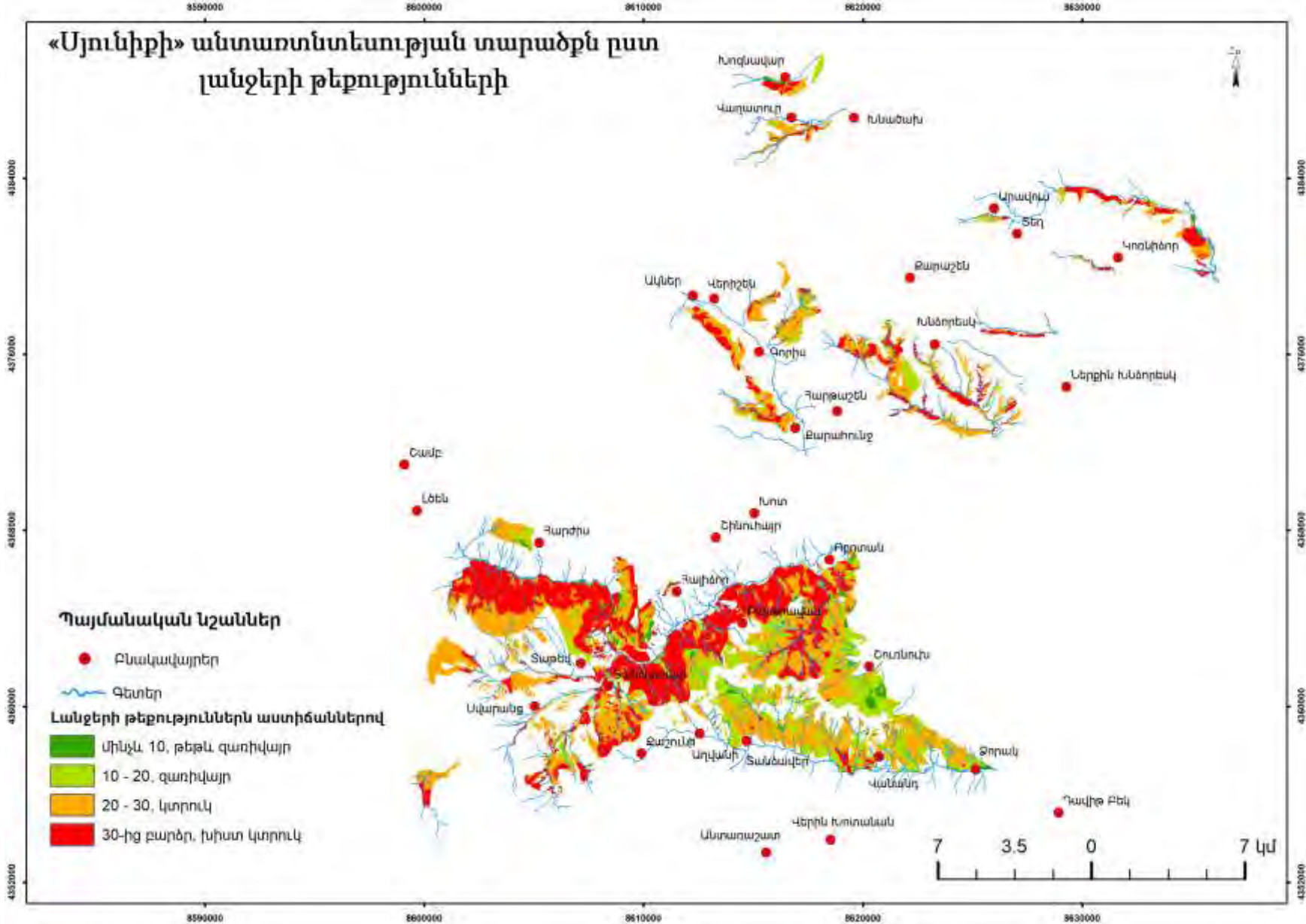
Քարտեզ 6. Անտառտնտեսության տարածքն ըստ հողատեսքերի նպատակային նշանակության

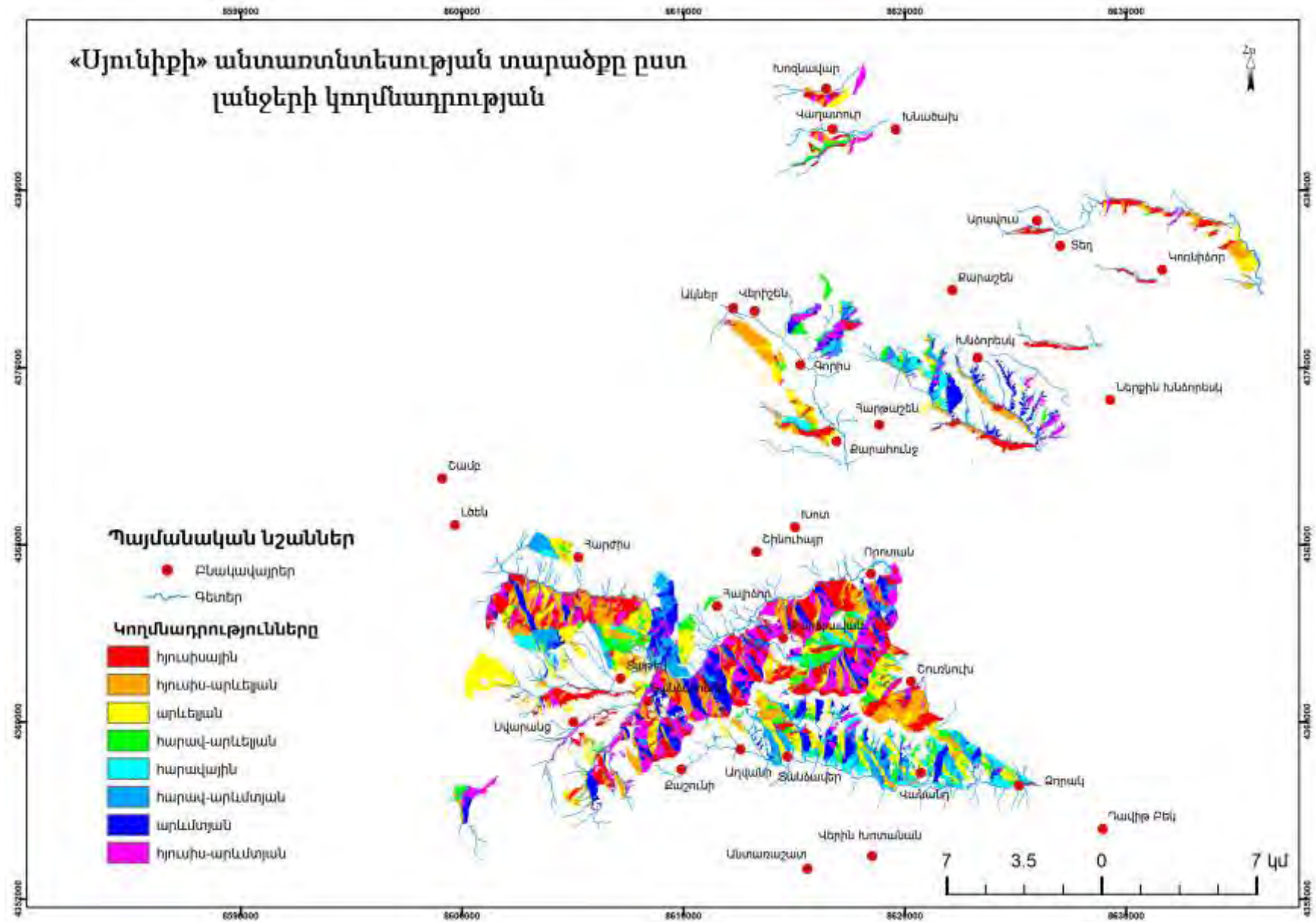
8590000 8600000 8610000 8620000 8630000

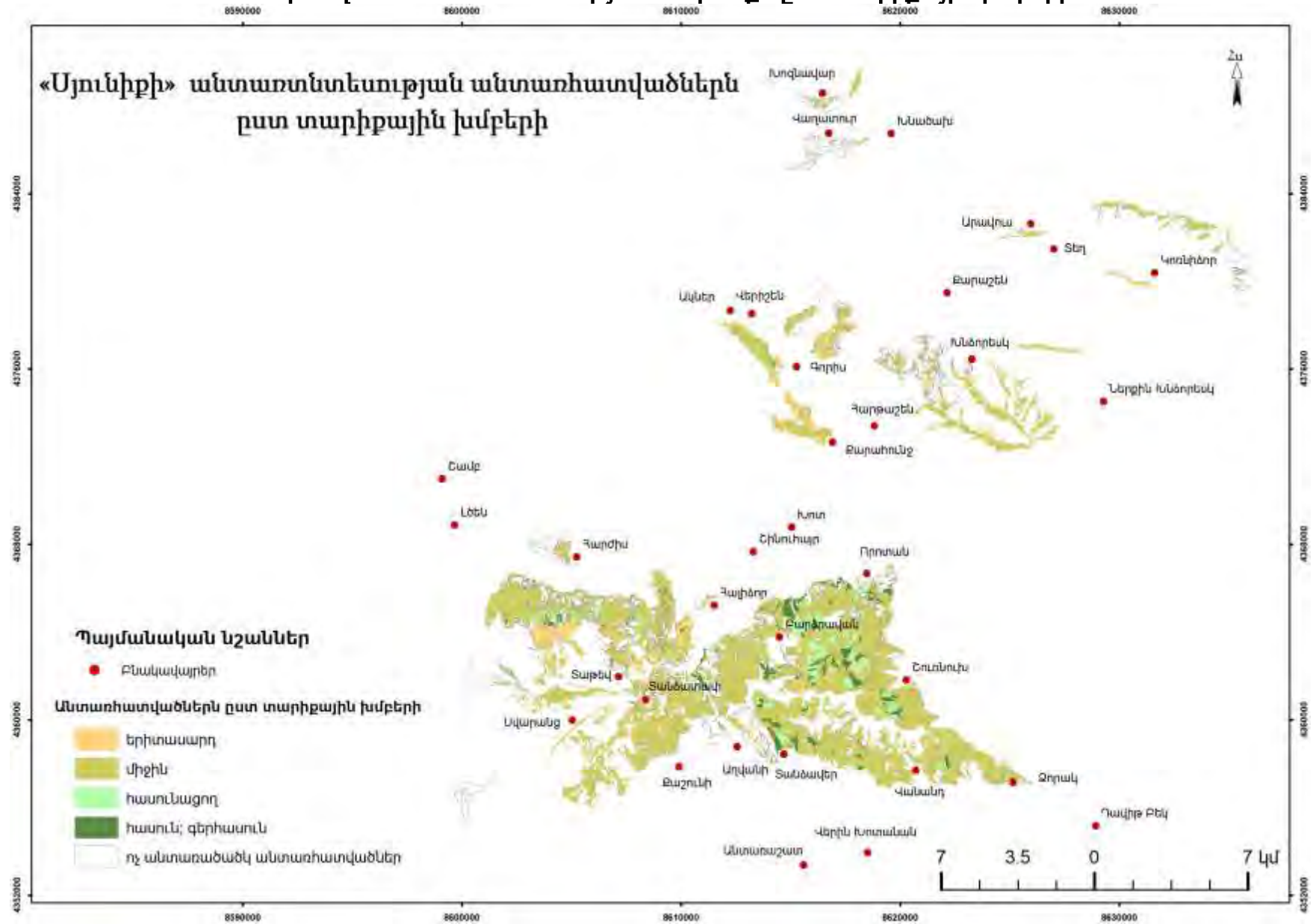
Քարտեզ 8. Անտառտնտեսության տարածքն ըստ լանջերի թեքության

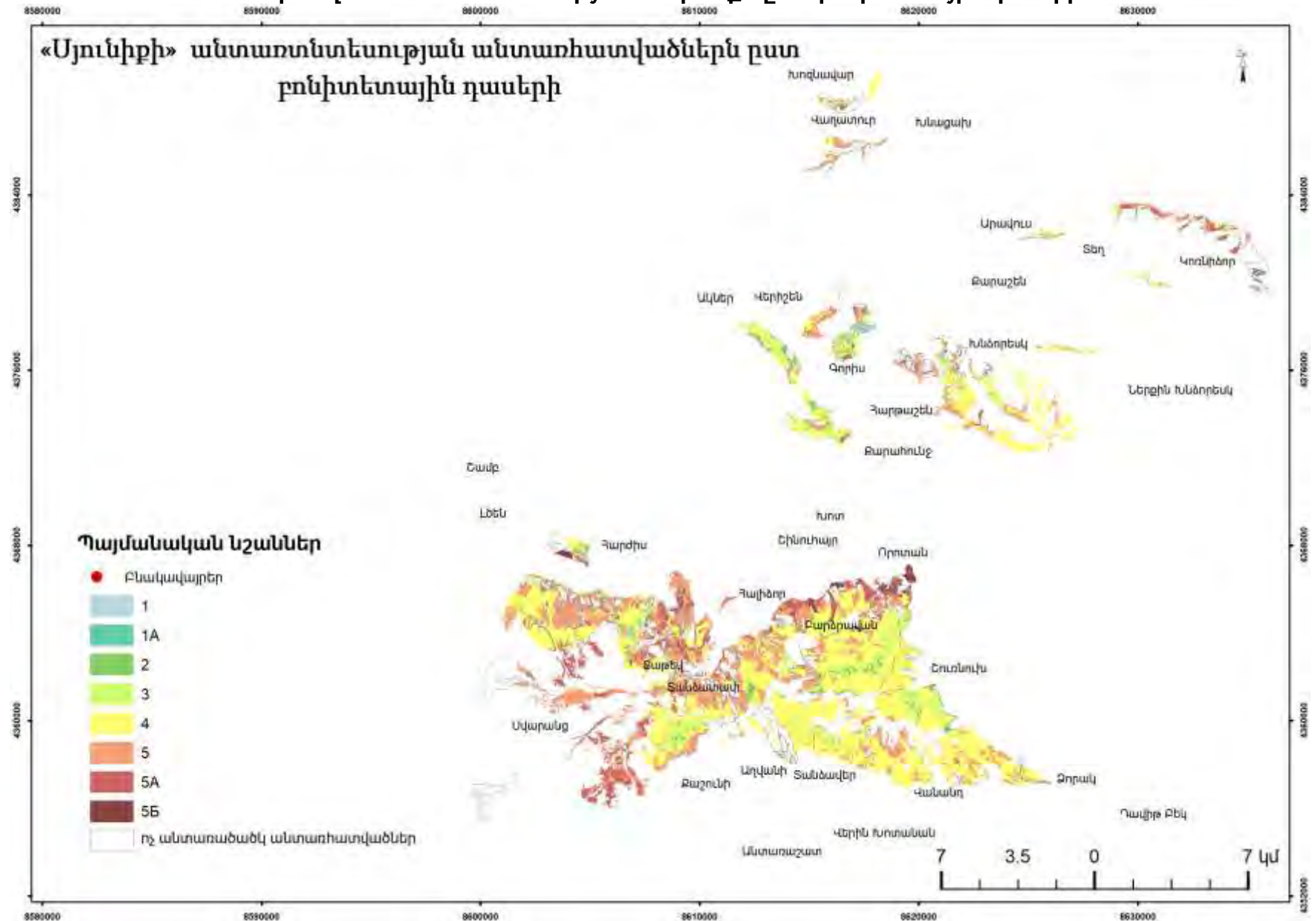
Քարտեզ 9. Անտառտնտեսության տարածքն ըստ լանջերի կողմնադրության

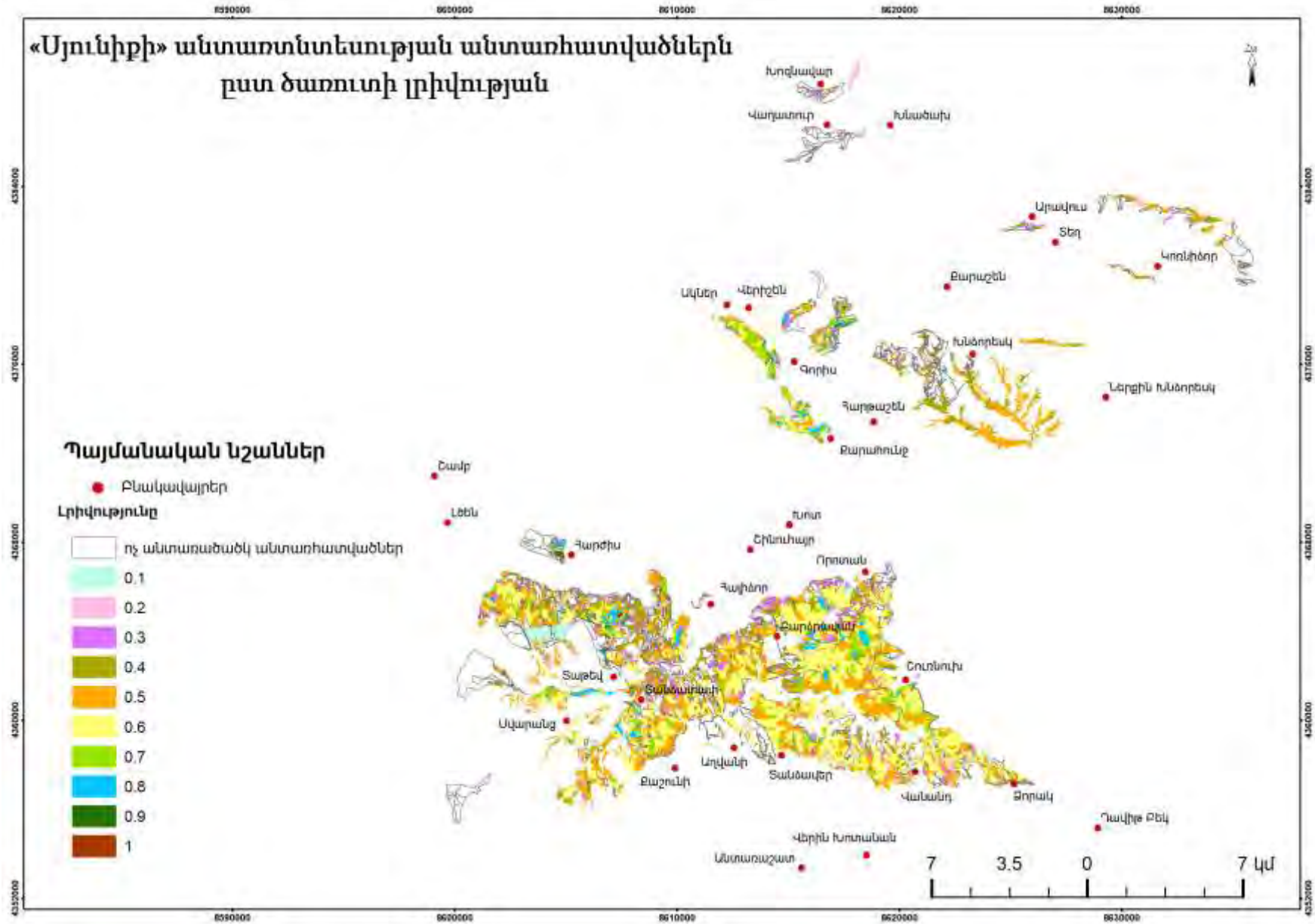
Քարտեզ 10. Անտառտնտեսության տարածքն ըստ տարիքային խմբերի

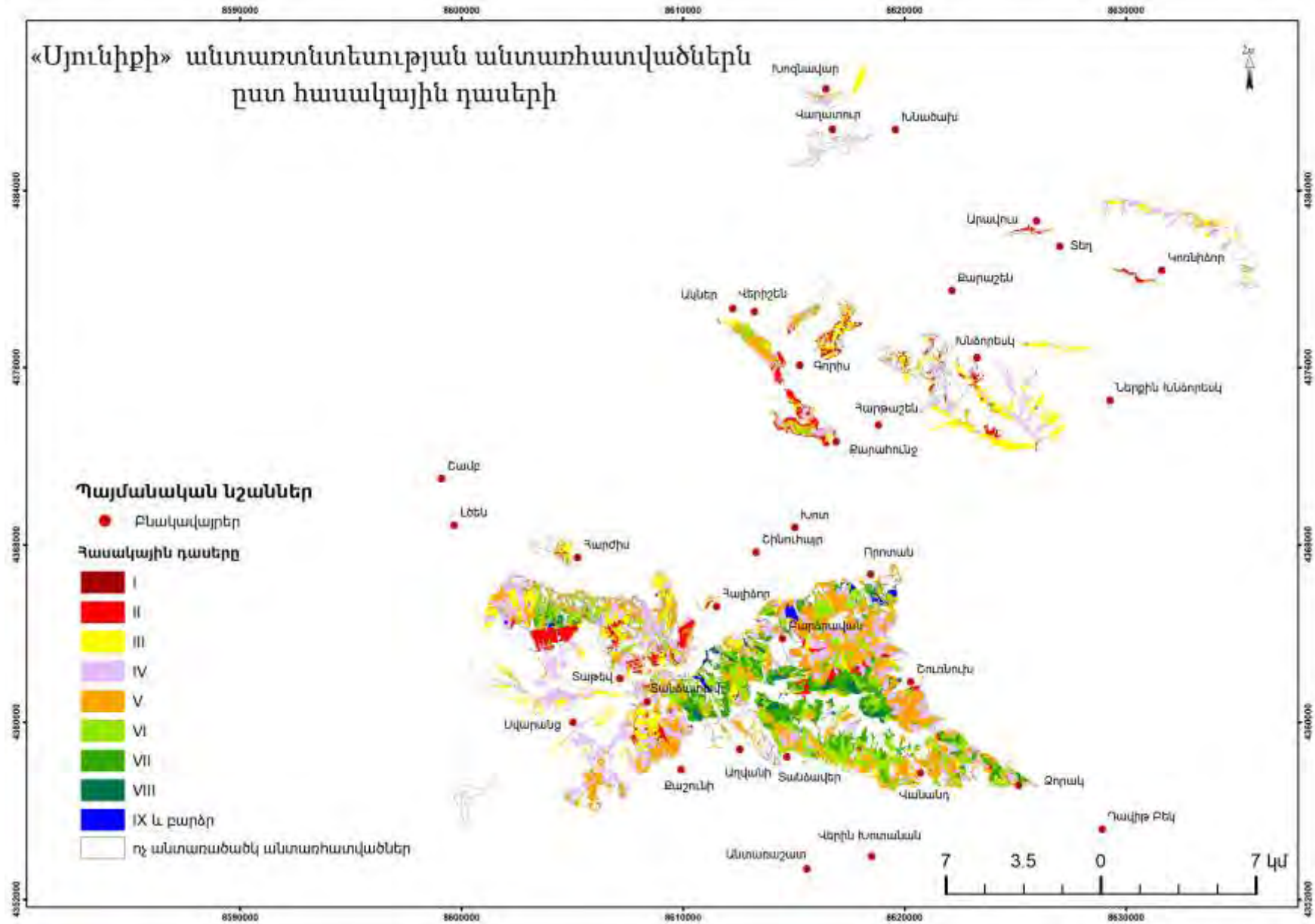
Քարտեզ 11. Անտառտնտեսության տարածքն ըստ բոնիտետային դասերի

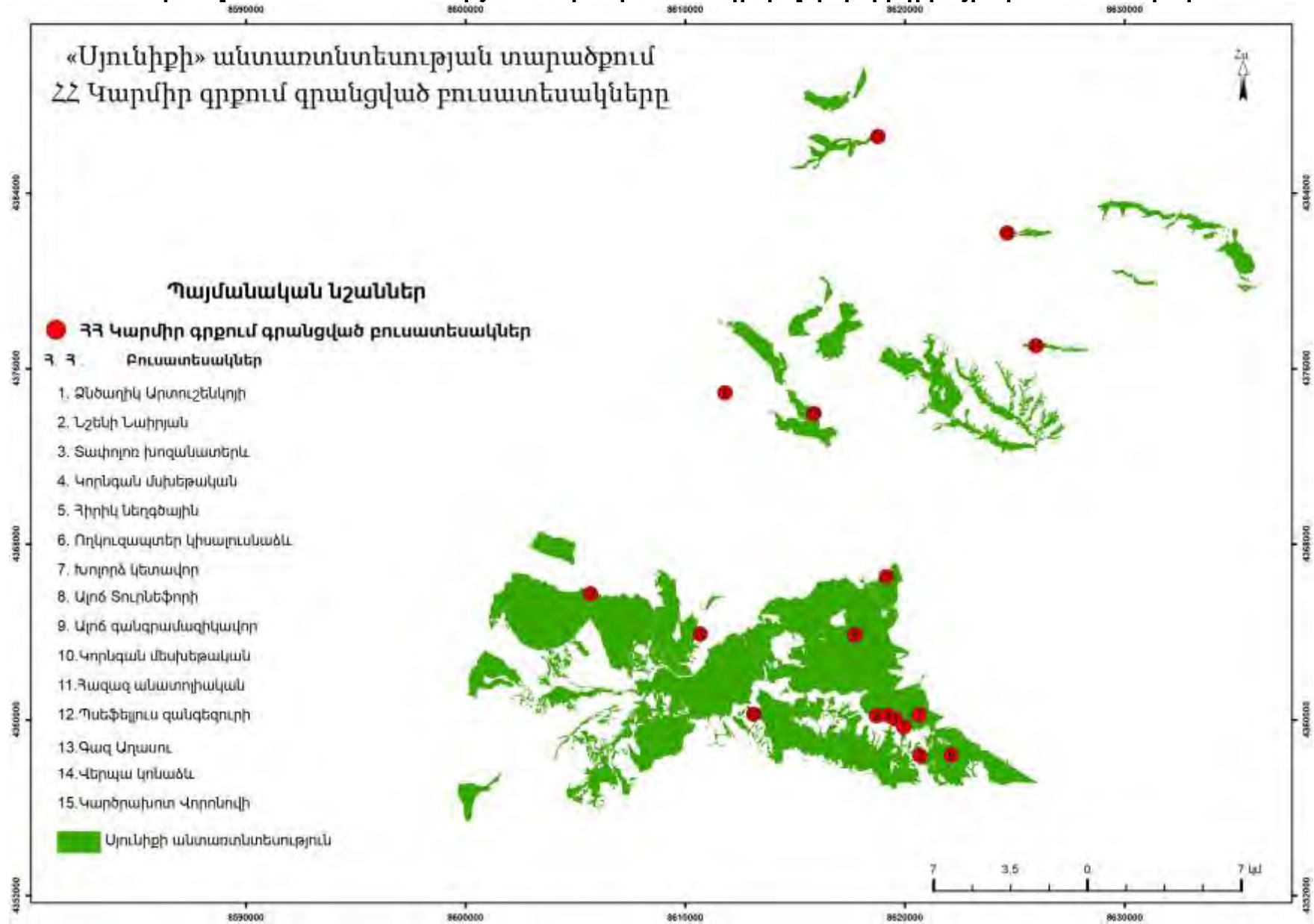
Քարտեզ 12. Անտառտնտեսության տարածքն ըստ ծառուտի լրիվության

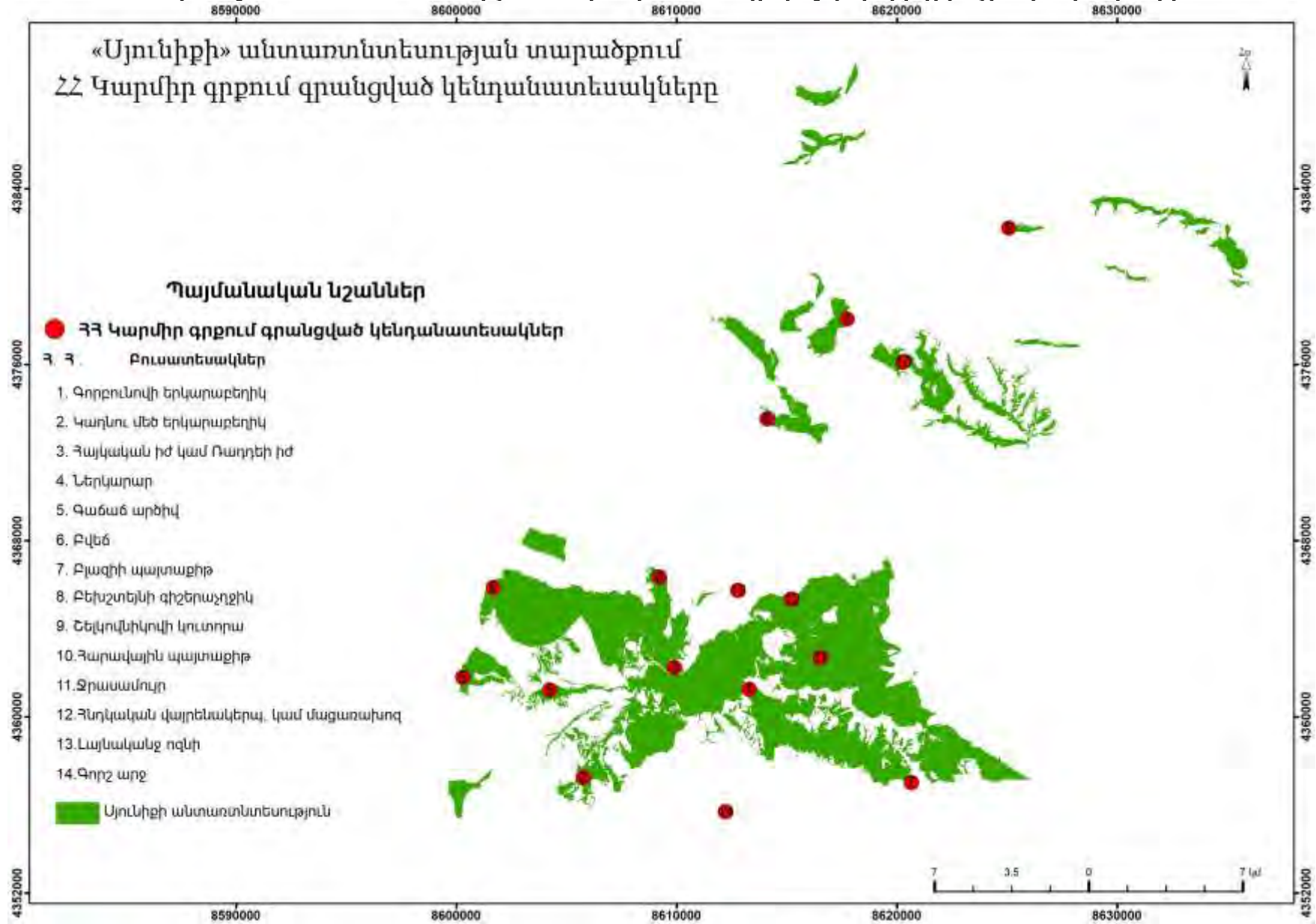
Քարտեզ 13. Անտառտնտեսության տարածքն ըստ հասակային դասերի

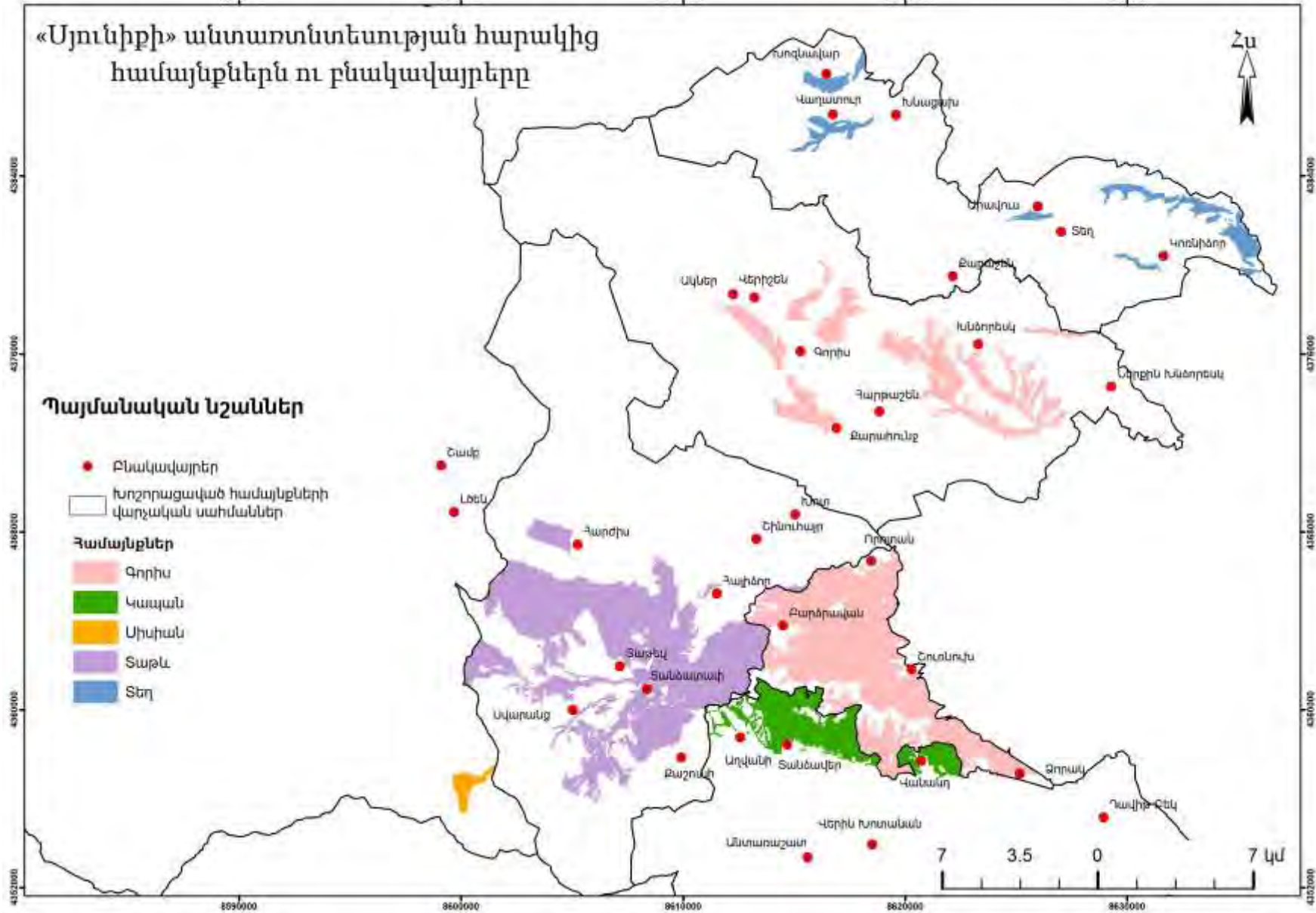
Քարտեզ 14. Անտառտնտեսության տարածքում հանդիպող կարմիրգրքային բուսատեսակներ

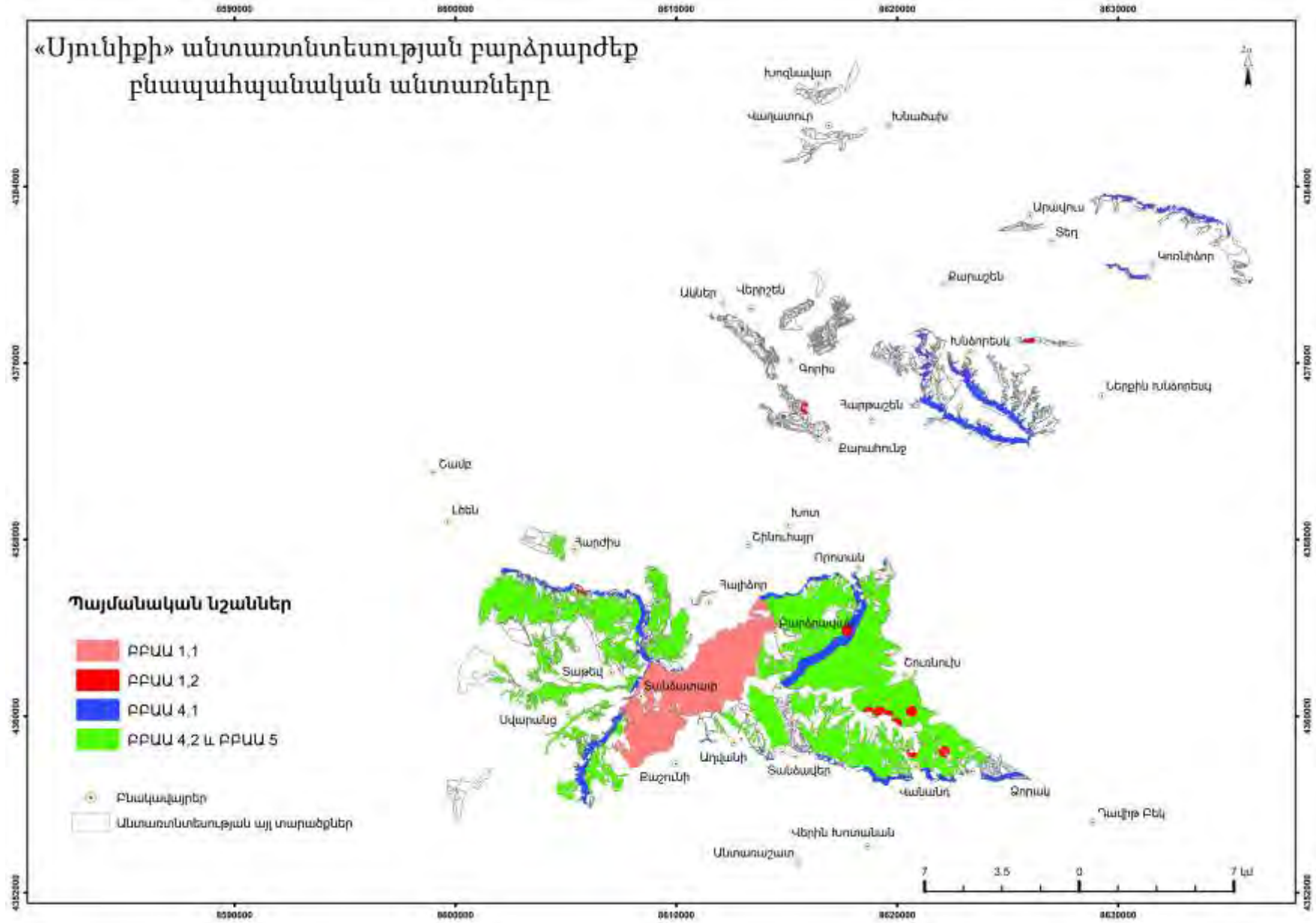
Քարտեզ 15. Անտառտնտեսության տարածքում հանդիպող կարմիրգրքային կենդանիների

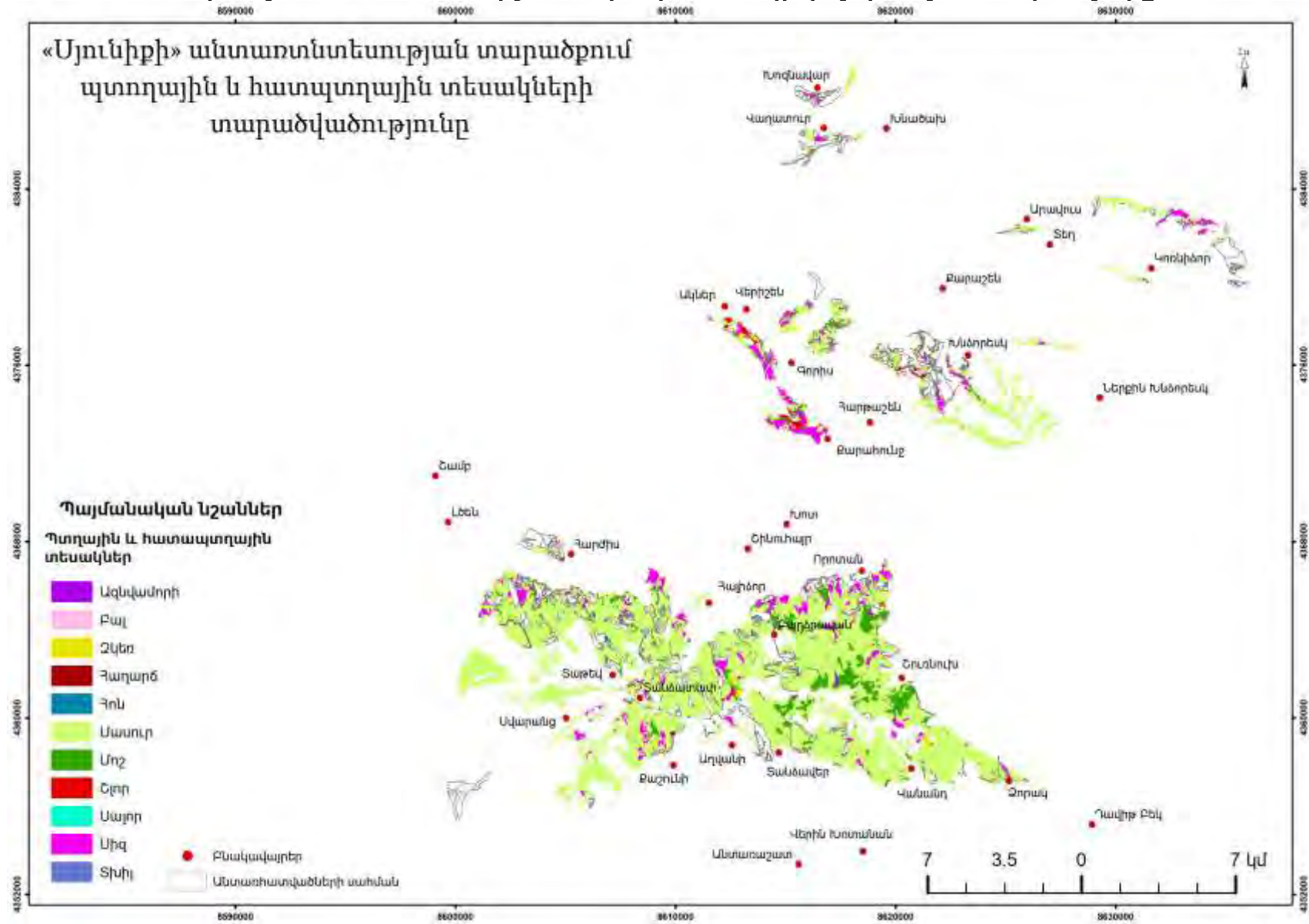
8510000	8600000	8610000	8620000	8630000
---------	---------	---------	---------	---------

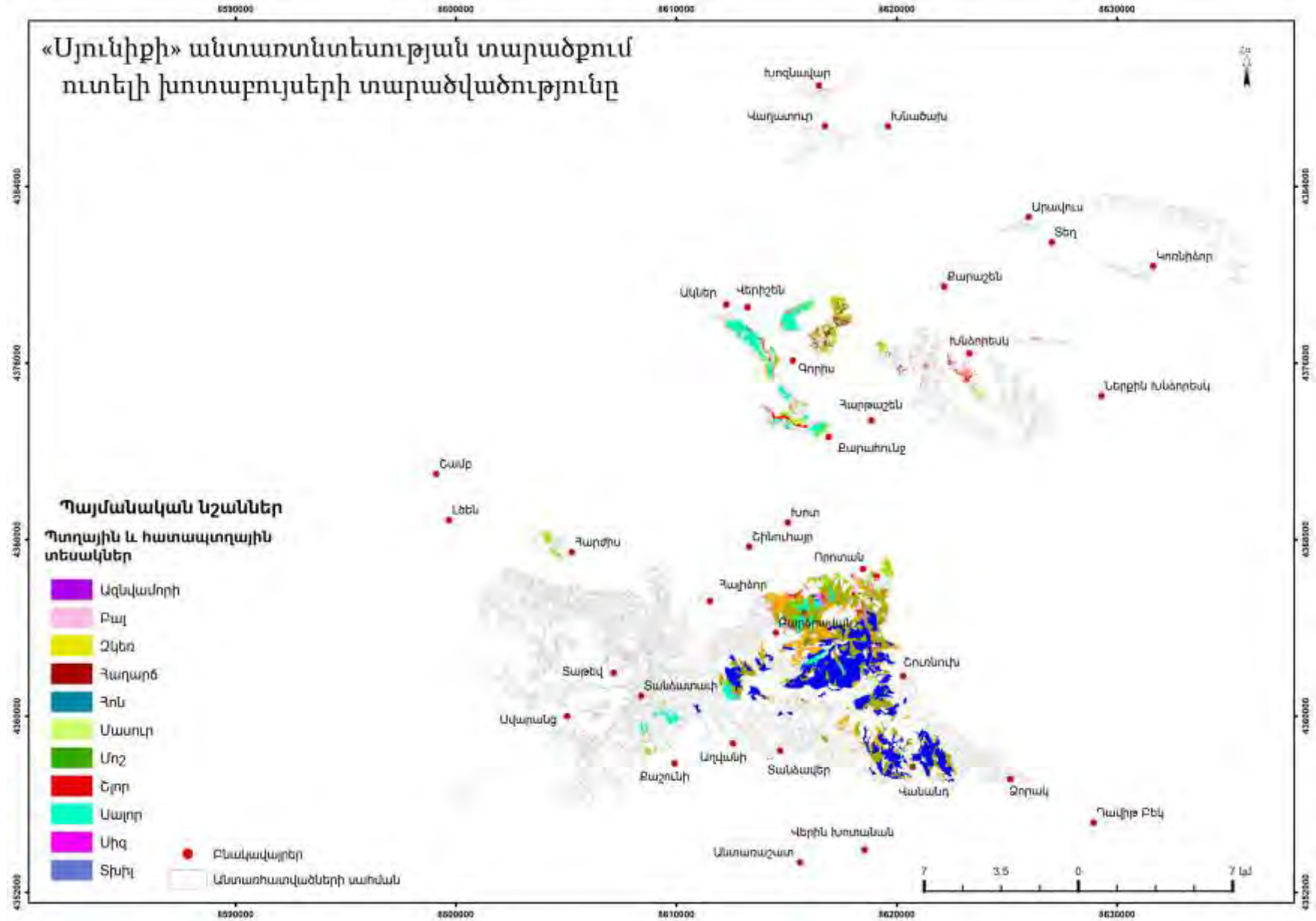
Քարտեզ 17 Անտառտնտեսության ԲԲԱ անտառների

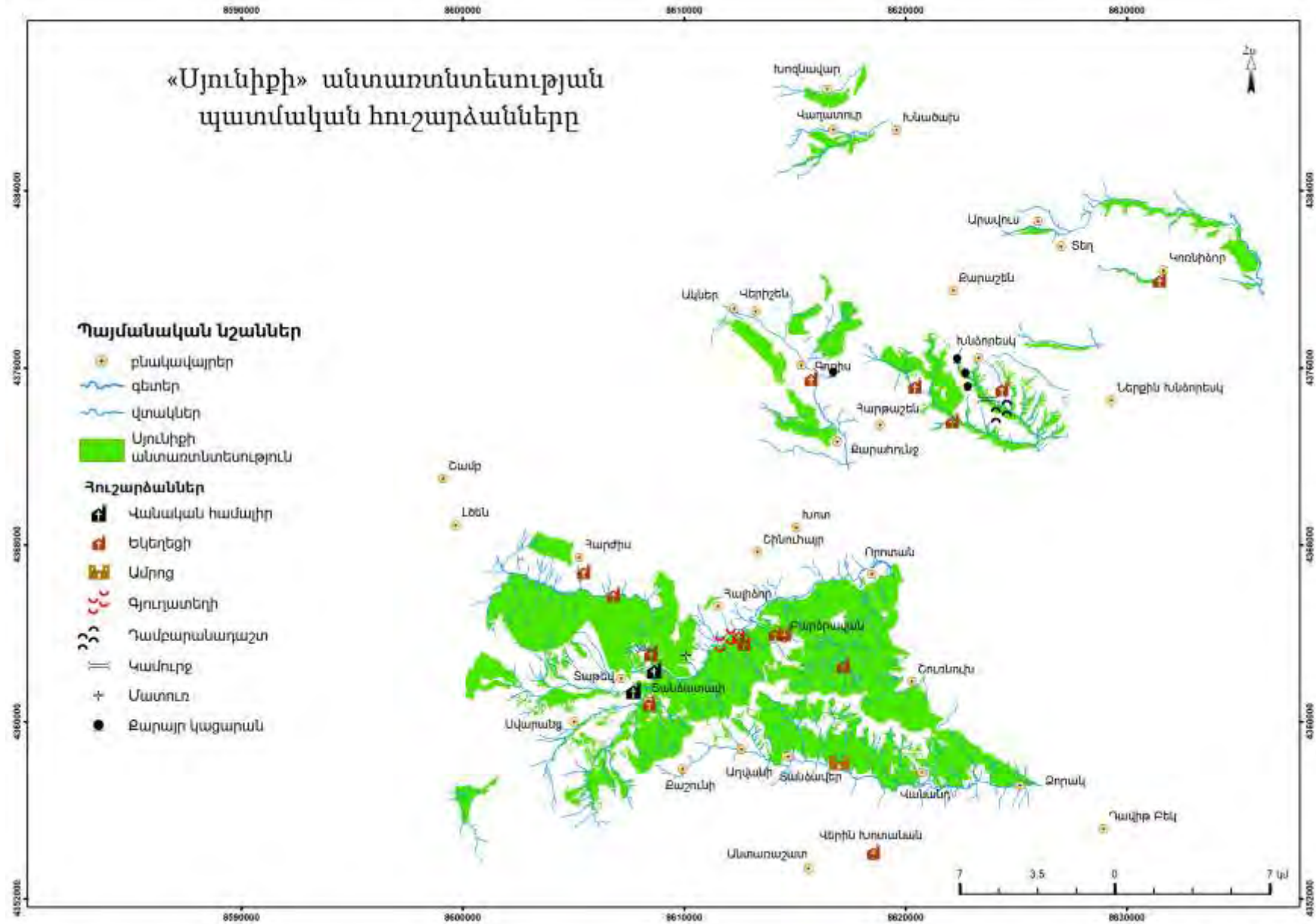
Քարտեզ 18. Անտառնտեսության տարածքում հանդիպող պտուղ-հատապտուղները

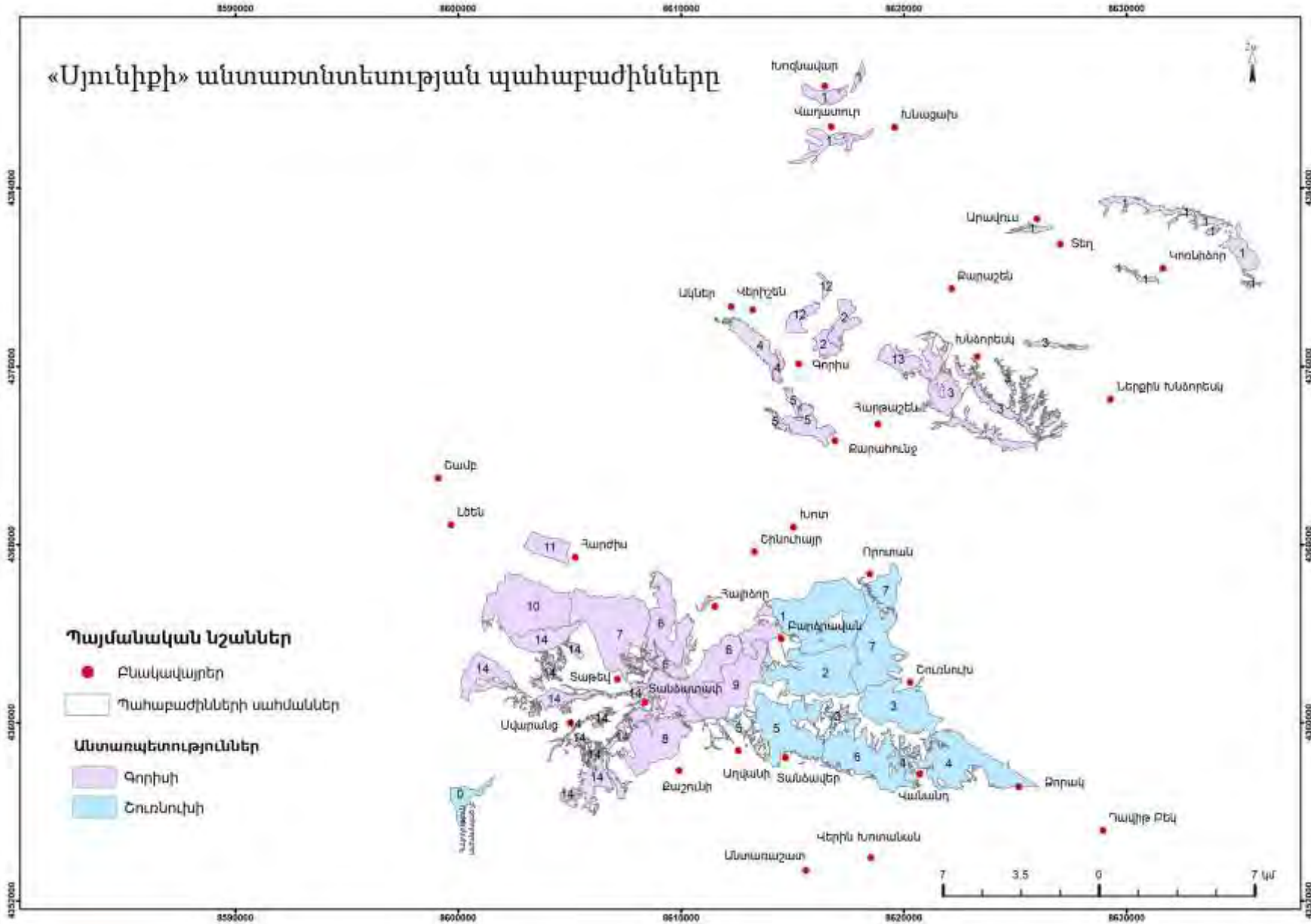
Քարտեզ 19. Անտառտնտեսության տարածքում հանդիպող ուտելի խոտաբույսերը

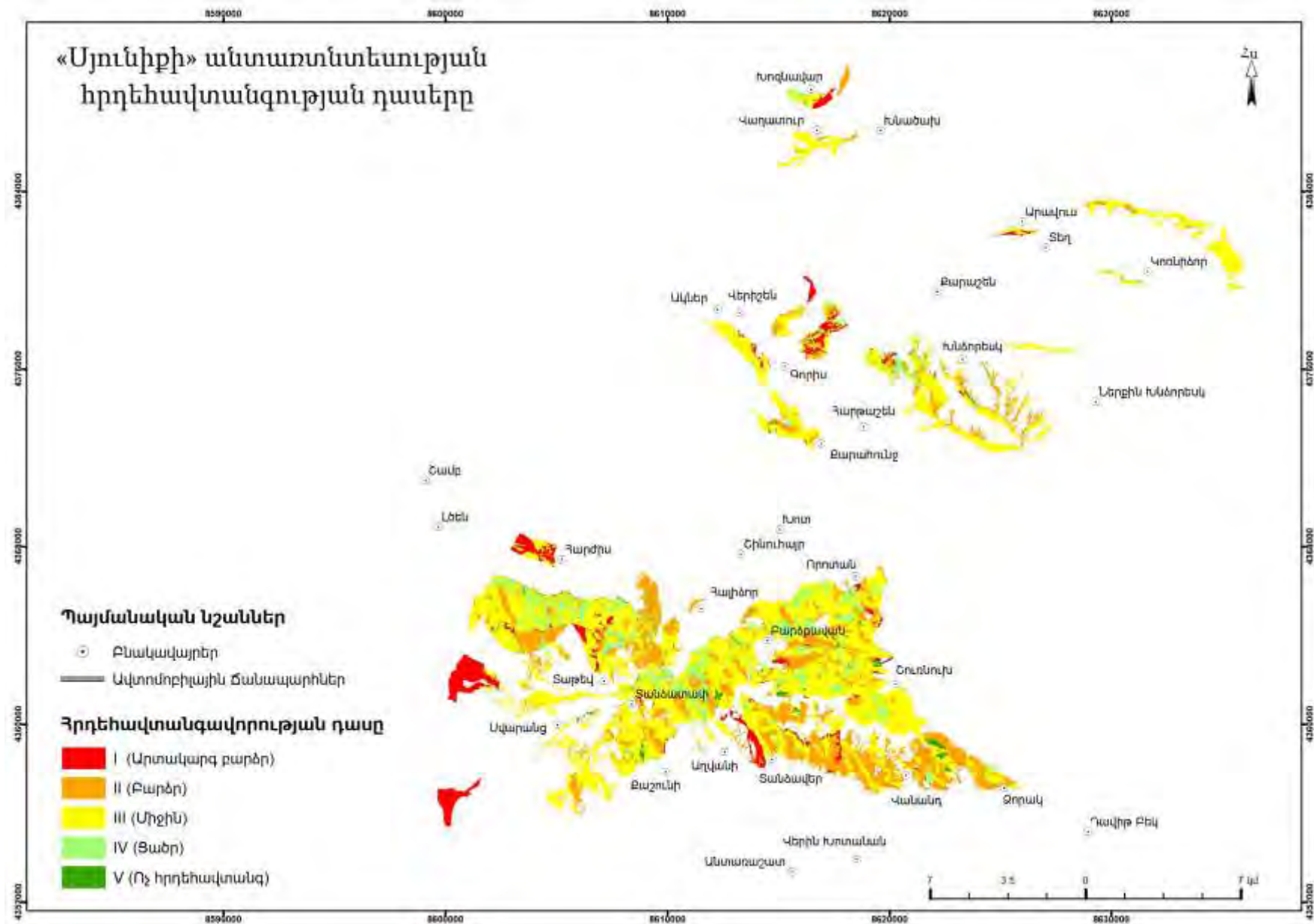
Քարտեզ 20. Անտառտնտեսության և հարակից տարածքների պատմամշակութային հարիւշարձանների

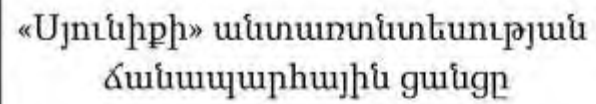

Քարտեզ 21. Անտառտնտեսության պահապաժինները

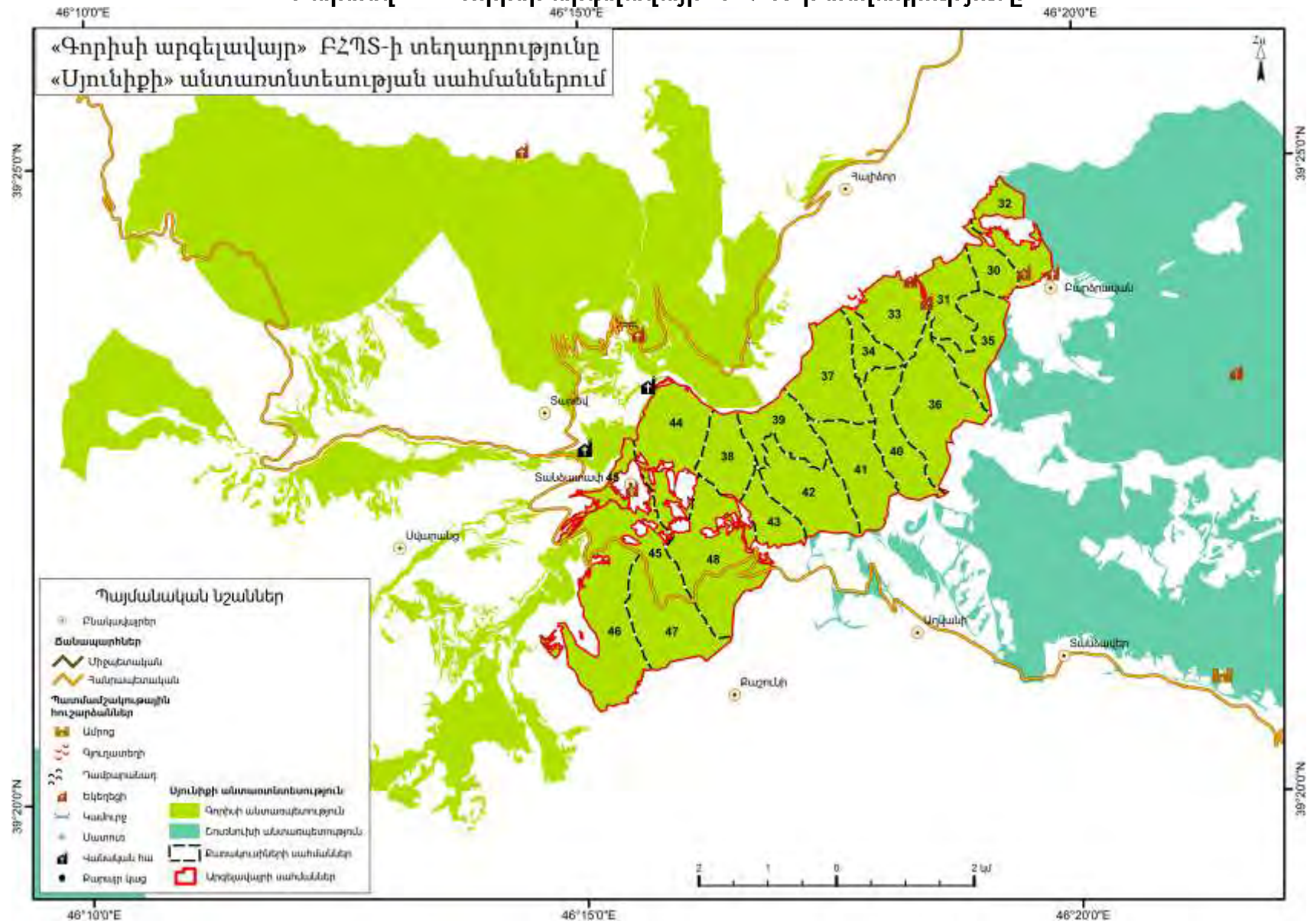

Քարտեզ 22. Անտառտնտեսության տարածքն ըստ հրդեհավտանգության դասերի

Քարտեզ 24 «Գորիսի արգելավայր» ԲՀՊՏ-ի տեղադրությունը

Հավելված 2. «Ջանգեզուր» կենսոլորտային համալիր» ՊՈԱԿ-ի «Ջանգեզուր» արգելավայրի և «Սյունիքի անտառապահության» մասնաճյուղի GIS (ԱՏՀ) շերտավոր քարտեզ քարտեզներ

Տեխնիկական նպատակահարմարությունից ելնելով, սույն հավելվածը՝ որպես Հավելված 2, լրամշակված ՌԷԳ հաշվետվության փաթեթում ներառվել է առանձին խտանիշքով:

Հավելված 3. Տեղեկագիր, ըստ համայնքների, հողերի նպատակային նշանակության բաշխվածությունը մակերեսներով

Տեղեկագիր Գորիս, Կապան, Սիսիան, Տաթև և Տեղ համայնքների վարչական սահմաններում Սյունիքի անտառտնտեսության հողերի՝ ըստ համայնքների										
ՀՀ	Համայնք	Անտառշինական քարտեզով պատկերված անտառային հողերը համայնքների հողային ֆոնդի կադաստրային քարտեզներով պատկերված են					Համայնքի հողային ֆոնդի կադաստրային քարտեզով պատկերված անտառային հողեր, որոնք իրականում այլ հողատեսքեր են	Անտառշինական և կադաստրային քարտեզագրմամբ անտառային հողերի համընկնող տարածքներ	Անտառային հողերի մակերեսը, հա	
		Արտավայր	Խոտհարք	Վարելահող	Այլ հողատեսքեր	Ընդամենը			Կադաստրային հողային ֆոնդի քարտեզով	Անտառշինական քարտեզով
1	Գորիս	749.10	11.55	59.31	428.74	1248.70	71.12	4583.41	4654.53	5903.23
2	Կապան	114.19	6.15	25.26	62.21	207.82	95.64	976.75	1072.39	1280.21
3	Սիսիան	115.26	0.00	0.00	12.07	127.33	0.00	1.29	1.29	128.62
4	Տաթև	313.78	2.27	9.58	1021.12	1346.74	22.49	4111.31	4133.80	5480.54
5	Տեղ	26.06	0.00	30.85	343.23	400.14	59.38	261.87	321.25	721.39
Ամբողջը		1318.38	19.97	125.00	1867.37	3330.73	248.62	9934.63	10183.25	13513.98